



ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Ο ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ «ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ»



ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: Ξενοφώντος 15α τ.τ. 118

ΤΗΛΕΦ. 3236.547 - 3221.316 - 3245.375



ΕΤΟΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ 1922

Ένωσις

τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ Κράτους
νομίμως ὑφισταμένων Διδασκαλικῶν Συλλόγων
καὶ τῶν Διδασκαλικῶν Συλλόγων
τῶν ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων

Ἀνεγνωρισμένη

ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν
διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 754/1946 Ἀποφάσεως του
ὡς αὕτη ἐτροποποιήθη
διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 7363/46, 10508/48, 3716/51,
4711/66 καὶ 570/69 ἀποφάσεων



ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ :	Ἀν. Ντόγκας
Α. Ἀντιπρόεδρος :	Δημ. Καρέτσης
Β. » :	Θεοχ. Κυριακίδης
Γεν. Γραμματεὺς :	Χρ. Λουκόπουλος
Εἰδ. » :	Νικ. Ζαρωνάκης
Ταμίας :	Ἰωάν. Τυράσκης
Σύμβουλος :	Γεώρ. Στουρνάρας
» :	Παν. Λαμπρόπουλος
» :	Τηλ. Κουτσαντάκης

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ**



Ἀριθμός άδειας Κυκλοφορίας
18764/Γ τοῦ 1954
Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως



**ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΕΚ ΜΕΛΩΝ
ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ**



ΑΘΗΝΑΙ

1972



**ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 5 - 8
ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΑΤΟΝ**



ΓΡΑΦΕΙΑ

Ξενοφώντος 15α - ΑΘΗΝΑΙ (118)
ΤΗΛΕΦΩΝΑ
Διεύθυνσις - Σύνταξις 236.547
Διαχείρισις - Διεκπαιραίωσις 221.316



ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ἐτήσιαι προπληρωτέαι

ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ.....	Δρχ.	60
ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΦΟΡΕΙΩΝ.....	»	100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ.....	Δολ.	3
Δι' αεροπορικήν άποστολήν προστίθενται διά τέλη.....	»	1
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ.....	Δρχ.	5

Διοικήσεως

Κρίσεις καί σχόλια.....	σελ.	2
Εύρ. Σούρλα		
Πατριδογνωστικός θρύλος.....	»	3
I. Χαλαμποπούλου		
Σχολείον καί φιλαναγνωσία....	»	5
Δημ. Σπέη		
Ἡ Ἐθνική μας οἰκονομία - ἡ ἐκ- παίδευσις.....	»	7
Χρυσ. Κριμπά		
Κολοκοτρώνης καί Παιδεία....	»	11
Παν. Γεωργούση		
Αἱ άτομικαί διαφοραί.....	»	14
Φωτ. Ντόγκα		
Ἡ Παιδεία καί τὸ πρότυπο τοῦ δημ. σχολείου.....	»	22
Κων. Ζαχαρενάκη		
Προέλευσις καί ἰδιοτυπία τῆς μουσικῆς.....	»	27
Ἄντ. Γαϊτάνη		
Συμπόσιον Ζυρίχης.....	»	30
Ἰωάν. Τσουλιφανίδη		
Σιωπηραί ἐργασίαι.....	»	34
Βησ. Μπακόλα		
Ἑλληνισμός Δυτ. Ἀφρικῆς....	»	36
Θεοδ. Ἀνθοπούλου		
Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ νέου Ἀναλ. Προγράμματος.....	»	40
Ἄντ. Ἀντωνίου		
Ἡ ὀλική μέθοδος Α. Ἀναγνώ- σεως.....	»	43
I. Μπλούνα		
Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἠθικότητος τοῦ παιδιοῦ.....	»	47

**LA TRIBUNE
PROFESSIONNELLE
DE L' INSTITUTEUR**

Publication
mensuelle
de la Fédération
Grecque des
Instituteurs

rue Xénophontos 15a (118) Athènes - Grèce

Κρίσεις και Σχόλια

ΤΟ ΟΚΤΑΕΤΕΣ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως εἰς μέγιστον βαθμὸν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν μετὰ τὴν παράλληλον πνευματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν λαῶν, ἐπιβάλλεται ὅπως ἡ Παιδεία μας προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς μας διὰ τῆς παρατάσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων. Τυχάνει πρὸς τιμὴν τῆς Ἐθνικῆς μας Κυβερνήσεως ἡ πρωτοβουλία διὰ τὴν δημοσίαν συζήτησιν σοβαρωτάτων θεμάτων τῆς Παιδείας καὶ ἰδιαιτέρως τῆς παρατάσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως.

Λόγοι ψυχολογικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ἐπιβάλλουν τὴν ἐπέκτασιν τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τοῦλάχιστον κατὰ δύο ἔτη, διότι διὰ τοῦ ὀκταετοῦς δημοτικοῦ σχολείου θὰ ἐξασφαλισθοῦν οἱ ἀπαραίτητοι μορφωτικοὶ φορεῖς τῆς ὑπαίθρου διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐθνικῆς αἱμορραγίας ποὺ λέγεται ἀστυφιλία καὶ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐντάξεώς μας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα. Ἀλλὰ καὶ ἀπόδειξις Κρατικῆς στοργῆς πρὸς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἰδιόμορφος ἑδαφικὴ διαμόρφωσις τῆς χώρας, τὸ διδακτηριακὸν πρόβλημα

καὶ τὸ δύσκολον τῆς μετακινήσεως τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν μικρῶν οἰκισμῶν πρὸς τὰ ἀστικά ἢ μικροαστικά κέντρα ἐπιβάλλουν τὴν προσθήκην τῶν δύο ἀκόμῃ ἐτῶν εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον.

Οἱ λειτουργοὶ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως μετὰ τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν ἐπάρκειάν των ἀποτελοῦν τὸ καλῦτερον ἐχέγγυον διὰ τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τοῦ νέου θεσμοῦ.

Ἡ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΤΩ ΝΟΜῳ

Ἰδιοκτῆτης, Ἐκδότης - Δ/ντῆς Συντάξεως

ΑΝΑΣ. ΝΤΟΓΚΑΣ

Πρόεδρος Διοικ. Συμβουλίου Δ.Ο.Ε.

Νιόβης 16 Τ.Τ. 821 - Ἀθήναι

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁδὸς Ξενοφώντος 15α Τ.Τ. 118

Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Γ. ΤΣΙΒΕΡΙΩΤΗΣ

28ης Ὀκτωβρίου 4 (Π. Ψυχικὸ)

Στοιχειοθεσία - Ἐκτύπωσις

Τυπογραφεῖον «Ο ΛΟΓΟΣ»

Λένορμαν 205 - Τηλ. 522.283

ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΟΣ ΘΡΥΛΟΣ

Υπό ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ Παιδαγωγού

Θρύλος και παραδόσεις είναι σύμβολα, ή κατά συμβολικόν τρόπον έκφρασις αξιών, πού ύψώθησαν σέ ρυθμιστικά αξιώματα τής ανθρωπίνης ζωής.

στοῦ ἡλιοβασίλεματος τῇ μαγείᾳ, τὴν Χλόην του.

Εἰδύλλιον Θεοκρίτειον.

Β'

Στὴν θρυλικὴ Ἑπαρχίαν Κονίτσης ἐξεδηλώθη τὴν πρωΐαν τῆς 28 Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 ἡ ἐπίθεσις τῶν Ἰταλῶν.

Στὰ βουνὰ καὶ στὰ φαράγγια πού βρίσκονται ἀπὸ τὰ δυὸ ἱστορικά καὶ θρυλικά βουνὰ τῆς ὡς ἀνω Ἑπαρχίας τὸν Γράμμον καὶ τὸν Σμόλιγκαν, ἐστράφη τὴν πρωΐαν τῆς 28 Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σύσσωμος, καὶ τὸ πρῶτον ἀνακοινωθὲν τοῦ Στρατηγείου — λακωνικὸν καὶ ἀπέριττον — περιλαμβάνανε τὴν μεγαλειώδη ἐκδήλωσιν τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως.

«Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους».

Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον μας δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ θύμησης γύρω ἀπὸ τὴν ἐποποιίαν τοῦ 1940 καὶ τὸν μεγαλειώδη ἀγῶνα τῆς ἀντιστάσεως.

Ἡ θύμησίς μας σήμερα θὰ ἀγκαλιάσει κάποιον θρύλον γύρω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὰ φαράγγια ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔλαβε χώραν ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἰταλῶν.

Τὰ βουνὰ αὐτὰ καὶ τὰ φαράγγια τὰ νυχτοπερπάτησα χρόνια γιὰ χρόνια, καὶ θάθελα σήμερα μὲ τὴν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν νὰ ζωντανέψῃ τοὺς θρύλους πού ἄκουσα ἀπὸ τοὺς παπᾶδες καὶ τοὺς παληοὺς Γερόντους τῶν χωρίων τῆς Ἑπαρχίας μου.

Ἔτσι:

Ἔνα βουνὸ τῆς ἐπαρχίας μου — πού ἦταν θρυλικὸ ἀπ' τὰ παλὰ τὰ χρόνια — τώρα μὲ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἰταλῶν πῆρε τὴν πιδὶ ἐπικαιρὴ θέσιν στὴν θύμισή μου.

Τὸ κατονομάζω καὶ τὸ περιγράφω,

II

Α'

«Βαρ-τζομπάν-Γκόλιο-Μπάντρα».

Ἡ τριλογία τοῦ θρύλου — τρία βουνὰ ἀράδα-ἀράδα, τὸ πρῶτο χαμηλότερο ἀπ' τ' ἄλλα δυὸ καὶ ἡμερώτερο.

Πίσω ἀπὸ τὸ Βαρ-Τζομπάν καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Γκόλιο, βρίσκεται τὸ χωριὸ Πόδες — πού κατοικεῖται ἀπὸ Τουρκαλβανούς καὶ Χριστιανούς.

Στὰ παλὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ περίφημου Τουρκαλβανοῦ Σιλιχτάρη, ἓνα Βλαχόπουλο 20 χρονῶν — σωστὸς Δάφνις — ἀναζητοῦσε κατὰ τὴν παράδοση, ἀνάμεσα στὶς πλαγιὰς τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ, πού εἶναι κατάφυτο ἀπὸ ἡμερο χορτάρη, ἀναζητοῦσε, ναί... μέσα

Χτυποῦσε τὴ φλογέρα του παθητικά, ἔπαιρνε τραγοῦδια παραπονιάρικα, συνέθετε σκοποὺς χαρούμενους καὶ ἐν συνεχείᾳ Ἀρβανίτικα μοιρολόγια.

Ὁ Δάφνις αὐτὸς ἦτανε στὴν ὑπηρεσίᾳ κάποιου Μπέη ἀπὸ τὸ χωριὸ πού μνημονεύσαμε παραπάνω — δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς Πόδες, καὶ ἡ κόρη τοῦ Μπέη — πραγματικὴ Χλόη — ἀπάνω στοὺς πρῶτους ἀνθούς τῆς ἐφηβείας τῆς, ἀνταποκρίθηκε στὸ αἶσθημα τοῦ νεαροῦ βοσκοῦ.

Ὁ πατέρας ὅμως τῆς κόρης ἐπενέβη — μόλις ἀντελήφθη τὸ εἰδύλλιον — καὶ ἐξεδίωξε τὸ νεαρὸ Βλαχόπουλο ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του.

Τὸ Βλαχόπουλο ὅμως — προσεκολλήθη στὴν στάνην ἑνὸς πλουσίου Ἀρχοντα ἀπὸ τὸ χωριὸ «Σάλεσι», καὶ κάθε χρόνῳ ξεκαλοκαίριαζε τὰ πρόβατά του στὸ Βαρ-τζομπάν.

Καὶ τὸ εἰδύλλιον συνεχίστηκε τώρα ὑπὸ ἄλλην μορφήν.

Γ'

Ὁ Δάφνις ξαναθυμήθηκε τὴν Τουρκοπούλα Χλόην του, καὶ κάθε βράδυ μὲ τὸ φεγγάρι γρέκιαζε τὸ κοπάδι, κοντὰ στὸ χωριὸ τῆς Χλόης καὶ ξημέρωνε — κατὰ τὴν λαϊκὴ παράδοση — μὲ τὴν φλογέρα στὸ στόμα.

Καὶ στὰ αὐτιά τῆς νεαρᾶς Τουρκοπούλας κυλοῦσε — μέσα στῆς νύχτας τῇ σιγαλίᾳ — μιὰ μουσικὴ μὲ θλιμένες νότες, μιὰ μελωδίᾳ ἐξωτικῆς φλογέρας.

Σὰν γλυκεῖās μονοτονίας καὶ βουβῆς μεγαλοπρέπειας Μουσικῆς,

Σὰν ξεψυχισμένης ὑπερκόσμιας λαλιᾶς ἀντήχησι, ἔφτανε στ' αὐτιά τῆς Τουρκοπούλας τὸ τραγοῦδι τοῦ βοσκοῦ, μέσα σ' ἓνα πέπλο καὶ σὲ μιὰ ἀχνὰ ἀληθινῆς ὀνειροφαντασίας.

Δ'

Ὁνειρα ξυπνοῦσαν στὴν ψυχὴ τῆς Τουρκοπούλας, ἡ ὁποία πολλὰς φορὲς δὲν σκεπτόντανε καὶ δὲν ἄκουε τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς νοσταλγικοὺς χτύπους τῆς καρδιάς τῆς πού χτυποῦσε ἀκανόνιστα, ἀνταποκρινόντανε ὅμως στοὺς θλιβεροὺς ἤχους τῆς φλογέρας, πού τὴν πλημυρίζαν καὶ λίκνιζαν τὰ ὄνειρα πού ἐπλάθε ἡ ψυχὴ τῆς.

Ἡ καρδιά τῆς χτυποῦσε φουρτουνιασμένη καὶ ἡ ἀντίλαλος ἀπὸ τὶς πονεμένες νότες τῆς φλογέρας, πού ἔπαιζε ἔξω ἀπὸ μέτρα καὶ ρυθμοὺς ἔσβυναν στὸ στήθος τῆς — πού βάραινε καὶ φούσκωνε ὁ πόθος, ὁ πόνος καὶ ἡ νοσταλγία.

Οί νότες εκείνες αἱ θλιμένες ἔκρυβαν κάτω τι τὸ παράξενο, κάτω τι τὸ μακρινό, κάτω τι τὸ θλιβερό, παρμένο ἀπὸ τὸ βουβό δράμα τῆς ψυχῆς τῆς.

Ε'

Ἄλλες φορές — ὅταν μέσα στὴ μαγεία τοῦ δειλinoῦ καὶ τοῦ ἡλιογέρματος — πέταλα ἀπὸ κόκκινα τριαντάφυλλα στεφάνωναν τὸν ἥλιο, σὰν βασιλικῆς ἀλουργίδος κομμάτια, ἡ τριγύρω φύση ἔπαιρνε μὲ τοῦ ὀρίζοντος τὴν ἀντανάκλαση ἓνα βαθὺ μουντὸ χρώμα, οἱ δὲ ὄξυες καὶ τὰ θεόρατα ἔλατα τοῦ δάσους, μὲ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου, ἀρχίζαν νὰ συνομιλοῦν, μέσα στὴν ὑπερκόσμια ἐκείνη γαλήνη τῆς φύσεως, οἱ ξεψυχισμένοι ἀντίλαλοι τῆς φλογέρας ἔφταναν λυπητεροὶ στ' αὐτιά της καὶ ἐνοιώθε τὴν ψυχὴν της ἀνάλαφρη καὶ ταυτισμένη μὲ τοὺς ἡχούς τῆς φλογέρας.

ΣΤ'

Μέσα σὲ μιὰ τέτοια πλήμμυρα καὶ ἀμπωτὴ ψυχικοῦ βυθισμοῦ καὶ ἐκστάσεως, ἡ Τουρκοπούλα ἀπὸ τοὺς «Πόδες» ζημέρωνε στὸ παράθυρο τοῦ σπιτιοῦ της, πρὸς πείσμα τοῦ Μπέη, ὁ ὁποῖος γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐνοχλήσεις αὐτῆς τῆς ἐξωτικῆς νυχτερινῆς ἐκστάσεως, στὴν ὁποῖαν ἦταν βυθισμένη ἡ κόρη του, μὲ καταφανὴ τὴν ὄψιν τῆς μελαγχολίας, ἔστειλε — κατὰ τὴν λαϊκὴ παράδοση — δυὸ παλληκάρια, καὶ ἐκεῖ ποὺ τὸ Βλαχόπουλο λαλοῦσε τὴν φλογέρα του δίπλα στὸ γκρέκι, καταρραχῆς στὸ βουνό, ἐδ-ἐκεῖ, τὸ σκότωσαν, λέγοντας:

«Βάρ' ὡρὲ Τζομπάν».

Ζ'

Ὅλη ἡ Βλαχονιά ὁμῶς ἐθρήνησε τὸν ἀδικο καὶ πρόωρο χαμό του.

Καὶ θάψανε τὸ ἀδικοσκοτωμένο αὐτὸ Βλαχόπουλο ἐπάνω στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ τοῦ

φκιάσανε ἓνα μνημεῖο ἀπὸ κοτρώνια, ποὺ ἀκόμη καὶ ἔως σήμερα σώζεται ἔτσι ἡ πέτρινη αὐτὴ ταφοσκεπτή.

Μνημεῖο καὶ Μουσῶλεο συγχρόνως, καὶ ἀπὸ τότε γιὰ μαρτυρίαν, τὸ βουνὸ αὐτὸ τὸ βγάλανε:

«Βαρτζομπάν».

δηλαδή: «Μνημεῖο τοῦ Βλάχου».

III

Ἐτελειώσαμε...

Καὶ ἐρωτᾶται ἤδη:

Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ παραθέσαμε;

Ἕνας θρύλος... ναί... Ἕνας θρύλος Πατριδογνωστικός.

Καὶ ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κόσμου τῶν ἀξιών τῆς ιδέας τῆς Στενώτερης Πατρίδος προεῖ νὰ προκύψῃ καὶ νὰ προβληθῇ ἓνας ὠραῖος καὶ βαθεὶς ἀξιολογικὸς κόσμος, γιατί: θρύλοςπαραδόσεως, ἀποτελοῦν τμῆμα τῶν πολυτιμοτάτων ἐκείνων ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρωπίνου Γένους καὶ εἶναι καὶ αὐτὰ σύμβολα, ἢ, κατὰ τρόπον συμβολικόν, ἔκφρασις ἀξιών ποὺ ὑψώθηκαν σὲ ρυθμιστικὰ ἀξιώματα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Πίσω δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, κρύβοντας βαθεῖς ἠθικὲς καὶ θρησκευτικὲς ἀλήθειες κρύβεται πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἓνας κόσμος «τοῦ δέοντος», κρύβεται ὁ πόθος πρὸς λυτρωμὸν ἀτόμων, ομάδων, λαῶν, καὶ περιόδων ἱστορικῶν.

Καὶ ὅπως ἡ Μουσικὴ, ἔτσι καὶ ὁ θρύλος ὁδηγεῖ στὴ συναίσθηση τῆς ἀντιθέσεως τοῦ καλυτέρου μας Ἐγώ, ἐν σχέσει μὲ τὸν ἀγροίκον κόσμον καὶ χρόνου καὶ τοῦ χώρου.

Καὶ ἐὰν κάποιος εἶναι προικισμένος μὲ λεπτότερη ἀκοή, ὥστε νὰ ἀκούει καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται, τὸν ψίθυρον τοῦ ὑποβολέως, αὐτὸς βλέπει πίσω ἀπὸ τὰ συμβάντα καὶ τὰ συμβαίνοντα ἐπὶ τῆς σκηνῆς: τὴν ἀληθινήν ὄψιν τῆς ἱστορίας.

Αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς εἶναι τὸ βαθύτερο παιδαγωγικὸ νόημα, ποὺ κρύβεται πίσω ἀπὸ τοὺς θρύλους.



ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΚΑΙ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ**
Ὑποδιευθυντοῦ Π.Α. Τριπόλεως

Ἐκτός τῆς φύσεως, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς, ἀρρήκτως μέ τὴν ζωὴν ὁ Παλαμᾶς ὑψώνει τὸ βιβλίον, διότι καὶ εἰς αὐτὸ κυκλοφορεῖ ζωὴ. Τὸ βιβλίον, εἶναι τὸ πολυτίμον αἶμα ἑνὸς ὑπερόχου νοῦ, συντηρημένου ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ καὶ θησαυρισμένου διὰ τὴν ζωὴν. Κάθε ἀνθρωπίνη γνῶσις, κάθε πόρισμα τῆς ἐπιστήμης καὶ κάθε ἀνθρωπίνη ἀνησυχία εἶναι καταχωρημένα εἰς τὰ βιβλία. Κάθε τι ποῦ ἔπραξε, ἔσκέφθη, ἐκέρδισε ἢ ἐδημιούργησε ἢ ἀνθρωπότης, ὅλα αὐτὰ εὐρίσκονται ὡς μαγικὴ παρακαταθήκη εἰς τὰς σελίδας τῶν βιβλίων καὶ ἀποτελοῦν ἐκλεκτὸν τμῆμα τῶν ἀνθρώπων, γράφει ὁ Καρλάυλ. Τὰ βιβλία εἶναι ἀκοίμητοι λαμπάδες τῆς συγκεντρωμένης σοφίας. «Τὸ βιβλίον τὸ ἐπιστημονικόν, τὸ φιλοσοφικόν, τὸ λογοτεχνικόν, θέτει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀναγνώστου καὶ τοῦ μελετητοῦ τὴν σκέψιν καὶ τὸν στοχασμὸν τῶν ἰσχυροτέρων πνευμάτων, τὰς ἐπινοήσεις καὶ θαυμαστάς ἀνακαλύψεις τῶν λαμπρῶν ἐργατῶν τῆς ἐπιστήμης. Ἀκόμη εἰσάγει τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν εἰς τὰ θαυμάσια τῆς Δημιουργίας καὶ εἰς τὸν κόσμον τῶν μορφῶν τῆς τέχνης. Εἰς τὸ βιβλίον ἀποτίθεται ὁ μόχθος τῆς ἱστορίας τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ συμπυκνωμένη σοφία τῶν αἰώνων καὶ ἡ ἀποκρυσταλλωμένη πείρα τοῦ ὄγκου τοῦ παρελθόντος. Ἐκεῖ ἡ πνοὴ καὶ τὸ σφρίγος τοῦ παρόντος, ἡ βαθεῖα προοπτικὴ τοῦ μέλλοντος. Εἰς τὸ βιβλίον ὑπάρχει τὸ ἱερὸν καὶ τὸ ἅγιον ποῦ ζητεῖ ἡ θρησκεία, ἡ ἀλήθεια τὴν ὁποῖαν ἀναζητεῖ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία, τὸ κάλλος ποῦ ἐνσαρκώνει ἡ τέχνη. Τὸ βιβλίον δεικνύει τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, διασφαλίζει τὴν ἱστορικὴν μνήμην καὶ ἀπαθανατίζει τὴν λαμπρὰν εἰκόνα τῶν κλασσικῶν ἐποχῶν τῆς ἱστορίας. Μέσα εἰς τὰ βιβλία εὐρίσκονται οἱ θησαυροί, τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῆς ἱστορίας, οἱ μεγαλοφυεῖς φιλόσοφοι καὶ ποιηταί, οἱ ἐμπνευσμένοι ῥήτορες καὶ συγγραφεῖς, οἱ θεόπνευστοι κήρυκες τοῦ θείου λόγου, οἱ σοφοὶ ἐπιστήμονες καὶ διδάσκαλοι, ζοῦν μέσα εἰς τὰς σελίδας τῶν βιβλίων καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ διδάσκουν τοὺς συγχρόνους καὶ νὰ ποτίζουν μέ τὰ νάματα τῆς σοφίας τῶν τὰς διψασμένας ψυχὰς τῶν ὁδοιπόρων τῆς ζωῆς. Τὸ καλὸ βιβλίον εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τὸ βασικὸν μέσον τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μελέτη τοῦ καλοῦ βιβλίου λεπτύνει τὸ πνεῦμα, δίδει πτερὰ εἰς τὴν φαντασίαν, δξύνει τὴν διάνοιαν, ὁπλίζει τὸν χαρακτήρα, κρατύνει τὴν θέλησιν, χειραγωγεῖ τὸ συναίσθημα, χορηγεῖ θάρρος καὶ ἐμπνεύσεις, ὁλοκληρώνει τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γνῶσις καὶ ἡ εὐδαιμονία εὐρίσκουν τὸ πλήρωμά των μέσα εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἀψύχου βιβλίου. Εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐκλεκτῶν βιβλίων εὐρίσκει ὁ ἀνθρώπος τὸ «γινῶθι σαυ-

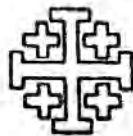
τόν». Μὲ τὴν ἐνδελεχῆ ἀναστροφή των, διασαφηνίζει τὴν θέσιν τοῦ μέσα εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, ἐννοεῖ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς του, κατανοεῖ τὸν προορισμὸν του, ἐπισημαίνει τοὺς βαθυτέρους σκοποὺς τῆς ζωῆς καὶ τῆς Δημιουργίας. Ἡ μόρφωσις τὴν ὁποῖαν δίδουν τὰ κατὰ βιβλία καὶ οἱ καλοὶ συγγραφεῖς δίδει ἀξίαν καὶ περιεχόμενον εἰς τὴν ζωὴν, κάμνει τὸν ἀνθρώπον πραγματικὸν ἀνθρώπον (*). Τὰ καλὰ βιβλία εἶναι ὅπως ὁ ἥλιος ποῦ μᾶς θερμαίνει, ὅπως τὸ ψωμί ποῦ μᾶς τρέφει. Εἶναι διὰ τὸ παιδί καὶ τὸν νέον ὅ,τι ὁ ἥλιος καὶ ἡ δροσερὴ βροχὴ διὰ τοὺς σπόρους ποῦ εἶναι θαμμένοι κάτω ἀπὸ τοὺς πάγους τοῦ χειμῶνα, ὅπως προσφυῶς γράφει ὁ Ὅρατιος Μάν.

Ἐδῶ καὶ ἔξ ὁλοκλήρου αἰῶνας ὁ Πετράρχης ἔγραφε διὰ τὸ βιβλίον: «Ἐχῶ φίλους ποῦ μοῦ εἶναι εὐχάριστον νὰ τοὺς συναναστρέφωμαι καὶ ποῦ ἔζησαν εἰς διαφόρους χώρας. Μοῦ εἶναι προσιτοὶ διότι εὐρίσκονται πάντοτε εἰς τὴν διάθεσίν μου, καὶ τοὺς δέχομαι ὅταν θέλω καὶ τοὺς ἀποπέμπω ὅταν μοῦ ἀρέσῃ. Ὅχληροί ποτε δὲν εἶναι, καὶ μοῦ ἀπαντοῦν εἰς κάθε ἐρώτημα ποῦ θὰ τοὺς ὑποβάλλω. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς μοῦ διηγοῦνται συμβάντα παρελθόντων αἰώνων, ἐνῶ ἄλλοι μοῦ ἀποκαλύπτουν τὰ μυστήρια τῆς φύσεως. Μερικοὶ μοῦ διδάσκουν τὸν τρόπον νὰ ζῶ, καὶ ἄλλοι τὸν τρόπον ν' ἀποθνήσκω. Μερικοὶ, μέ τὴν ζωηρότητά των, διασκορπίζουν τὰς μερίμνας μου καὶ εὐφραίνουν τὴν καρδίαν μου, ἐνῶ ἄλλοι ἐνισχύουν τὸν νοῦν μου καὶ μέ διδάσκουν πῶς νὰ χαλιναγωγῶ τὰς ὁρέξεις μου καὶ νὰ ἐξαρτῶμαι ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου. Ἐν ὀλίγοις, οἱ φίλοι μου αὐτοὶ μοῦ ἀνοίγουν τοὺς δρόμους τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ μοῦ δίνουν πληροφορίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναμαι νὰ βασισθῶ μέ ἀσφάλειαν, ὅταν παραστῇ ἀνάγκη. Εἰς ἀντάλλαγμα ὅλων αὐτῶν τῶν ὑπηρεσιῶν, δὲν μοῦ ζητοῦν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ τοὺς τοποθετήσω εἰς κατάλληλον θέσιν ἐντὸς τῆς οἰκίας μου, ὅπου νὰ ἡμποροῦν νὰ διάγουν ἐν ἡσυχίᾳ, διότι οἱ φίλοι αὐτοὶ εὐχαριστοῦνται περισσότερο ἀπὸ τὴν ἡρεμίαν τῆς μονώσεως παρὰ ἀπὸ τὴν τύρβην τῆς κοινωνίας (*). Ἐκτός ἀπὸ τὸ διανοητικὸν κέρδος, τὸ καλὸν βιβλίον εἶναι καὶ τροφὴ τῆς ψυχῆς. Ἐν πρώτοις, ἓνα διασκεδαστικὸν ἀνάγνωσμα διατηρεῖ τὴν ὑγείαν, ὅπως μὴ καλὴ σωματικὴ ἀσκήσις. Ἐπίσης εἰς τὴν πληξίν, τὴν στενοχώρια, εἰς τὴν περίπτωσιν ποῦ μὴ ἀσθένεια κρατήσῃ ἓνα ἀνθρώπον «καρφωμένον» εἰς τὸ κρεβάτι τοῦ πόνου, ἐπὶ ἐβδομάδας ἢ μῆνας, ἡ μελέτη ἑνὸς καλοῦ βιβλίου τὸν βοηθεῖ νὰ λησμονήσῃ τὸν πόνον, τὸν παρηγορεῖ. Ἀλήθεια, πόσον βραδέως καὶ μαρτυρικῶς κυλοῦν εἰς τὸ νοσοκομεῖον αἱ ὥραι τῶν ἀσθενῶν οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν ἀνάγνωσιν ἢ δὲν ἀγαποῦν τὸ βιβλίον.

Εἰς τὰ ὀρθοπαιδικὰ νοσοκομεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα πολλοὶ ἀσθενεῖς εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ παραμένουν ἐπὶ ἐξάμηναι ἢ καὶ ὁλόκληρα ἔτη, τὸ βιβλίον εἶναι σωστὴ παρηγοριά, καταφύγιον κατὰ τοῦ πόνου καὶ τῆς ὀδύνης. Οἱ ἡλικιωμένοι, ἐξ ἄλλου, ἄνθρωποι, ἀπόστρατοι πλέον τῆς ζωῆς, εὐρίσκουν συντροφιά καὶ ἀπόλαυσιν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν βιβλίων. Εἶναι δηλαδὴ τὰ καλὰ βιβλία οἱ καλῦτεροι φίλοι. Εἶναι οἱ σύμβουλοι εἰς τὰς ἀμφιβολίας, οἱ παρηγορηταὶ εἰς τὴν στενοχώριαν καὶ τὴν θλίψιν, ἡ ἀναψυχὴ τοῦτολυασχόλου ὁ λύχνος τοῦ εὐρισκομένου ἐν ἀγνοίᾳ, ὁ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πρόθυμος συνομιλητής. Ἐπομένως ἓνας ἐπὶ πλέον σκοπὸς τῆς παιδαγωγούσης διδασκαλίας εἶναι νὰ κάμῃ τὸ παιδί νὰ ἀγαπήσῃ τὸ βιβλίον, νὰ γίνῃ φίλος καὶ ἀχώριστος σύντροφός του, νὰ καλλιεργήσῃ δηλαδὴ τὴν φιλαναγνωσίαν. Μὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς βιβλίου τὸ παιδί ταξιδεύει δωρεάν, ἐπισκέπτεται ὅλον τὸν κόσμον, γνωρίζει ἔτσι τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν κάθε χώρας, ἀντλεῖ χρησίμους διὰ τὸν βίον του γνώσεις καὶ τρέφει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν του. Ἡ φιλαναγνωσία ἀποτελεῖ σπουδαῖον ὄπλον τοῦ παιδιοῦ διὰ τὴν συνεχῆ καὶ σταθεράν πνευματικὴν του ἀνοδον.

Διὰ νὰ καλλιεργηθῇ ὅπως ἡ φιλαναγνωσία, ἡ διδασκαλία πρέπει πρῶτον νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὸ ἑπακρον τὴν ἀναγνωστικὴν δεξιότηταν τοῦ μαθητοῦ. Νὰ ἀσκήσῃ τὸ παιδί εἰς τοιοῦτο βαθμόν, ὥστε νὰ εἶναι ἱκανὸν νὰ ἀναγινώσκῃ ταχέως, χωρὶς «κομπιάσματα», μὲ εὐχέρειαν καὶ ἀνεσιν. Μόνον ἔτσι τὸ πνεῦμα τοῦ μαθητοῦ θὰ ἀπαγκιστρώνεται ἀπὸ τὸ γράμμα καὶ θὰ προσέξῃ τὸ περιεχόμενον, τὸ νόημα τοῦ βιβλίου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ παρωθῇ τοὺς μαθητάς του νὰ μελετοῦν πολλὰ βιβλία. Ἡ χρῆσις βοηθητικῶν βιβλίων

προσφέρει εἰς τὸ παιδί, πλὴν τῶν ἄλλων, καὶ αὐτὴν τὴν πολὺτιμον ὑπηρεσίαν. Μόνον ὅταν τὸ παιδί καταστῇ ἱκανὸν νὰ διαβάσῃ μὲ ἀνεσιν, εἶναι δυνατὸν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ σχολεῖον μὲ τὴν ἐπιθυμίαν δι' ἀνάγνωσιν. Μόνον τότε ὑπάρχουν πολλαὶ πιθανότητες νὰ διαβάσῃ καθημερινῶς ἡμερίδα, παρακολουθῶν ἔτσι τὰ πολιτικά καὶ κοινωνικά πράγματα, νὰ διαβάσῃ φιλολογικά καὶ ἄλλα χρήσιμα βιβλία, καὶ συνεπῶς νὰ καλλιεργῇται καὶ νὰ μορφώνεται. Τότε καὶ ὁ ποιμὴν ποὺ βόσκει τὸ ποίμνιόν του, εἰς τὸ βουνόν, καὶ ὁ γεωργὸς κατὰ τὸν χρόνον τῆς σχολῆς του, ἢ εἰς τὰ διαλείμματα τῆς ἐργασίας του, καὶ ὁ ἐργάτης, καὶ γενικῶς κάθε ἀπλοῖκός ἄνθρωπος θὰ ἔχῃ πάντα μαζί του ἓνα βιβλίον. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἀγαπήσαμε ἀκόμη τὸ βιβλίον. Διὰ νὰ εἴμεθα μάλιστα περισσότερον εὐλαβεῖς, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οἱ γυμνασιόπαιδες καὶ οἱ φοιτηταὶ αἰσθάνονται ἀποστροφὴν καὶ μῖσος πρὸς τὴν μελέτην. «Σπασίλες» ὀνομάζονται εἰρωνικῶς οἱ ἐπιμελεῖς μαθηταί. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν τελειῶνουν τὴν τάξιν εἰς τὴν ὁποίαν φοιτοῦν, πάμπολλοι μαθηταὶ καὶ φοιτηταὶ «σκοτώνουν» τὰ βιβλία των, χαρακτηριστικὸν καὶ αὐτὸ γνώρισμα τῆς ἀποστροφῆς καὶ τοῦ μίσους των κατὰ τοῦ βιβλίου. Εἰς τὰς προηγμένας χώρας τῆς Εὐρώπης, παρατηρεῖται ἓνα ἀγνωστον διὰ τὴν Ἑλλάδα φαινόμενον: ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐπιβάται ἑνὸς τραίνου κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας των ἓνα βιβλίον καὶ ἀναγινώσκουν. Ἐχουν συνείδησιν τῆς μορφωτικῆς ἀξίας τοῦ βιβλίου καὶ ἔχουν ἀναπτύξῃ τὴν φιλαναγνωσίαν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται σαφῶς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ καλλιέργεια τῆς φιλαναγνωσίας ἀποτελεῖ βασικὸν στοιχεῖον τῆς παιδαγωγούσης διδασκαλίας, διότι εἰς τὸ τέρμα τῆς εὐρίσκεται ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ ἀνύμωσις τοῦ ἀνθρώπου.



Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ-Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΜΕΛΕΤΗ ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

ὑπὸ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Β. ΣΠΕΗ, Παιδαγωγοῦ

I.S.E. GENEVE - SUISSE

Α' Εισαγωγικά.

Δύο στοιχεία ἐκ τῆς ἐπιτοπίου καὶ διεθνούς ἐπικαιρότητας παρέχουν τὸ ἐρέθισμα διὰ τὴν ἀνὰ χεῖρας, σύντομον, οἰκονομικῆς φύσεως πραγματεῖαν.

Τὰ στοιχεία ταῦτα εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ διαπιστώσεις ἐκ τῆς Διεθνούς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Διεθνὴς Εἰδησεογραφία, ἡ σχετικὴ μὲ τὰ Οἰκονομολογικὰ καὶ νομισματικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὰς διακρατικὰς ἐπὶ διεθνούς πεδίου σχέσεις τῶν διαφόρων Ἐθνῶν. Ἀμφότερα τὰ ὡς ἄνω στοιχεία εὐρίσκονται εἰς σχέσιν συνυφάνσεως, εἶναι ταυτὸσημα μὲ τὴν πραγματικότητα τῆς παραγωγῆς καὶ διαθέσεως τῶν ἀγαθῶν.

Ἡ Διεθνὴς Ἐκθεσις Θεσσαλονίκης ὠδήγησε εἰς τὴν εὐσίωνον διαπίστωσιν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ παραγωγή, βιομηχανικὴ καὶ ἀγροτικὴ, ἀχθεῖσα εἰς ἐπίζηλον σημεῖον ποσότητος καὶ ποιότητος, δύναται νὰ καλύψῃ ἐπαρκῶς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως.

Ἡ ἐπὶ τῶν οἰκονομολογικῶν θεμάτων διεθνῆς εἰδησεογραφία, μᾶς παρέχει μίαν ἐναργῆ εἰκόνα ἐπὶ τῶν ἐντόνων προσπάθειών τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῶν διαφόρων κρατῶν, διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἰδίας τῶν παραγωγῆς, τὴν περιφύρῃσιν τῶν συναλλαγματικῶν ἀποθεμάτων τῶν, τὴν ἐξασφάλισιν τῆς νομισματικῆς τῶν σταθερότητος κ.λ.π. (π.χ. Ὁ νομισματικὸς σάλος διὰ τὴν «ἰσοτιμίαν» δολλαρίου-μάρκου-φράγκου, ὁ ὑπὸ τῶν Η.Π.Α. ἐπιβληθεὶς εἰσαγωγικὸς δασμὸς ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὰς εἰσάγομένων προϊόντων, ἡ, συνεπείᾳ τοῦ δασμοῦ τούτου, ἐκδηλωθεῖσα ἀντίδρασις τῆς Ἰαπωνικῆς Οἰκονομίας, αἱ ἔντονοι διαβουλεύσεις καὶ συζητήσεις ἐπὶ θεμάτων ἀνατιμήσεως ἢ ὑποτιμήσεως τῶν νομισμάτων κ.λ.π.-κ.λ.π.).

Καταβάλλονται δηλ. προσπάθειαι καὶ λαμβάνουν χώραν ἐνέργειαι καὶ θεσπίζονται μέτρα, ἐξ ὧν τῶν σημείων προερχόμενα καὶ πρὸς ἓνα στόχον συγκλίνοντα, τὴν ἐπίτευξιν τουτέστιν ὑγιούς καὶ ἰσχυρᾶς οἰκονομίας. Διότι εἰς ἐκ τῶν πλέον νευραλγικῶν τομέων, ὁ καὶ βασικώτερος ἴσως, ἀφορῶν εἰς τὴν καλῶς ἐννοουμένην διακυβέρνησιν ἑνὸς κράτους, εἶναι καὶ ὁ ἀναγόμενος εἰς τὸν χῶρον τῆς Οἰκονομίας. Ἐπειδὴ, ὁ τομεὺς οὗτος, συνυφαίνεται ἀμέσως καὶ ἀπολύτως μὲ αὐτὴν ταύτην τὴν εὐημερίαν ἢ τὴν δυσπραγίαν τῶν πολιτῶν καί, κατ' ἐπέκτασιν, μὲ αὐτὴν τὴν ἰσχὺν ἢ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ κράτους ἐν τῷ συνόλῳ του.

Διὰ τὸν λόγον τούτον, κυριωτέρα καὶ βα-

σικὴ μέριμνα τῶν ὑπευθύνων Κυβερνήσεων ἐκάστης χώρας, δεόν νὰ εἶναι ἡ καταβολὴ πάσης προσπάθειας καὶ ἡ λήψις παντὸς μέτρου πρὸς περισυλλογὴν, ἀξιοποίησιν καὶ οἰκοκύρεσιν τῶν ἔθνικῶν τῆς πόρων, ἐπὶ τῷ τέλει ἀναπτύξεως ἀκμαίας Οἰκονομίας.

Ἡ ἐννοια δὲ τῆς «Οἰκονομίας» ὡς ἀνθρωπίνου πολιτιστικοῦ ἐπιτεύγματος, κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ ἰσχύοντα, εἶναι: «ἡ ἐπίτευξις τοῦ μεγίστου δυνατοῦ ἀποτελέσματος διὰ τῆς καταβολῆς τῶν μικροτέρων, κατὰ τὸ δυνατόν, δυνάμεων». Πρὸς οὐσιαστικὴν ἀποκρυστάλλωσιν τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου δόγματος, αἱ ἐκάστοτε Κυβερνήσεις, διὰ τῶν οἰκονομολόγων τῶν, χαράσσουν τὰς κατευθυντηρίους γραμμὰς τῆς οἰκονομικῆς τῶν πολιτικῆς, εὐθέως ἀπτομένης τῶν τομέων παραγωγῆς καὶ διαθέσεως ἀγαθῶν, προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, νομισματικῆς σταθερότητος, συναλλαγματικῶν ἀποθεμάτων κ.λ.π.

Εἰς πάντας δὲ εἶναι γνωστόν, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πλέον ἀμοῖρους τῶν οἰκονομικῶν νόμων, ὅτι μία ἐκ τῶν κυριωτέρων μεριμνῶν τῶν ἀρμοδίων παραγόντων, ἀφορῶσα εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐρωστίαν τῆς χώρας, εἶναι, ὁ, ὅσον τὸ δυνατόν, εἰς μικροτέραν κλίμακα περιορισμὸς τῶν δαπανῶν ἐκ τοῦ συναλλαγματικοῦ ἀποθέματος, στοιχείου θεμελειωδῶς πολυτιμότητος διὰ τὴν δομὴν ἰσχυρᾶς καὶ ἀκμαίας Κρατικῆς Οἰκονομίας.

Β' Σχέσις συναλλάγματος καὶ παραγωγῆς.

Εἶναι δεδομένον σήμερον εἰς τὴν Οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ὅτι ἡ ἐννοια «συναλλάγματος καὶ ἀποθέματος» εἶναι ταυτὸσημος μὲ τὴν ὑπαρξιν τοῦ εἰς «χρυσὸν ἀποθέματος» τὸ ὁποῖον κατέχει ἕκαστον κράτος καὶ τοῦ ποῖου συνάρτησις εἶναι ἡ νομισματικὴ ἰσχὺς. Καὶ τοῦτο διότι, ὁ χρυσὸς θεωρεῖται διεθνῶς τὸ μέταλλον τῶν κυρίων νομισμάτων, ἡ δὲ χρυσὴ νομισματικὴ μονὰς ὑπολογισμοῦ ἔχει γίνεαι διεθνῶς ἀποδεκτὴ ὡς παγία καὶ βασικὴ νομισματικὴ μονὰς τιμολογήσεως τῶν διαφόρων ἀξιών.

Ἡ διεξαγωγή τοῦ διεθνούς ἐμπορίου, αἱ ἀνταλλαγαὶ ἀγαθῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν, αἱ πάσης φύσεως εἰσαγωγαὶ καὶ ἐξαγωγαὶ προϊόντων καὶ γενικῶς ἡ καθ' οἷονδήποτε τρόπον διάθεσις τῆς παραγωγῆς διεθνῶς τιμολογοῦνται καὶ ἀξιολογοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χρυσῆς λεγομένης ρήτρας πρὸς τὴν ὁποῖαν στοιχεῖ συγκριτικῶς ἡ παραγωγή, θεωρουμένη ὑπὸ τὴν ἐμπορικὴν τῆς ἀποτίμησιν. Τούτων

οὕτως ἐχόντων, οἱ πάσης φύσεως λογαριασμοὶ καὶ αἱ πάσης φύσεως ὀφειλαὶ μεταξύ τῶν διαφόρων κρατῶν, ἐξοφλοῦνται πάντοτε διὰ τοῦ ἐν τῇ δικαιοῦχῳ χώρᾳ κυκλοφοροῦντος χρήματος, τῆς ὀφειλέτιδος χώρας καταβαλλούσης τὴν ὀφειλὴν τῆς ἐκ τοῦ εἰς συνάλλαγμα ἢ ἐκ τοῦ εἰς χρυσὸν ἀποθέματός της. Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀνωτέρω δεδομένων, εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ἡ Οἰκονομία δεδομένης χώρας ἀποβαίνει ἐπὶ τοσούτον ἰσχυροτέρα, καθ' ὃ μέτρον τὰ εἰς συνάλλαγμα καὶ εἰς χρυσὸν ἀποθέματά της αὐξάνονται ἀντὶ νὰ ἐλαττωῦνται.

Καὶ ἡ μὲν αὐξήσις τῶν ἀποθεμάτων τούτων εὐρίσκεται εἰς ἀπόλυτον συνάρτησιν μὲ τὸ σκέλος τῶν ἐξαγωγῶν, ἡ δὲ μείωσίς των ἔρχεται ὡς ἐπακόλουθον διογκωμένου σκέλους εἰσαγωγῶν. Καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο, διότι αἱ εἰσαγωγαὶ προϊόντων πραγματοποιοῦνται συνήθως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, πληρῶνται, κατὰ τὰ προλεχθέντα, εἰς συνάλλαγμα ἢ εἰς χρυσόν.

Ἐντεῦθεν ἀπορρέει βασικὴ ἀρχή, διέπουσα τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῶν διαφόρων χωρῶν, καθ' ἣν λαμβάνεται πᾶν μέτρον καὶ καταβάλλεται πᾶσα προσπάθεια ὥστε νὰ αὐξηθοῦν εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν ὄριον καὶ αἱ ἐξαγωγαὶ καὶ τοποθετήσις προϊόντων εἰς ξένας ἀγοράς διὰ τὴν εἰσροὴν συναλλάγματος καὶ χρυσοῦ, καὶ ἀντιστοίχως νὰ μειωθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον σημεῖον αἱ εἰσαγωγαὶ ἀγαθῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς ἀποφυγὴν διαρροῆς τοῦ συναλλαγματικοῦ δυναμικοῦ.

Πρὸς τὴν ῥηθείσαν βασικὴν ἀρχὴν οὐδόλως εἶναι ἀσχετος ἀλλ' ἀπεναντίας στενῶς μετ' αὐτῆς συνυφασμένη ἡ προστασία τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς ἐκάστης χώρας. Ἦτοι, ἡ λήψις μέτρων διὰ τὴν παροχὴν εὐκαιριῶν καὶ διευκολύνσεων διὰ τὴν ἐπιτόπιον παραγωγὴν τῶν ἀναγκασιούτων ἀγαθῶν καὶ διὰ τὴν διοχέτευσιν τοῦ καταναλωτικοῦ ρεύματος πρὸς αὐτὰ καὶ μόνον.

Γ' Τὸ παρ' ἡμῖν ὑφιστάμενον πρόβλημα.

Ἡ παρ' ἡμῖν, σήμερον, εἰς τὸν χώρον τοῦτον τῆς οἰκονομίας μας παρουσιαζομένη κατάστασις δὲν εἶναι ἀπολύτως ἱκανοποιητικὴ.

Διότι, σεβαστὸν μέρος ἐκ τοῦ πολυτίμου συναλλαγματικοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας, διατίθεται ἀκόμη δαπανώμενον διὰ τὴν προμήθειαν καὶ εἰσαγωγὴν κεφαλαιουχικῶν καὶ καταναλωτικῶν ἀκόμη ἀγαθῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Τὸ γεγονός τοῦτο συνθέτει μίαν κατάστασιν ἥκιστα ἐπιωφελεῖ διὰ τὴν χώραν, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν συντελεῖ εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῆς αἰμορραγίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐκτρέφει τὴν ἀνεργίαν μὲ ὅλα τὰ δυσμενῆ τῆς ἐπακόλουθα.

Ἀνακύπτει, ὡς ἐκ τούτων, πρόβλημα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του οἰκονομικοκοινωνικῶν καὶ τοῦ ὁποίου ἡ λύσις τοποθετεῖται εἰς τὰ σημεῖα λήψεως μέτρων προστασίας καὶ ἐνθαρρύνσεως τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς ἀγαθῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀποφασιστικῆς στροφῆς τοῦ καταναλωτικοῦ ρεύματος πρὸς τὰ ἐγχώρια αὐτὰ ἀγαθὰ ἀφ' ἑτέρου. Καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο, πέραν τοῦ χαρακτῆρος τὸν ὁποῖον προσλαμβάνει, ὡς

ἀναδυόμενον ἐκ τοῦ χώρου τῶν καλῶς ἐννοουμένων ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων, ἀπτεται εἰς μέγιστον βαθμὸν καὶ τῆς ἠθικῆς ἀκόμῃ τάξεως.

Διότι, τὰ πλεῖστα τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων κεφαλαιουχικῶν καὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν διὰ τὴν προμήθειαν καὶ εἰσαγωγὴν τῶν ὁποίων δαπανᾶται ἐτησίως σεβαστὸν ποσὸν πολυτίμου συναλλάγματος, δύνανται νὰ παραχθῶσιν εὐχερῶς ἐν Ἑλλάδι, ἢ, ὅπερ καὶ τὸ χειρότερον, παράγονται μὲν εἰς τὴν χώραν μας, δὲν τυγχάνουν ὁμῶς τῶν προτιμήσεων τοῦ καταναλωτικοῦ μας κοινού, διὰ λόγους πεπλανημένων καθαρῶς προκαταλήψεων.

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἀρνητικὴ θέσις τοῦ εὐρέος κοινού ἔναντι τῆς ἐντοπίου παραγωγῆς, εἶναι, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, συντελεστὴς κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς τῆς χώρας καὶ ἀνεπιθυμήτου, τρόπῳ τινι, ἀπωλείας πολυτίμων οἰκονομικῶν καὶ παραγωγικῶν δυνάμεων.

Καθίσταται πλέον πασιφανὲς ὅτι ἀνακύπτει ἀδήριτος καὶ ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη ριζικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος τούτου διὰ τῆς λήψεως ἢ θεσπίσεως δραστηρίων μέτρων ἀποσκοποῦντων εἰς τὴν δημιουργίαν εὐνοικοῦ κλίματος ἀνέτου διακινήσεως εἰς τὸν χώρον μετὰ ἐπιτοπίου παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Ἡ ἐντατικὴ δραστηριοποίησις ὧν τῶν παραγόντων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ λύσις τοῦ προβλήματος, δεόν νὰ κατατείνῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τριῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν, στόχων πάσης σχετικῆς κινητοποιήσεως, ἦτοι:

α) Εἰς τὴν ἐπίτευξιν παραγωγῆς περισσότερων ἀγαθῶν ἱκανῶν νὰ ἀνταγωνισθοῦν ἐπὶ διεθνούς πεδίου μὲ ὅλα τὰ ξένα προϊόντα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ συγκριθοῦν.

β) Εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς ποιότητος ὧν τῶν ἐντοπίων προϊόντων.

γ) Εἰς τὴν στροφὴν τῶν διαφερόντων τοῦ καταναλωτικοῦ κοινού πρὸς τὰ Ἑλληνικῆς καὶ μόνον προελεύσεως προϊόντα.

Ὑπὸ τοῦ κ. ἐπὶ τοῦ Συντονισμοῦ Ὑπουργοῦ, δι' ἐδικῆς ὁμιλίας τούτου τὴν 14-5-1970, ἐνεκαινιάσθη ἡ ἐναρξίς μιᾶς εὐρείας ἐπὶ πανελληνίου κλίμακος ἐκστρατείας σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἐπιτυχία τῶν ὡς ἀνω ἐκτεθέντων σκοπῶν, διὰ τῆς κινητοποιήσεως ὧν τῶν πρὸς τοῦτο προσφόρων μέσων.

Πρὸς λυσιτελεστέραν δὲ ἐξυπηρέτησιν καὶ προώθησιν πάσης προσπάθειας, ἔχει ἤδη συσταθῇ, παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Συντονισμοῦ, «Εἰδικὴ Ὑπηρεσία Προβολῆς Ἑλληνικῶν Προϊόντων» ἔργον τῆς ὁποίας εἶναι ὁ συντονισμὸς τῶν πάσης φύσεως δραστηριοτήτων τοῦ τε Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ τομέως, ἐπὶ τῷ τέλει ἀρτιωτέρας προβολῆς τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς.

Ὁ Βιομηχανικός, ὁ Βιοτεχνικός καὶ ὁ ἐν γένει ἐπιχειρηματικὸς κόσμος τῆς χώρας ἐπωμίζονται τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιλέκτου παραγωγῆς, ὥστε τὰ ἐγχώρια ἀγαθὰ νὰ εὐρίσκονται εἰς τὸ αὐτό, ἂν μὴ εἰς ἀνώτερον, ὕψος ποιοτικῆς μὲ τὰ τοιαῦτα τῆς ξένης, διὰ νὰ, ἀντέχουν εἰς τὴν σύγκρισιν καὶ τὸν συναγωνισμὸν ὁ ὁποῖος εἶναι ἀναπόφευκτος. Ἐτερος τομεὺς τῆς διδομένης σκληρᾶς μάχης εἶναι ἡ διὰ καταλλήλων μέσων

έπιτυχής προβολή της 'Ελληνικής παραγωγικής δημιουργίας, και τρίτον τὸ καὶ σημαντικώτερον σημεῖον, ἡ στροφή τοῦ καταναλωτικοῦ κοινουῦ μας πρὸς τὴν ἐγχωρίαν ἀποκλειστικῶς παραγωγὴν.

Διὰ τὸ τρίτον τοῦτο σημεῖον θὰ ἀπαιτηθῇ ἴσως ὁ μεγαλύτερος μόχθος καὶ αἱ πλέον ἐπιμονοὶ προσπάθειαι. Καὶ τοῦτο διότι θὰ χρειασθῇ νὰ ἐξαλειφθοῦν συνήθειαι, νὰ καταπολεμηθοῦν προκαταλήψεις, νὰ καταρρεύσουν ἐν ἐν λόγῳ φράγματα ψυχολογικά τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὸν καταναλωτὴν ἀπὸ τὴν ἐγχωρίαν παραγωγὴν.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο προϋποθέτει ἐντατικὴν καλλιέργειαν, προϋποθέτει μίαν ἐπὶ τούτῳ ἐκπαίδευσιν τοῦ κοινουῦ, τὴν ὁποίαν ὀφείλουν νὰ ἀσκήσουν ὅλα τὰ ὄργανα καὶ ὅλοι οἱ παράγοντες οἱ καθ' ὅσον τρόπον ἐπηρεάζοντες τοῦτο. Οἱ ἐμπορικοὶ καὶ διαφημιστικοὶ ὀργανισμοί, ἡ ἐκκλησία, τὸ στράτευμα, τὰ σώματα ἀσφαλείας κ.λ.π., θὰ ἐπιτελέσουν θετικώτατον ἔργον διαφώτισεως τοῦ κοινουῦ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης προτιμήσεως τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, ἀνάγκης ἀποτελούσης οἰκονομικὴν ἐθνικὴν ὑποχρέωσιν.

Πέραν τῶν παραγόντων τούτων, ἡ ἔκπαιδευσις, αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἐνέχει τὰς ἀπεριορίστους δυνατότητας προσφοράς ὑψίστων καὶ πολυτιμοτάτων ὑπηρεσιῶν εἰς τὴν ἀναλαμβάνομένην αὐτόχρονα ἐθνοφειλεστέτην καὶ πατριωτικὴν προσπάθειαν. Τὸ Σχολεῖον, τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ὅλων τῶν τύπων καὶ ὅλων τῶν βαθμίδων, ἀποτελοῦντα τοὺς ἀναντικαταστάτους φορεῖς τῆς καλλιέργειας τοῦ πνεύματος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀποτελεῖ στοιχεῖον συνθετικὸν ἐθνικῆς ἀκμῆς, θὰ ἐπωμισθοῦν ὑψίστης σημασίας καὶ σκορπιμότητος ὑποχρέωσιν: Τὴν ὑποχρέωσιν δηλ. νὰ φέρουν τοὺς Ἑλληνόπαιδας, καὶ δι' αὐτῶν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς οἰκογενείας, εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν παραγωγικὴν δημιουργίαν καὶ νὰ στρέψουν τὰς προτιμήσεις καὶ τὰ διαφέροντά των πρὸς τὰ ἐγχωρία προελεύσεως καὶ κατασκευὴς ἀγαθὰ, ἀπὸ τῆς ἀπλῆς μολυβδίδος τοῦ Σχολείου μέχρι καὶ τοῦ πλέον συνθέτου βιομηχανικοῦ κατασκευάσματος. Παράγονται ἤδη εἰς τὴν χώραν προϊόντα καὶ ἀγαθὰ ἐφάμιλλα καὶ ἐν πολλοῖς ἀνώτερα τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἢ ἄλλων ξένων. Ἀπὸ τῶν τροφίμων μέχρι τῶν φαρμάκων· ἀπὸ τῶν σκευῶν καὶ ἀντικειμένων μέχρι τῶν ὑφασμάτων· ἀπὸ τῶν εἰδῶν πολυτελείας μέχρι τῶν μηχανῶν κ.λ.π.

Ἐν πνεύμα «ἐννομανίας» καὶ «συνομπισμοῦ» διακατέχον τοὺς Ἕλληνας ἀγοραστάς, ὀφειλόμενον εἰς αἰτίας ποικίλας ἐν αἷς καὶ αἱ ἀτέλειαι τοῦ παρελθόντος, τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐγχωρίαν παραγωγὴν ἐπὶ πολλῇ ζημίᾳ τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας, τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, τῆς γενικῆς μας προκοπῆς. Τὸ ἐπιζήμιον καὶ ἀνωφελές τοῦτο πνεῦμα τῆς ἀποστροφῆς, εἶναι ἀνάγκη νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν του εἰς εὐεργετικὸν καὶ ἐπωφελές ρεῦμα ἐνσυνειδήτου καὶ ἀκατασχέτου ἀναστροφῆς πρὸς τὰ ἑλληνικῆς προελεύσεως ἀγαθὰ.

Καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ στροφή αὕτη, ἐὰν ὁλόκληρος ἡ κοινωνία μας, σπουδάζουσα νεότης,

γονεῖς, κηδεμόνες, λοιποὶ πολῖται κ.λ.π., συνειδητοποιήσουν τὸ γεγονός ὅτι αἱ πάσης φύσεως προμήθειαι ἀγαθῶν καὶ προϊόντων ἐγχωρίας προελεύσεως ἢ κατασκευῆς, εἶναι καὶ ἐπιβεβλημένη κοινωνικὴ ὑποχρέωσις καὶ καθήκον ἐθνικόν, διότι ὁδηγεῖ εὐθέως πρὸς τὴν ἐπαύξησιν τῆς εὐημερίας τοῦ τόπου, καθ' ὅσον θὰ σημειωθῇ καὶ ὁ ἀύξησης τοῦ καταναλωτικοῦ κοινουῦ καὶ δημιουργία εὐρυτάτων προϋποθέσεων συνεχοῦς ἀπασχολήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ μὲ ταυτόχρονον ἐξάλειψιν τῆς ἀνεργίας.

Δ' Περὶ ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Τὸ ὡς ἄνω πρόβλημα δηλ. εἶναι ἀναποσπαστως συνυφασμένον μὲ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν ἀτομικὴν εὐημερίαν τοῦ καταναλωτοῦ. Ἀλλὰ εὐημερία τοῦ ἀτόμου σημαίνει πρωτίστως εὐημερίαν τοῦ συνόλου ἐντὸς τοῦ ὁποῖου τὸ ἄτομον εἶναι ἐντεταλμένον. Ὡς φυσικὴ συνέπεια τῶν ἀνωτέρω, ὡς χρέος ἐκάστου ἀτόμου, ἐκάστου πολίτου ἐν προκειμένῳ, εἶναι νὰ συνειδητοποιήσῃ τὸ γεγονός ὅτι, μέρος τῆς κοινωνικῆς του ἀποστολῆς βασικόν, εἶναι νὰ συντελῇ εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ περιβάλλοντός του, νὰ συμβάλλῃ ἐνεργῶς εἰς τὴν ἰσχυροποίησιν τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας τοῦ κράτους του, τῆς πατρίδος του, εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ἀλλ' ἡ «Ἑθνικὴ Οἰκονομία» εἶναι ἔννοια εὐρεῖα, περιλαμβάνουσα τὸ σύνολον τῆς οἰκονομίας δεδομένου λαοῦ συμβιοῦντος καὶ διαλαμβάνουσα συλλήβδην τὸσον τὴν δημοσίαν ὡς καὶ τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν.

Δημοσία Οἰκονομία εἶναι ἡ Οἰκονομία τοῦ Κράτους, εἰς ἣν ὑπάγεται ἡ Οἰκονομία τῶν Νομικῶν προσώπων Δημοσίου Δικαίου, ὡς π.χ. Νομῶν, Δήμων, Κοινοτήτων κ.λ.π. Ἰδιωτικὴ Οἰκονομία εἶναι ἡ περιλαμβάνουσα τὰς οἰκονομίας νομικῶν προσώπων Ἰδιωτικοῦ Δικαίου καὶ φυσικῶν προσώπων ὡς π.χ. ἑταίρειων, συνεταιρισμῶν, οἰκογενειῶν, μεμονωμένων ἀτόμων κ.λ.π.

Ὑπὸ δὲ τὴν ἔννοιαν «Ἑθνικὸν Εἰσόδημα» ἐννοοῦμεν τὸ εἰσόδημα τῆς Ἑθνικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς, θεωρουμένης ὡς μιᾶς μεγάλης Οἰκονομικῆς μονάδος. Ἀνθρώπου τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας καὶ αὐξήσεως τοῦ «κατὰ κεφαλὴν» ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει γενικὴν εὐημερίαν, εἶναι ἀποτέλεσμα συνεχοῦς ἀπασχολήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀφ' ἑνός, καὶ ταυτοχρόνου καταναλώσεως τῶν ὑπὸ τοῦ δυναμικοῦ τούτου παραγομένων ἀγαθῶν ἀφ' ἑτέρου.

Κύκλωμα τοῦτέστιν οἰκονομικῆς καθαρῶς ὑφῆς, ἀδιαλείπτως κινούμενον καὶ ἀλληλεξαρτώμενον ἐν τῇ ἐξελικτικῇ πορείᾳ τῆς οἰκονομίας.

Ἐντὸς τοῦ κυκλώματος τούτου κινούνται συνυπάρχοντα ὅλα τὰ συναφῆ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζει ἡ σύγχρονος οἰκονομία, ἥτοι:

α) ἡ παραγωγή. β) ἡ κυκλοφορία τῶν ἀγαθῶν. γ) ἡ κατανάλωσις. δ) ἡ διαμόρφωσις τῶν τιμῶν. ε) ἡ ἐξασφάλισις ἰσορροπίας μεταξύ

τῶν σκελῶν προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. στ) ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις τῆς οἰκονομίας ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται συστηματοποιημένη παραγωγὴ ἀγαθῶν ἱκανοποιούσα ὅλας τὰς ἀνάγκας.

Ε' Ἡ συμβολὴ τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἐν ὅψει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, γίνεται κατὰδηλος ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον δύναται, νὰ διαδραματίσῃ ἡ Ἐκπαίδευσις, δι' ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ κοινοῦ καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος ἐπαφῆς καὶ ἀποφασιστικῆς στροφῆς πρὸς τὴν καθαρῶς Ἑλληνικὴν παραγωγικὴν δημιουργίαν, ἐπιτελοῦσα ὁντως ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας ἔργον, ὡς διακονοῦσα εὐθέως εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐπίτευξιν ἐθνικῆς ἐφημερίας καὶ ἀκμῆς.

α) Αἱ εἰδικαὶ διδασκαλίαι, αἵτινες ἐνδείκνυνται νὰ λάβουν χώραν εἰς τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα, εἴτε κατὰ τὴν τακτικὴν ὥραν τῆς ἐν τῇ τάξει ἐργασίας, εἴτε ἐπ' εὐκαιρίᾳ, μὲ ἀφορμὰς ἐκ τῶν πολυπληθῶν βιωμάτων τῶν ἀρυσμένων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς παραγωγικῆς ζωῆς, τὰ μέγιστα θὰ συμβάλουν εἰς τὴν προώθησιν τοῦ προβλήματος.

β) Ἐκθέσεις μὲ θέματα εἰλημμένα ἐκ τοῦ κόσμου τῆς ἐντοπίου παραγωγῆς καὶ ἐν γένει παραγωγικῆς δραστηριότητος, θὰ δώσουν τὴν δυνατότητα στενωτέρας ἐπαφῆς καὶ γνωριμίας μὲ αὐτήν.

γ) Ἐπισκέψεις τῶν τόπων τῆς παραγωγῆς, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, ὁμιλίαι διαφωτιστικαί, ἐνημερώσεις καὶ προτροπαὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν τοῖς σχολείοις συγκαλουμένων συγκεντρώσεων γονέων καὶ κοινοῦ, θὰ ἔχουν βαρύνουσαν σημασίαν διὰ τὴν στρόφην τῆς καταναλωτικῆς μάζης πρὸς τὴν ἐντοπίαν παραγωγὴν.

δ) Πέραν τῶν ἀνωτέρω, ἀφορώντων εἰς τὴν δραστηριότητα τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἡ Ἐκπαίδευσις διὰ τὴν οἰκονομικὴν παραγωγὴν τῆς χώρας, δὲν κρίνομεν ἀσκοπον, καὶ προτείνομεν ὅπως, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Ἡμέρας Ἀποταμιεύσεως, καθιερωθῇ «Ἡμέρα Ἑλληνικοῦ Προϊόντος» εἰς κλίμακα Πανεθνικὴν. Κατ' αὐτὴν θὰ λαμβάνουν χώραν ποικίλης φύσεως σχετικαὶ ἐκδηλώσεις, συμμετοχὴ, τρόπον τινα, τῆς σπουδαζούσης νεότητος εἰς τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν, βιομηχανικὴν, βιοτεχνικὴν, ἀγροτικὴν κλπ., ἀπονομὴ δώρων, βραβείων κ.λ.π., εἰς τρόπον ὥστε ὁ πα-

ραγωγικὸς κόσμος καὶ αἱ καταναλωτικαὶ δυνάμεις νὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν τῆς στενωτέρας ἐπαφῆς, συναφείας, ἀλληλογνωριμίας καὶ ἐξοικειώσεως.

Θὰ ἦτο πλάνη ἐὰν ἐδεχόμεθα τὸ δυνατόν ἐπιτυχίας τῶν ἀντικειμενικῶν μας σκοπῶν ἀνευ τῆς καταλλήλου Ἀγωγῆς τοῦ πλήθους. Καὶ ἡ Ἀγωγή αὕτη, μόνον ἐν συναφείᾳ στενωτάτῃ, ἐν συναρτήσῃ καὶ ἐπαφῇ μὲ τὰ μέσα, τοὺς τρόπους καὶ τοὺς τόπους παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσῃ τοὺς ἀναμενόμενους καρπούς τῆς.

Κατὰ τὴν Ἡμέραν τῆς Ἀποταμιεύσεως ἀσκεῖται Ἀγωγή πρὸς καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος τῆς ἀποταμιευτικῆς ἀρετῆς. Κατὰ τὴν «Ἡμέραν τοῦ Ἑλληνικοῦ Προϊόντος» θὰ ἀσκήται ἐπίσης μία ἐντονος Ἀγωγή τοῦ λαοῦ πρὸς καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος προτιμήσεως τῆς ἰδίας του δημιουργίας. Ἀμφότεραι αἱ ἐκδηλώσεις θὰ ἀποτελοῦν τὸ σύμβολον καὶ τὴν συνισταμένην τῶν προσπαθειῶν διαπαιδαγωγήσεως καὶ ἐθισμού εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρετῶν ποὺ ἀποτελοῦν συνθετικὰ στοιχεῖα τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ διαρκὴς παρουσία τῆς Κρατικῆς προστάσεως, ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλὴ ἐγγύησιν δι' ὑψηλὴν ποιότητα παραγωγῆς, καὶ εἶναι αὕτη αὕτη, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, ἡ ὁποία θὰ καθορίσῃ τὴν ἐκάστοτε ἀκολουθητέαν τακτικὴν διὰ νὰ κερδηθῇ ἡ σημαντικὴ διὰ τὸ οἰκονομικὸν μέλλον τοῦ τόπου οἰκονομικὴ μάχη εἰς τὴν ὁποίαν μὲ τόσας προσδοκίας ἀποδυόμεθα.

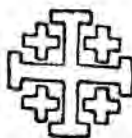
Ἐλέχθη ὅτι εἰς τὰ Οἰκονομικὰ προβλήματα δὲν ὑπείσρχονται συναισθηματικοὶ παράγοντες, ἀλλ' ὅτι ταῦτα ἐπιλύονται μόνον διὰ τῆς ψυχρᾶς λογικῆς καὶ τῶν ἀτέγκων ὑπολογισμῶν.

Εἰς τὴν προκειμένην ὁμως περίπτωσιν, τὴν οἰκονομικὴν τουτέστιν ἀνοδὸν τῆς χώρας, ὁ κινητήριος μοχλὸς τῆς ἐπιτυχίας εἶναι ἡ ὑψηλὴ συναισθηματικὴ ἐξαρσις τοῦ λαοῦ μας.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πρὸς τὴν Πατρίδα.

Ἡ δύναμις αὕτη ἡ ἀκατανίκητος θὰ τὸν κατευθύνῃ εἰς τὸ νὰ περιβάλῃ μὲ τὴν στοργὴν τοῦ τὴν Ἑλληνικὴν παραγωγικὴν δημιουργίαν, βέβαιος ὢν ὅτι καὶ ἡ τελευταία δραχμὴ ποῦ θὰ διαθέτῃ δι' αὐτήν, θὰ κατευθύνεται πρὸς τὸν εὐγενὴ στόχον τῆς Ἑθνικῆς ἀκμῆς.

Βαρύνοντα, ὅθεν, λόγον ἔχει καὶ ἐδῶ ἡ Παιδεία.



ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

Ἰτό ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΡΙΜΠΑ

Διδ/λου Δ' Περ. Ἀθηνῶν

«Ἡ προκοπή σας καὶ ἡ μάθησή σας, νὰ μὴ γίνῃ σκερπᾶνι μόνο γιὰ τὸ ἀτομόσας, ἀλλὰ νὰ κοιτάζῃ τὸ καλὸ τῆς κοινότητος καὶ μέσα εἰς τὸ καλὸ αὐτό, βρίσκεται καὶ τὸ δικό σας».

ΘΕΟΔ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Εἰσαγωγικά.

Ὁ θρυλικὸς Γέρος τοῦ Μοριᾶ, δὲν ἦταν μόνο στρατηγική καὶ στρατιωτικὴ φυσιογνωμία. Ἦταν καὶ πάστα πνευματική. Ἄν ζοῦσε σὲ μιὰν «ἐτοιμῇ» ἐποχῇ, θὰ γινόταν στὰ σίγουρα, ἓνας διανοούμενος ὀλκῆς. Κάτι παραπάνω: Ἕνας μεστωμένος πνευματικὸς ἀνθρώπος, μὲ πολὺμορφες καὶ σημαντικὲς σχετικὲς ἐπιδόσεις.

Εἶχε τὴν πνευματικότητα, ὁ Κολοκοτρῶνης, χάρισμα ἐμφυτο. Ἦταν βαθύτατα ἠθική καὶ ψυχοδιανοητικὴ προσωπικότητα. Παρ' ὅ,τι ρίχτηκε «ψυχῇ τε καὶ σώματι» στὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς λευτεριάς, ὥστόσο, τὸ πνεῦμα του εὗρισκε εὐκαιρίες νὰ ξεμυτίλῃ ὀξύ, σπινθηροβόλο, δροσερό, ἀσυνήθιστα εὐεργετικὸ, γιὰ τὸν ἀνθρώπινο περίγυρο τοῦ καιροῦ του.

Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἐργασία, θὰ θίξουμε μὲ ὀση γίνεται συντομία, ὀσες κινήσεις τοῦ Γέρου, ἐφαπτόνται μὲ τὴν Παιδεία.

Μεγάλῃ φιλομάθεια.

Ἡ βία καὶ ὁ τρόμος, ὁ κατατρεγμὸς καὶ ὁ θάνατος, ἦσαν τὰ κλιματολογικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἐζῶναν τὸ Γέρο, πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὴ γέννησή του. «Μὲ τὴ στενοχώρια τῆς ὀρφάνιας καὶ τὴν καταδίωξη τοῦ δυνάστη, ἀνετράφη ὁ Κολοκοτρῶνης», γράφει ὁ φωτισμένος καὶ ἐντιμὸς Τερτσέτης.

Δὲν βρῆκε ποτὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴ γαλήνη, ν' ἀράξῃ κάπου, νὰ ἡσυχάσῃ, νὰ μαθητεύσῃ, νὰ δασκαλευτῇ. Τὴν ἀσβεστὴ φλόγα τῆς φιλογνωσίας ποὺ τὸν κατάκαιγε, τὴν ἱκανοποιοῦσε στὰ πεταχτά. Ὅπου κι' ὀποτε τύχαινε. Κι' ἦταν τόσο μεγάλῃ ἡ δίψα του γιὰ μόρφωση καὶ γνώση.

Ὁ ἴδιος διηγεῖται: Εἰς τὸν καιρὸν τῆς νεότητος ὀπου ἡμποροῦσα νὰ μάθω κατιτί, σχολεῖα, ἀκαδημαῖι, δὲν ὑπῆρχαν. Μόλις ἦσαν μερικὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὀποῖα ἐμάθαιναν νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν. Οἱ παλαιοὶ κοτζαμπασῆδες ὀπου ἦσαν οἱ πρῶτιστοι τοῦ τόπου, μόλις ἤξευραν νὰ μάθουν τὸ ὀνομά τους. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀρχιερέων, δὲν ἤξευρε παρὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ πράξιν, κανένας ὀμως δὲν εἶχε μάθησιν. Τὸ ψαλτήρι, τὸ χτωῆχι, ὀ μηναῖος, ἀλλαι προφητεῖαι, ἦσαν τὰ βιβλία ὀπου ἀνέγνωσα. Δὲν εἶναι παρὰ ὀφοῦ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο,

ὀπου εὗρηκα τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀπλοελληνικήν. Τὰ βιβλία ὀπου ἐδιάβαζα συχνά, ἦταν ἡ Ἱστορία τοῦ Ἀριστομένη, καὶ Γοργῶ καὶ ἡ Ἱστορία τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι καὶ ὁ Ναπολέων, ἔκαμε κατὰ τὴν γνώμην μου, νὰ ἀνοίξουν τὰ μάτια τοῦ κόσμου».

Τὸ κείμενο εἶναι σημαντικό, ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὸ προσωπικὸ του μορφωτικὸ πρόβλημα. Καὶ μᾶς βγάζει ἀπὸ τὴ λαθεμένη ἰδέα ποὺ δημιουργῆσε ὁ θρύλος, ὀτι τάχα ὁ Κολοκοτρῶνης ἦταν ἀγράμματος καὶ μόλις χάραζε τὴν ὑπογραφή του.

Ἀκόμη, μᾶς δίνει λίγες, ἀλλὰ χτυπητὲς εἰδήσεις, γιὰ τὴν παιδεία τῆς ἐποχῆς. Τὴ μάθησι, δὲν τὴν πρόσφεραν οἱ δυσμενεῖς ἀντικειμενικὲς συνθήκες, ὀσο κι' ἀν τὴ λαχταροῦσε κανεῖς. Μόνο, λίγα «κολλυβογράμματα» μποροῦσε νὰ γευτῇ καὶ κείνα ἀπὸ μισομαθημένους καλογήρους καὶ ἀπὸ ἀκατανόητα βυζαντινὰ κείμενα.

Γι' αὐτό, εἶναι μεγάλη ἡ ἀγαλλίασι τοῦ Γέρου, ὀταν βρῆκε στὴ Ζάκυνθο, «τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀπλοελληνικήν». Ναι, εἰς τὴν ἀπλοελληνικήν. Στὴ γλῶσσα ποὺ καταλάβαινε. Στὴ γλῶσσα τῆς μάνας του, στὴ γλῶσσα του καὶ στὴ γλῶσσα τοῦ σκλαβωμένου λαοῦ του.

Ἀπαγοῦσε καὶ τὰ βιβλία. Τὰ ἀγαποῦσε καὶ τὰ ἐπιζητοῦσε νὰ τὰ μελετήσῃ καὶ νὰ φωτιστῇ. Νὰ ἀποκτήσῃ σωστή σύνδεση μὲ τὸ λαμπρὸ ἔθνικὸ παρελθόν. Νὰ ἀποκτήσῃ Ἱστορικὴ γνώση καὶ συνείδησι. Νὰ αὐτοβεβαιωθῇ, γιὰ κείνο ποὺ εἶχε νοιώσει μὲ τὸ γεναῖο του ἐνοστικὸ.

Καὶ τὸ πέτυχε; σὲ μεγάλο βαθμό. Ὅταν μιλοῦσε στὰ παλληκάρια του, μεταχειριζόταν τὴ λέξη Ἑλληνες καὶ ὀχι ἄλλη. Τὸ σύνθημά του στὰ Δερβενάκια κατὰ τὴν ὀρητικὴν ἐπίθεσι, ἦταν: «Ἀπάνω τους ὀρέ Ἑλληνες».

Στὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Κολοκοτρῶνης, μιλάει συχνά γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα ἀρχαῖας ἐλληνικῆς Ἱστορίας. Παρουσιάζεται ἐκεῖ, σὰν καλὸς ἀρχαιογνώστης.

Αὐτὸν τὸν πλοῦτο, τὸν ἀπόκτησε στὴ Ζάκυνθο, διαβάζοντας βιβλία καὶ κάνοντας παρέα μὲ λογίους καὶ σοφοὺς πατριῶτες «ἐταιρικούς», ὀπως ὁ Καλύβας, ὁ Μαρτελάος καὶ ἄλλοι.

Μιά φορά, ἀναγκάστηκε νὰ καταστρέψῃ τὰ ἀγαπημένα του βιβλία. Στὶς μάχες γύρω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. Μὲ πόνο ψυχῆς, μᾶς πληροφορεῖ: «Εἶχα με ἐλλειψη ἀπὸ χαρτί καὶ ἐπήραμε τὴ βιβλιοθήκη τῆς Δημητσάνας καὶ ἄλλων μοναστηρίων καὶ ἐδένουμε φουσέκια».

Ἐδῶ, ἴσχυσε ὁ ἀμείλικτος νόμος: Τὰ πάντα γιὰ τὴν πατρίδα. Ἀκόμη καὶ τὰ βιβλία.

Μορφώνει τὰ παιδιὰ του.

Αὐτὴ τὴν ἀκόρεστη λαχτὰρα γιὰ μάθηση ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης, προσπάθησε νὰ τὴ διοχετεύσῃ στὰ λατρευτὰ βλαστήρια του. Στὰ παιδιὰ του.

Στὸ διάστημα ποὺ βρισκόταν στὴ Ζάκυνθο μὲ τὴ «φαμελιά» του, δὲν παραμέλησε αὐτὸ τὸ ἱερὸ καθήκον. Βρῆκε τοὺς πῖο καλοὺς δασκάλους καὶ ἔστειλε τὰ παιδιὰ του, νὰ τὰ γραμματίσῃ καὶ νὰ τὰ μορφώσῃ «ἐλληνοπρεπῶς».

Τὰ ἔστειλε στὸν φωτισμένο λόγιο, ποιητὴ, θερμὸ πατριώτη καὶ σοφὸ δάσκαλο, τὸν Ἀντώνιο Μαρτελάο.

Στὸν ἴδιο δάσκαλο, τὴν ἴδια ἐποχὴ, μαθήτεψε καὶ ὁ Γεώργιος Τερτσέτης, καθὼς καὶ ὁ μεγάλος μας ποιητής, Ἀνδρέας Κάλβος.

Τὸ πῖο πιθανὸ ἦταν, ὅτι τὸ πρῶτο του παιδί, ὁ Πάνος, μαθήτεψε καὶ συμμαθήτεψε μὲ τὰ σπουδαῖα αὐτὰ πρόσωπα. Ὁ Γιάννης (Γενναῖος), ἦταν μικρότερος καὶ ὁ Κολίνος, ἀκόμα πῖο μικρός.

Ὁ Ν. Βέης γράφει: «Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀντώνιο Μαρτελάο, τὰ παιδιὰ τοῦ Κολοκοτρώνη στὴ Ζάκυνθο, εἶχανε δάσκαλο καὶ τὸν Κεφαλονίτη Νικόλαο Καραβία. Πήγαιναν στὸ σχολεῖο τοῦ Ν. Καλύβα, ποὺ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπισκέφτηκε γιὰ νὰ ρωτήσῃ τὴν πρόοδο τῶν παιδιῶν του. Μιά καὶ μιλάμε γι' αὐτοὺς, μπορούμε νὰ καλοσυστήσουμε τὸν Πάνο, γιὰ καλὰ γραμματισμένο, ἀφοῦ ἤξερε καλὰ τὴ γλῶσσα μας, καλὰ τὰ Ἰταλικά καὶ τὰ γαλλικά».

Ὁ Τερτσέτης, μᾶς διέσωσε ἓνα ὥραϊο ἀνέκδοτο, ἀπὸ μιὰ ἐπίσκεψη τοῦ Κολοκοτρώνη στὸ σχολεῖο τῶν παιδιῶν του.

Ἀς τὴν χαροῦμε: «Ὁ τότε Μαγιόρος (ταγματάρχης τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ) Κολοκοτρώνης, πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ ἀξιοτίμου διδασκάλου Νικολάου Καλύβα, ἐκάθησε καὶ ἀκροάζετο τὴν παράδοση. Τί εἶναι τοῦτα, λέγει μὲ μιᾶς, ποὺ διδάσκεις τὰ παιδιὰ τώρα; Τοῦτο νὰ φωτίσῃς: Καὶ ἐχύθη μὲ γελοῦμενο πρόσωπο νὰ σχίσῃ ἓνα Βόλφιον in Folio, μεγάλο βιβλίο, νὰ δείξῃ πῶς φτιάχνουν τὰ φυσεκία. Ὁ διδάσκαλος, διὰ νὰ σώσῃ τὸν Γερμανὸν φιλόσοφον, ἔπεσε μὲ τὰ στήθη του εἰς τὸ in Folio. Τὰ παιδιὰ ἐγελοῦσαν κι' ἐκεῖνα, ὡς εἶδον πιασμένους καθηγητὴν καὶ Γέρο Κολοκοτρώνην, ὁ ἓνας νὰ φυλάξῃ τὸ βιβλίου του, ὁ ἄλλος, νὰ τὸ κάμῃ φυσεκία».

Αὐτό, βέβαια, ἦταν μιὰ ἀστεία χειρονομία τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐπρόδιδε ὅμως τὴν ἰδέα, ὅτι τὸ βασικὸ καθήκον τῆς παιδείας, τότε, ἦταν νὰ ἐνσταλάξῃ στὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν, τὴ φιλοπατρία καὶ τὸ μέγα χρέος τῆς ἐλευθερίας. Ὅχι νὰ πελαγώσουν τὰ παιδιὰ, στοὺς πιθηκισμοὺς τῆς ξένης ἀερολογίας. Ὁ κύριος προσανατολισμός τους, ὤφειλε νὰ εἶναι, τὸ δράμα τοῦ λυτρωμοῦ ἀπὸ τὸν ἀπάνθρωπο τύραννο. Ἡ παιδεία, τότε θὰ ἔκανε σωστὰ τὴ δουλειά της, ὅταν δὲν ξέκοβε τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸν καυτὸ στόχο.

Τούτῃ τὴν ἀλήθειαν, τὴν εἶχε καλοχωνέψῃ ὁ Γέρος. Νὰ τί γράφει στὰ σοφὰ του ἀπομνημονεύματα: «Ἐμαθαίναμε καὶ ποίους εἶχαμε προγόνους φοβεροὺς. Ὁρεγόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν ἀνα-

γέννησίν μας καὶ τὶς παλαιϊκὰς δόξας τῆς Ἑλλάδος. Ἀρχίσαν τὰ σχολεῖα εἰς τὸ Ἀἰβαλί, Σμύρνη, Δημητσάνα, Γιάννινα, Ἀθήνας καὶ ἐβγαίναν παπᾶδες προκομμένοι καὶ λαϊκοὶ καλοὶ καὶ ἐφωτίζετο ὁ λαός».

Μὲ πόση χαρὰ κι' ἐνθουσιασμό, μᾶς μιλάει ὁ Γέρος γιὰ τὰ σχολεῖα καὶ τὴν ἀξία τους.

Νὰ κι' ἓνα ἀνέκδοτο ποὺ μᾶς τὸ ἀφῆσε ὁ Τερτσέτης, ὅπως τοῦ τὸ διηγήθηκε ὁ Κολίνος, ὁ μικρότερος γιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Λέει ὁ Κολίνος: «Ὁ πατέρας μου, ἐσιργιάνιζε εἰς τὴν κάμαρα, ἐγὼ ἔγραφα. Ἐσταμάτησε μονομιᾶς. Μὲ ρωτᾷ: Κολίνε, ποῖος νομίζεις ὅτι εἶναι ὁ ἐθνικὸς οἶκος τῆς Ἑλλάδος; Τοῦ ἀποκρίθηκα εὐθύς: Τὸ παλάτι τοῦ Βασιλέως. Ὅχι μοῦ εἶπε. Τὸ πανεπιστήμιον».

Οἱ ἰδέες του γιὰ τὴ γλῶσσα.

Σὲ προηγούμενο σημεῖο, εἶδαμε, πόσο χάρηκε ὁ Γέρος, ὅταν βρῆκε τὸ βιβλίο τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, γραμμένο στὴν ἀπλοελληνικήν. Ἦθελε νὰ μάθῃ. Κι' ἔμαθε, ὅταν βρῆκε βιβλίο, διατυπωμένο σὲ γλῶσσα κατανοητή. Τὰ βιβλία, γράφονται γιὰ νὰ τὰ καταλαβαίνουν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ διαβάζουν. Καὶ τότε τὰ καταλαβαίνουν, ὅταν γράφονται στὴ γλῶσσα τους. Διαφορετικά, ὡς μὴ γράφονται καθόλου. Γιατί, ἀντὶ νὰ ὠφελοῦν, βλάπτουν.

Ὁ Γέρος, εἶχε πιάσει τὴν οὐσία τοῦ γλωσσικοῦ προβλήματος. Καὶ τὴν εἶχε πιάσει καλύτερα ἀπὸ μερικοὺς λάτρεις τοῦ σκοταδιστικοῦ ἀρχαϊσμοῦ καὶ τοῦ στεῖρου λογιωτατισμοῦ.

Νὰ, μὲ πόση σοφία καὶ ρεαλισμὸ παίρνει θέση πάνω στὸ ζήτημα τῆς γλῶσσας: «Ἐφάνη καὶ ὁ Κοραῖς ἔπειτα ἀπὸ τὸ Ρήγα, ἄνθρωπος μὲ νοῦ, γιὰτὶ ἐπαρακίναγε τοὺς σοφοὺς σάν αὐτόν, νὰ γράφουν ἀπλά, ν' ἀκούῃ ὁ κόσμος καὶ νὰ μὴν εἶναι ἡ σοφία τους ἡλιος βασιλευμένος».

Ὁ δάσκαλος τῶν παιδιῶν του στὴ Ζάκυνθο, Ἀντώνιος Μαρτελάος, μπορεῖ νὰ ἦταν καλὸς πατριώτης καὶ διαπεραστικὸ μυαλό, ἦταν ὅμως καθαρευουσιάνος. Ἐδῶ, εἶχε πέσει ἔξω, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ καιροῦ μας. Ὁ Κολοκοτρώνης, δὲν μπορούσε νὰ χωνέψῃ τὴ γλωσσικὴ πλάνη τοῦ δασκάλου.

Γράφει λοιπὸν σχετικὰ: «Ὁ Μαρτελάος, ἀστραφετὴ κι' ἐβρόντα εἰς τὴν Ἀνάληψιν ἀπὸ τὸν Ἀμβώνα τῆς ἐκκλησίας, πῶς ὁ Κοραῖς τοῦ χαλάει τὴ γλῶσσα. Δάσκαλε τοῦ εἶπα μιὰ φορὰ (εἴμαστε πολὺ φίλοι), μὴν πικραίνεις τὸ αἷμα σου. Οὔτε τὴν χαλάει τὴ γλῶσσα, οὔτε τὴν φτιάχνει. Βάφει μὲ τὴν καλὴ βαφή τοῦ καιροῦ τοῦ ποὺ ἔχει ἐπάρασιν, ζωὴν, χλωρασιά, εἰς τὴν ἡμέραν του. Τὲς προάλλες ποὺ ἐξήγαες τὴν ὁμιλίαν τοῦ βασιλέως ἐκείνου εἰς τὸν πόλεμον τῆς Τρωάδος, θὰ καταλάβαινα τίποτες ἀνμοῦ τ' ἀλεγεῖς μὲ τὴ γλῶσσα τῶν παμπάλαιων ἀνθρώπων; Θὰ στεκόμουν σὰ θυμὰρι τοῦ βουνοῦ νὰ σὲ ἀκούω. Μὲ ἔκαψες (ἐνθουσίασες),

ὡς μοῦ τὰ ἐξεμυστηρεύθης ἀπλά. Τὰ παλαιά, δὲν ἔχουν χάξι (γοῦστο), εἶναι δῦψυχα. Δάσκαλέ μου, δσα παλαιά, ἦτον νέα μιά φορά καὶ δσα εἶναι νέα θὰ γηράσουν. Ἄφησε νὰ χαροῦν τὰ νιάτα τους, νὰ ζήσῃ ἡ ζωὴ τους, διότι ἀπὸ νιότη καὶ ζωὴ, δὲν εἶναι εὐμορφότερο πράγμα εἰς τὸν κόσμον».

Τὴν κουβέντα αὐτή, τὴν ἔκαμε ὁ Κολοκοτρώνης, στὴ Ζάκυνθο μὲ τὸ Μαρτελάο, στὰ 1812. Ὁ Γέρος, ἦταν μιά γνήσια ἑλληνικὴ ψυχὴ. Σκεφτόταν πάνω σὲ δσα αἰσθανόταν. Δὲν ἐνόθευε τὴν πρωτόγονη αἰσθησὶ τοῦ μὲ σκέψεις αὐθαίρετες καὶ ἀνεδαφικές. Ἦταν κοντὰ στὸ λαό, χνώτο μὲ χνώτο. Δι' αὐτὸ διατυπώνει τόσο σοφὲς γνώμες. Γι' αὐτὸ δασκαλεύει τὸ δάσκαλο κι' ἐμᾶς ἀκόμη. Κυρίως ἐμᾶς. Ἀρκεῖ νὰ θέλουμε νὰ δασκαλευτοῦμε. Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸ Γέρο τοῦ Μοριά, πρέπει νὰ «παίρνουμε τὰ γράμματα». Νὰ μὴν εἴμαστε ξεροκέφαλοι. Ἀλιώτικα, θὰ βλάψουμε καὶ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ δσοὺς ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὰ φῶτα μας. Ἀς μὴ τοὺς κάνουμε νὰ στέκονται μπροστὰ μας «σὰν θυμάρια τοῦ βουνοῦ».

Ὁ λόγος τοῦ στὴν Πνύκα.

Ἀποτέλεσμα τῆς δασκαλικῆς ψυχῆς τοῦ Γέρου καὶ τῆς θερμῆς ἀγάπης τοῦ πρὸς τοὺς νέους, εἶναι ὁ μνημειώδης λόγος τοῦ, στὸν ἱστορικὸ χῶρο τῆς Πνύκας.

Ὁ λόγος, ὅπως εἶναι γνωστὸ, παραδόθηκε στὴν ἱστορικὴ μνήμη ἀπὸ τὸ Γυμνασιάρχην Γ. Γεννάδιο, ποῦ ἦταν μπροστὰ, ὅταν τὸν ἐκφωνοῦσε αὐτοσχεδιασμένο ὁ Κολοκοτρώνης.

Περάστηκε στὸ περιοδικὸ «Αἰὼν», τῆς 13 Νοέμβρη τοῦ 1838, μὲ τὸ ἀκόλουθο χρονικόν: «Κατὰ τὴν 7 Ὀκτωβρίου, ὁ στρατηγὸς Θ. Κολοκοτρώνης, ἐπισκεφθεὶς τὸ Ἑλληνικὸν Γυμνασίον τῆς καθέδρας, ἤκροάσθη μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν τὸν πεπαιδευμένον Γυμνασιάρχην κ. Γεννάδιον παραδίδοντα. Ἐνθουσιασθεὶς καὶ ἀπὸ τὴν παράδοσιν καὶ ἀπὸ τὴν θέαν τοσούτων μαθητῶν, εἶπε πρὸς τὸν κ. Γεννάδιον τὴν ὁποῖαν συνέλαβεν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ὁμιλήσῃ εἰ δυνατόν καὶ ὁ ἴδιος πρὸς τοὺς νέους μαθητάς. Τὴν πρότασιν τοῦ αὐτῆν, ἀπεδέχθη ὁ κ. Γυμνασιάρχης μὲ τὴν μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν καὶ προσδιώρισε τὴν δεκάτην ὥραν τῆς ἐπιούσης, ὡς ἡμέρας ἑορτασίου. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν καὶ ἡ στενότης τοῦ Γυμνασίου, παρεκίνησε τοὺς διδασκάλους νὰ ἐξέλθωσι εἰς τὴν Πνύκα, ὡς μέρος εὐρύχωρον καὶ μεμακρυσμένον ὅπως οὖν. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, ἠγνόουν μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς τὴν περίστασιν ταύτην. Ἀμα ἡ φήμη διεδόθη, συνέρρευσε πλῆθος διαφόρων ἐπαγγελεμάτων καὶ τάξεων ἀνθρώπων. Ὁ δὲ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης, περιτριγυρισμένος καὶ ἀπὸ τοὺς μαθητάς καὶ ἀπὸ τούτους, ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς Πνύκας, ὡμίλησε τὸν ἀκόλουθον λόγον, τοῦ ὁποῖου ἐγγυώμεθα τὸ ἀκριβὲς καθόσον δυνάμεθα νὰ ἐνθυμηθῶμεν».

Ὁ καλὸς μας Τερτσέτης, σχολιάζοντας τὸν λόγο τοῦ Γέρου πρὸς τοὺς νέους, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, γράφει: «Ἡ δημηγορία ἐκείνη μὲ τόσον κάλλος φυσικόν, εἰς τὴν θαυμαστὴν Πνύκα, ἀπὸ Ἑλλήνα πολεμιστὴν στεφανοφόρον τὰ ὄπλα τῆς νίκης καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἦτο ὡς μία νεκρανάστασις τοῦ ἀμβωνος τοῦ Δημοσθένους. Καὶ τί φαινότερον φῶς ἐλευθερίας;»

Ἄν καὶ ὁλόκληρος ὁ λόγος, ἀποτελεῖ ἓνα λογοτεχνικόν, ἠθικόν, πατριωτικόν, καὶ παιδαγωγικόν μνημεῖο, θὰ ἀναφέρουμε λίγα ἀποσπάσματα, γιὰ λόγους οἰκονομίας χώρου:

«Ἐγώ, δὲν εἶμαι ἀρκετός. Σὰς λέγω μόνον, πῶς ἦταν σοφοὶ (οἱ πρόγονοι) καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆραν καὶ ἐδανείσθησαν τὰ ἄλλα ἔθνη τὴν σοφίαν των».

Γιὰ τὴν διχόνοια τῆς Δολερῆς, εἶπε: «Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, ἐπείσαν εἰς τὴν διχόνοϊαν καὶ ἐτρώγονταν μεταξύ τους καὶ ἔτσι ἔλαβαν καιρὸ, πρῶτα οἱ Ῥωμαῖοι, ἔπειτα ἄλλοι βάρβαροι καὶ τοὺς ὑπόταξαν».

Καὶ αὐτὸ τὸ περίφημο: «Ὅταν ἀποφασίσουμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάστασιν, δὲν ἐσυλλογισθήκαμε, οὔτε πόσοι εἴμεθα, οὔτε πῶς δὲν ἔχομε ἄρματα. Ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἔπεσε εἰς δλοὺς μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας».

Γιὰ τὴν πολυαρχίαν, εἶπε: «Ὅταν προστάζουν πολλοί, ποτὲ τὸ σπῆτι δὲν χτίζεται, οὔτε τελειώνει».

Καὶ αὐτὰ τὰ ἀπλά, τὰ σοφὰ καὶ πάντοτε ἐπικαίρα: «Νὰ μὴν ἔχετε πολυτέλεια. Νὰ μὴν πηγαίνετε εἰς τοὺς καφενέδες καὶ εἰς τὰ μπιλιάρδα. Νὰ δοθῇτε εἰς τὰς σπουδὰς σας καὶ καλύτερα νὰ κοπιᾶσθε ὀλίγον δύο καὶ τρεῖς χρόνους καὶ νὰ ζήσετε ἐλεύθεροι εἰς τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς σας, παρὰ νὰ περάσετε τεσσάρους πέντε χρόνους τῇ νεότητά σας καὶ νὰ μείνετε ἀγράμματοι. Νὰ σκλαβωθῇτε εἰς τὰ γράμματα σας. Νὰ ἀκούετε τὰς συμβουλὰς τῶν διδασκάλων καὶ τῶν γεροντοτέρων καί, κατὰ τὴν παροιμίαν, μύρια ἤξευρε καὶ μύρια μάθαινε. Ἡ προκοπὴ σας καὶ ἡ μάθησὴ σας, νὰ μὴ γίνῃ σκεπάρνι μόνον γιὰ τὸ ἄτομό σας, ἀλλὰ νὰ κοιτάζῃ τὸ καλὸ τῆς κοινότητος καὶ μέσα εἰς τὸ καλὸ αὐτό, βρίσκεται καὶ τὸ δικό σας».

Καὶ πάλιν ἡ διχόνοια, ποῦ τόσο στοίχισε στὸ Γένος καὶ στὸν ἴδιο: «Σὰς εἶπα δσα ὁ ἴδιος εἶδα, ἤκουσα καὶ ἐγνώρισα, διὰ νὰ ὠφεληθῇτε ἀπὸ τὰ περασμένα καὶ ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς διχόνοιας, τὴν ὁποῖαν νὰ ἀποστρέψετε καὶ νὰ ἔχετε ὁμόνοιαν».

Δὲν γνωρίζω κανένα παιδαγωγόν, ποῦ νὰ εἶπε σοφώτερα καὶ πιὸ χρήσιμα πράγματα, ἀπὸ αὐτὰ ποῦ μᾶς ἀφῆσε ὁ θρυλικὸς Γέρος τοῦ Μοριά. Ὁ ἀθάνατος Κολοκοτρώνης.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΚΡΙΜΠΑΣ

ΑΙ ΑΤΟΜΙΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ

Υπό ΠΑΝΑΓ. Ν. ΓΕΩΡΓΟΥΣΗ, Διδάκτορος τῆς Παιδαγωγικῆς
τοῦ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γιούτα τῶν Η.Π.Α.

1. Ἡ προέλευσις τῶν Ἀτομικῶν Διαφορῶν.

Ὁ εκπαιδευτικός, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται μὲ τεσσαράκοντα μαθητὰς καθ' ἑκαστον ἔτος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, οὐδέποτε θὰ συναντήσῃ δύο, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀκριβῶς ὅμοιοι. Ἐάν ὁ εκπαιδευτικὸς ἦτο εἰς θέσιν νὰ διδάξῃ δεκαεὺς ἑκατομύρια ἢ δεκαεὺς δισεκατομύρια ἀντὶ τῶν χιλίων ἑξακοσίων, ἡ δὴλωσις αὕτη θὰ ἦτο ἐπίσης ἀληθής. Ἡ μοναδικότης τοῦ ἀτόμου εἶναι μία θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ζωῆς.

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ διχογνωμία κληρονομικότης-περιβάλλον κατεῖχεν ὅλας τὰς συζητήσεις ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν. Διακεκριμένοι ἐρευνῆται καὶ συγγραφεῖς ἔλαβον σθεναράς θέσεις ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀπόψεως. Οἱ φιλελεύθεροι ἀπέδιδον τὰς διαφορὰς εἰς τὸ περιβάλλον, ἐνῶ οἱ συντηρητικοὶ ἔκλινον ὑπὲρ τῆς κληρονομικότητος (17). Καθὼς περισσότερα καὶ ἀξιοπιστώτερα ἀποτελέσματα ἐρέυνης ἔχουν ἔλθει εἰς φῶς, αἱ φιλονεικίαι ἔχουν περιορισθῇ καὶ ἐρμηνεῖται ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀλληλοεπίδρασιν μεταξὺ κληρονομικότητος καὶ περιβάλλοντος ἤρχισαν νὰ ἐπικρατοῦν.

Ἡ κρατοῦσα σήμερον θεωρία εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία πρεσβεύει ὅτι ἡ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον εἶναι ἀμοιβαίως ἀλληλοεξαρτώμενα. Ἡ συνεισφορὰ δηλ. οἰουδήποτε παράγοντος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν συμπεριφορᾶς προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν συμμετοχὴν τοῦ ἄλλου παράγοντος. Εἰς παράγων τοῦ περιβάλλοντος, ὡς ἐν διανοητικῶς ὑπέρτερον οἰκιακὸν περιβάλλον, θὰ ἔχῃ διαφορετικὰς ἐπιδράσεις ἐπὶ τῶν ἀτόμων μὲ διαφορετικὰς κληρονομικὰς καταβολὰς, ἐφ' ὅσον αἱ κληρονομικαὶ καταβολαὶ θὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἑκτασιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι πιθανὸν τὸ άτομον νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ. Ὅμοιως, δύο άτομα μὲ τὰς αὐτὰς κληρονομικὰς ιδιότητες, τοιαῦτα ὡς τὰ μονωικά διδυμα, θὰ ἀναπτυχθοῦν διαφορετικῶς, ἐάν αἱ ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος εἶναι διαφορετικαί. Ἡ ἀνάπτυξις ὅθεν τῆς συμπεριφορᾶς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἐπιδράσεων κληρονομικότητος καὶ περιβάλλοντος.

Διαφορετικοὶ συνδυασμοὶ τῶν χρωματοσωματίων ἐφοδιάζουν τὰ άτομα μὲ διαφορετικὰς δυνατότητας δι' ἀνάπτυξιν. Εἰς οἰανδήποτε δεδομένην κατάστασιν τοῦ περιβάλλοντος μερικαὶ ἐξ αὐτῶν τῶν δυνατοτήτων ἀναπτύξεως διευκολύνονται, ἐνῶ ἄλλαι ἐμποδίζονται. Ὅ,τιδήποτε ἐν ἀτομον εἶναι εἰς δεδομένον σημεῖον τοῦ χρόνου, κατὰ τὸ ὁποῖον μελετῶμεν αὐτό, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τί ἦτο τὸ άτομον εἰς μίαν προηγούμενην βαθμίδα ἀναπτύξεως. Ὅσον μακρὰν καὶ ἂν ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀτόμου, ἀμφότεραι καὶ αἱ κληρονομικαὶ ἐπιδράσεις καὶ αἱ τοιαῦται τοῦ περιβάλλοντος δύνανται νὰ ἀνακαλυφθοῦν.

Ἡ ἐρευνα ἐπὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν ἔχει συγκεντρωθῇ περισσότερον ἐπὶ εἰδικῶν ἐρωτήσεων ἀσχολουμένων μὲ τὴν δυνατότητα κληρονομίας διαφόρων χαρακτηριστικῶν ὑπὸ σχετικῶς σταθερῶν συνθηκῶν περιβάλλοντος (21, σελ. 225) ἢ ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἰδιαιτέρων εἰδῶν ἐμπλουτισμοῦ τοῦ περιβάλλοντος, ὡς ἡ προσχολικὴ ἀγωγή διὰ τὰ διανοητικῶς καθυστερημένα παιδιὰ (12).

Τὰ πλέον χρήσιμα ὑποκείμενα δι' ἐρευναν ἐπὶ τῆς κληρονομικότητος καὶ τοῦ περιβάλλοντος εἶναι τὰ μονωικά καὶ τὰ διωικά διδυμα. Λόγω τοῦ ὅτι ἀμφότερα τὰ μέλη ἐνὸς μονωικοῦ ζεύγους ἔχουν τὰς αὐτὰς κληρονομικὰς ιδιότητας, διαφοραὶ μεταξὺ αὐτῶν εἰς οἰανδήποτε βαθμίδα ἀναπτύξεως δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὰς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος. Μελέται ζευγῶν, ἀποχωρισθέντων ἀλλήλων πολὺ ἐνωρὶς εἰς τὴν ζωὴν των, ἔδειξαν ὅτι τὰ περιβάλλοντα τὰ διαφέροντα εἰς πλοῦτον ἐρεθισμάτων παράγουν μετρίους δείκτας νοημοσύνης (16). Μελέται τῶν ὁμοιοτήτων μεταξὺ τῶν μονωικῶν διδύμων ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν διωικῶν διδύμων ἀφ' ἑτέρου, ἔχουν δείξει οὐσιαστικῶς περισσότερας ὁμοιότητας μεταξὺ τῶν πρώτων παρά μεταξὺ τῶν δευτέρων. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ ἔχουν ἐρμηνευθῇ ὡς δεῖκνυντα τὴν ἐπικράτησιν τῆς κληρονομικότητος ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος ὑπ' αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποκλίνουν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τῆς κληρονομικότητος. Ἀρκεταὶ μελέται ἐπὶ διδύμων διενεργοῦνται κατὰ τὴν παρούσαν περίοδον καὶ θὰ πρέπει νὰ παράσχουν πληροφορίας περὶ τῆς κληρονομικότητος τῶν εἰδικῶν ἱκανοτήτων καὶ χαρακτηριστικῶν τῆς προσωπικότητος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ἀλληλοεπιδράσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων παραγόντων, οἱ ὁποῖοι συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μοναδικότητος τοῦ ἀτόμου, εἶναι ἀκρῶς πολὺπλοκοι, θὰ πρέπει νὰ ἀναμένωμεν νὰ εὗρωμεν πολλὰς παρεκκλίσεις εἰς τὰ πρότυπα ἀναπτύξεως τῶν παιδιῶν. Οἱ παράγοντες αὐτοὶ ἐπηρεάζουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου ἐν τῷ συνόλῳ τῆς καὶ συντελοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς μοναδικότητος. Τὸ νὰ εἶναι τις μέρος μιᾶς διακεκριμένης ἢ μὴ οἰκογενείας, ὡς καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἀγωγῆς, ἡ χρησιμοποίησις εἰς τὴν οἰκογένειαν, ἀσκοῦν ἐπιδράσιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν. Συμμετοχὴ εἰς εἰδικὰ κοινωνικὰ ὁμάδας διαφορετικοῦ κοινωνικοῦ ἐπιπέδου ἔχει ἐπίσης ἐπιδράσιν ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν. Ὁ ρόλος, τὸν ὁποῖον τὸ παιδί παίζει ἐντὸς τῆς ὁμάδος τῶν ὁμηλικῶν του, ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποῖου γίνεται δεκτὸς παρὰ τῆς ὁμάδος, ἡ μέθοδος διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκει προβολὴν καὶ γόητρον, ὡς καὶ ἡ ἀναλογία τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας αὐτοῦ, ἔχουν ὡσαύτως ἐν ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν (4, σελ. 348).

2. Ἡ ἑκτασις τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν.

Ἡ ἔννοια τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν μαθητῶν εἶναι ἕνας ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς. Ἐν μέγαλον ποσὸν ἐρεύνης, χρόνου καὶ δραστηριότητος εἰς τὴν Ψυχολογίαν ἔχει ἀφιερωθῇ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ ἄνθρωποι διαφέρουν κατὰ πολλοὺς τρόπους. Ἡ ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν ἔχει δείξει ὅτι ἡ νοημοσύνη, ἡ διάθεσις, τὸ διαφέρον, τὰ κίνητρα καὶ τὰ ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητος ποικίλουν κατὰ πολὺ ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον. Ἐπὶ πλεον, εἶναι γενικῶς ἀνεγνωρισμένον ὅτι οἱ ἄνθρωποι διαφέρουν εἰς τὰς κληρονομικὰς ιδιότητας, τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς προσωπικὰς ἐμπειρίας (1, σελ. 119).

Ὁ WILLIAMS (22) ἔχει δείξει ὅτι αἱ ἀνθρώπινα ὑπάρξεις διαφέρουν ἀνατομικῶς, φυσιολογικῶς καὶ βιοχημικῶς ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην εἰς πᾶν χαρακτηριστικόν, διὰ τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπινοηθῇ μέτρον. Ὁργανα τοῦ σώματος, ὡς ἡ καρδία καὶ ὁ στόμαχος, διαφέρουν σημαντικῶς εἰς μέγεθος καὶ σχῆμα. Ἡ χημικὴ σύνθεσις τῶν σωματικῶν ὑγρῶν, ὡς ὁ σίελος καὶ τὰ οὖρα, δεικνύει ἀξιοσημείωτον ποικιλίαν. Ὁ κτύπος τῆς καρδίας, ὁ ρυθμὸς τῆς ἀναπνοῆς, ὡς καὶ ἄλλαι παρόμοιαι λειτουργίαι τοῦ σώματος δεικνύουν τὴν αὐτὴν ποικιλίαν. Ὁ LACEY (13) ἀναφέρει ὅτι τὰ ἄτομα ἔχουν τοὺς ἰδικούς τῶν χαρακτηριστικῶν τύπους ἀπαντήσεως εἰς ἐντόνους καταστάσεις. Ἐν βραχεί, ἔάν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πολλὰ χαρακτηριστικὰ συγχρόνως, οὐδὲν «ὀμαλὸν» πρόσωπον ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἱατρικὸν πρότυπον, μετὰ τὸ ὁποῖον τὰ ἄλλα δύναται νὰ παραβληθῇ.

Ἐν περιλήψει, ὁ γονότυπος ἐκάστου ἀτόμου ἐφοδιάζει αὐτὸ μετὰ ὠρισμένης ἰδιότητος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἕκαστον χαρακτηριστικόν. Ἐάν τελικῶς τὸ ἄτομον σημειώσῃ ὑψηλὴν ἢ χαμηλὴν ἐπίδοσιν, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν εὐκαιριῶν πρὸς μάθησιν, τὰς ὁποίας συναντᾷ εἰς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἀνάπτυξις λαμβάνει χώραν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν νοημοσύνην, π.χ. δὲν δύναται νὰ προβλεφθῇ ὅτι αἱ βελτιώσεις εἰς τὰ σχολεῖα θὰ ἐξαφανίσουν ὅλας τὰς ἀτομικὰς διαφοράς. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τοιαῦται βελτιώσεις δυνατόν νὰ ἐπιφέρουν εἶναι νὰ καταστήσονται ἱκανὸν ἕκαστον ἄτομον, νὰ ἀναπτύξῃ εἰς ὑψηλότερον βαθμὸν τὸ δυναμικόν, τὸ ὁποῖον διαθέτει (5, σελ. 643).

Τοποθέτησις τῶν παιδιῶν τῆς αὐτῆς ἡλικίας εἰς τὰς τάξεις τῶν Δημοτικῶν καὶ Σχολείων καὶ Γυμνασίων, ὡς αὕτη ἔχει σήμερον, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀφήνῃ μεγάλην διαφορὰν ἐπὶ ἄλλων περισσότερων σημαντικῶν χαρακτηριστικῶν ἐπηρεαζόντων τὴν ἐπίδοσιν τῶν. Ὑποθέτοντες ὅτι ἡ κατανομή τῶν μαθητῶν εἰς τὰς τάξεις τῶν γενικῶς εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ, δυνάμεθα νὰ υπολογίσωμεν τὴν ἀναμενομένην διαφορὰν εἰς τὸν δείκτην νοημοσύνης εἰς μίαν τυχαίαν τάξιν. Εἰς μίαν ὁμάδα 35-40 μαθητῶν θὰ εἶναι πιθανόν νὰ εὗρεθῇ ἐν διανοητικῶς καθυστερημένον παιδί, δύο πολὺ ἀδύνατα διανοητικῶς καὶ τέσσαρα κάτω τοῦ μέσου ὅρου εἰς τὰς ἱκανότητας τῆς ἀφηρημένης σκέψεως. Αὐτὰ τὰ ἑπτὰ παιδιὰ

θὰ δοκιμάσουν ἀπογοήτευσιν, ἐκτὸς ἐάν τὸ πρόγραμμα εἶναι προσηρμοσμένον εἰς τὴν περιωρισμένην διανοητικὴν τῶν ἱκανότητων. Θὰ εἶναι περίπου δεκαεὶς παιδιὰ μετὰ M.O. νοημοσύνης. Ἐξ ἡ ἑπτὰ παιδιὰ θὰ θεωροῦνται εὐφυῆ καὶ θὰ εἶναι περὶ τὰ τέσσαρα παιδιὰ διανοητικῶς προκεχωρημένα, τὰ ὁποῖα θὰ χρειάζονται ἐν ἐμπλουτισμένον πρόγραμμα. Θὰ εἶναι ἐν προοικισμένον παιδί, τὸ ὁποῖον θὰ ἀπαιτῇ ἐν ριζικῶς ἐμπλουτισμένον πρόγραμμα, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς διακεκριμένας πνευματικὰς ἱκανότητάς του. Θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ εἰς τὴν ἐπίδοσιν σχετίζονται μετὰ τὰς ἀτομικὰς διαφοράς εἰς τὴν νοημοσύνην (15, σελ. 541-651).

Ἐντὸς οἰασθήποτε τάξεως, ἡ ἐπίδοσις εἰς τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου δυνατόν νὰ κυμαίνεται ἀπὸ δύο ἕως ἑξ ἡ περισσοτέρας τάξεις ἄνω ἢ κάτω τῆς τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ παιδί εἶναι τοποθετημένον.

Ὁ HILDRETH (10) συνοψίζων μίαν σειρὰν μελετῶν ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιδόσεως εἰς τάξεις, σημειώνει ὅτι αἱ ἐπιδόσεις μιᾶς ὁμάδος παιδιῶν ἡλικίας 7 ἐτῶν ἐκυμάνθησαν ἀπὸ ἐπιπέδου πρώτης τάξεως ἕως ἑκτῆς. Εἰς μίαν ὁμάδα παιδιῶν ἡλικίας δέκα ἐτῶν αἱ ἐπιδόσεις ἐκυμάνθησαν ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τῆς πρώτης τάξεως Δημοτικοῦ Σχολείου ἕως τῆς τρίτης Γυμνασίου.

Ὁ COOK (3) ἀναφέρει ὅτι, ὅταν μία τυχαία ὁμάδα παιδιῶν εἰσέρχεται εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, 2% ἐξ αὐτῶν θὰ εὐρίσκονται κάτω τοῦ M.O. τῶν παιδιῶν ἡλικίας τεσσάρων ἐτῶν εἰς τὴν γενικὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ 2% θὰ εὐρίσκονται ὑπεράνω τοῦ M.O. παιδιῶν ἡλικίας ὀκτῶ ἐτῶν. Παρατηροῦμεν ἐνταῦθα ὅτι ὑπάρχει μία ἀπόστασις τεσσάρων ἐτῶν εἰς τὴν γενικὴν νοημοσύνην. Μέχρι τοῦ χρόνου κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ὁμάς αὕτη θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 12 ἐτῶν (ἐπίπεδον ΣΤ' τάξεως Δημοτικοῦ Σχολείου), ἡ διαφορὰ θὰ ἔχῃ αὐξηθῇ σχεδὸν εἰς ὀκτῶ ἐτη.

Ἐκαστὸν ἄτομον ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον μετὰ μίαν μοναδικὴν κληρονομικὴν καταβολήν. Αἱ ποικιλίαι δυνάμεις τοῦ περιβάλλοντος ἔχουν μίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς θέσεώς του, ἀλλὰ πάντοτε ἐπηρεάζονται πρωτίστως ἐκ τῆς βασικῆς κληρονομικῆς καταβολῆς. Ἐνῶ ἡ κληρονομικότης θέτει τὰ θεμέλια, ἡ ἀνάπτυξις γενικῶς ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐρεθισμάτων τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν εὐκαιριῶν πρὸς μάθησιν. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς τότε δύναται νὰ ἀναμένῃ νὰ εὕρῃ διάφορα ἐπίπεδα ἀναπτύξεως δι' ἕκαστον χαρακτηριστικόν τῆς συμπεριφορᾶς. Αἱ διαφοραὶ αὗται εἰς τὸ ἐπίπεδον ἀναπτύξεως μεταξύ τῶν ἀτόμων λαμβάνουν χώραν εἰς μίαν ὠρισμένην χρονολογικὴν ἡλικίαν, ὡς ἐπίσης καὶ ἐντὸς τοῦ ἀτόμου. Ἐκαστος μαθητῆς ἔχει πολλὰς ἡλικίας. Ἐχει μίαν διανοητικὴν ἡλικίαν, ἡλικίας ἐπιδόσεως, μίαν «κοινωνικο-συναισθηματικὴν» ἡλικίαν, ὡς καὶ διαφόρους ἄλλας ἡλικίας ἀναπτύξεως. Οἰονδήποτε πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐκπονηθῇ διὰ μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἡλικίας μόνον, ὑστερεῖ ἀπὸ ἀπόψεως ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ ὅλου παιδιοῦ. Τὸ πατροπαράδοτον σύστημα κατανομῆς τῶν μαθητῶν εἰς τάξεις ἀναλόγως τῆς χρονολογικῆς τῶν ἡλικίας, θεσπισθέν εἰς τὰ

Ἑλληνικά Σχολεία πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος περίπου, ἔχει δημιουργήσει μίαντάσιν νὰ παραβλέπη κατὰ πολλοὺς τρόπους τὸ στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης ποικιλίας.

Συμπτυξεις ὁμοιογενῶν ομάδων ἔχει στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὰ διάφορα χαρακτηριστικά συσχετίζονται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου, οὕτως ὥστε νὰ θεωρηθῇ ὅτι, ἓνα εὐφυὲς παιδί, π.χ., εἶναι ἐξ ἴσου εὐφυὲς εἰς ὅλας τὰς διανοητικὰς του λειτουργίας. Ἡ ἰδέα ὅμως ὅτι αἱ ἐντὸς τοῦ ἀτόμου διαφοραὶ εἶναι ἀμελητέαι δὲν ἐπαληθεύεται ὑπὸ τῆς ἐρευνῆς. Ὁ BURT(2) εὗρεν ὅτι, διαφορὰ ἐπιδόσεως εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν καὶ τὴν Ἀριθμητικὴν εἰς τοὺς μαθητὰς μιᾶς δεδομένης τάξεως, οἱ ὅποιοι κατενεμήθησαν εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν με γνώμονα τὴν γενικὴν νοημοσύνην, ἦτο λίαν σημαντικὴ σχεδὸν δι' ὅλα τὰ παιδιά τῆς τάξεως αὐτῆς.

Συνήθως αἱ διαστάσεις αὗται εἰς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς θεωροῦνται διανοητικαὶ ἢ ἀκαδημαϊκαί. Μία συστηματικὴ μελέτη τῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν παιδιῶν ἀποκαλύπτει ὅτι τὰ παιδιά διαφέρουν εἰς μίαν ἐκτεταμένην ποικιλίαν χαρακτηριστικῶν συμπεριφορᾶς, ὡς π.χ. ταλέντων εἰς δημιουργικὴν γραφὴν, μουσικὰς καὶ δραματικὰς ἱκανότητας, κ.λ.π. Βεβαίως οἱ τρόποι τῆς προσαρμογῆς εἶναι διαφορετικοί. Μία παρατήρησις ἐπίσης πρὸς ἄλλην διάστασιν δεικνύει διαφορὰς εἰς τὴν ὁμιλίαν, τὴν ἀκοήν, τὴν ὄρασιν καὶ τὰς φυσικὰς ἱκανότητας. Ἐρευνῶντες φυσικοὺς παράγοντας ἀνακαλύπτουν διαφορὰς εἰς ὕψος, βάρος, γενικὴν ὑγείαν, ζωτικότητα καὶ ὁδοντοφυΐαν (4, σελ. 348).

Ὑπάρχουν ἐπίσης μεγάλαι διαφοραὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν προσαρμογὴν, τὰς συναισθηματικὰς ἀντιδράσεις καὶ τὴν χρῆσιν τῶν μηχανισμῶν ἀμύνης. Τὰ παιδιά ἔρχονται εἰς τὸ Σχολεῖον με ἀξιοσημείωτον ποικιλίαν βιωμάτων, με διαφορετικὴν οἰκογενειακὴν κατάστασιν καὶ διαφορετικὰς σχέσεις μετὰ τῶν ὁμηλικῶν. Ὡς ὁ ἐκπαιδευτικὸς μελετᾷ τὰ παιδιά, παρατηρεῖ ὅτι ἕκαστον ἄτομον κατέχει ἐπίσης μοναδικὰ κίνητρα, μοναδικοὺς σκοποὺς, ὡς καὶ μοναδικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐκαστον ἄτομον ὁθεν ὑπεύθυνον διὰ νὰ κατευθύνῃ τὴν διεργασίαν τῆς μαθήσεως, θὰ πρέπει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῶν σπουδαιωτέρων ἀτομικῶν διαφορῶν, με τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀσχοληθῇ, ἵνα ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς καταστῇ ἀποτελεσματικὸς.

Ἡ συναισθηματικὴ ἀνάπτυξις εἶναι μία ἀτομικὴ ὑπόθεσις. Οὔτε δύο παιδιά ἀντιδρῶν ποτὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ δίδουν τὰς αὐτὰς ἀπαντήσεις εἰς τὸ αὐτὸ ἐρέθισμα τοῦ περιβάλλοντος, διότι δὲν ἔχουν τὰς αὐτὰς ἐμπειρίας. Ἡ ἰδιοσυγκρασία των καὶ αἱ παρελθούσαι ἐμπειρίαι των ἐπηρεάζουν τὰς ἀπαντήσεις των. Τὸ ἓαν ἓνα παιδί ἀπαντήσῃ με φόβον, θυμὸν ἢ εὐχαρίστησιν εἰς ἓν δεδομένον ἐρέθισμα, πιθανὸν τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς παρελθούσας ἐμπειρίας του, τὴν παροῦσαν ψυχολογικὴν κατάστασιν του καὶ τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας του. Τὸ παιδί πρέπει νὰ μελετηθῇ λίαν ἐπισταμένως, πρὶν δυνηθῶμεν νὰ κατευθύνωμεν τὴν συναισθηματικὴν του ἀνάπτυξιν.

Ἡ ψυχολογικὴ ἀτομικότης εἶναι αὕτη, ἡ ὁποία ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἀγωγήν. Ἡ χρονολογικὴ ἡλικία μόνον εἶναι ἓνα ἀνεπαρκὲς κριτήριον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς εἰσόδου τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σχολεῖον (7, σελ. 195).

Παιδιά τῆς αὐτῆς χρονολογικῆς ἡλικίας δεικνύουν μεγάλην διαφορὰν εἰς διανοητικὴν, κοινωνικὴν, συναισθηματικὴν καὶ φυσικὴν ἀνάπτυξιν (11, σελ. 195). Ἐκαστος μαθητῆς εἰς μίαν τάξιν, ἀδιάφορον πόσον προσεκτικῶς ἔχει ἐπιλεγθῇ ὡς μέλος μιᾶς «ὁμοιογενεοῦς» ομάδος, θὰ ἀντιδρᾷ κατὰ τὸν ἰδικόν του μοναδικόν τρόπον εἰς τὴν ἑκάστοτε περίπτωσιν. Μία καταπληκτικὴ ποικιλία εἰς διαφέροντα καὶ ἀνάγκας εἶναι ἑκδηλὸς μεταξύ τῶν παιδιῶν τὰ ὁποία ἔχουν τὴν αὐτὴν χρονολογικὴν ἡλικίαν. Ὑπάρχουν διαφοραὶ εἰς τὰ ταλέντα καὶ τὰς διαθέσεις, εἰς τὰ διαφέροντα καὶ τὰ κίνητρα, εἰς τοὺς τρόπους ἀντιδράσεως εἰς τὰ διάφορα ἐρεθίσματα, εἰς τὰς συναισθηματικὰς ἀνάγκας καὶ εἰς τὰ ἑλαττώματα. Εἶναι ἀναγκαῖον ἐπίσης νὰ γνωρίζωμεν ὅτι τὰ παιδιά δὲν εἶναι πεπροικισμένα διὰ τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ περιεργείας, ἀγάπης πρὸς μάθησιν καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Εἰς τὴν ἀγωγήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἱατρικὴν, δὲν ὑπάρχει πράγματι «τύπος». Ὅταν εἰς ἐκπαιδευτικὸς ἀναθέτῃ μίαν ἐργασίαν εἰς μίαν τάξιν τεσσαράκοντα μαθητῶν, εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι τεσσαράκοντα διαφορετικαὶ ἐργασίαι, αἱ ὁποιαὶ θὰ ἐκτελεσθοῦν.

3. Ὁ ρόλος τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν εἰς ἓν σύγχρονον πρόγραμμα.

Τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τοὺς καταλλήλους σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς δὲν εἶναι μία νέα τάσις. Ὁ Πλάτων παρετήρησεν διαφορὰς εἰς τὰς ἱκανότητας τῶν ἀτόμων καὶ εἰς τὴν ἰδέαν περὶ τῆς «ἰδανικῆς πολιτείας» εισηγήθη ἓν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐβοήθει ὅλα τὰ παιδιά νὰ ἀναπτύξουν τὰς ἱκανότητάς των εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν (9, σελ. 7).

Ἡ ἔρευνα σήμερον ἔχει φέρει εἰς φῶς τὴν ἀπεραντον ἑκτασιν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, αἱ ὁποιαὶ ὑπάρχουν εἰς τὴν ἱκανότητα, σχολικὴν ἐπίδοσιν, προτιμήσεις καὶ ἀποστροφάς, φόβους καὶ ἐλπίδας, φιλοδοξίας καὶ ἀνησυχίας, πρωτοβουλίαν, προσωπικότητα καὶ εἰς ὅλον σύμπλεγμα τῶν σωματικῶν παραγόντων. Τὰ σχολεῖα μας δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀναγνωρίσει εἰς τὴν πράξιν τὴν σημασίαν τῶν διαφορῶν αὐτῶν (7, σελ. 292).

Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἐπιβάλλεται νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς διὰ τρεῖς κυρίως λόγους: Α) Αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ θὰ πρέπει νὰ παῖξουν ἓνα σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν σκοπῶν τῆς ἀγωγῆς. Εἶναι ἀναγκαῖα ἢ προσπάθεια ἐρμηνείας τῶν σκοπῶν τῆς ἀγωγῆς ἐν σχέσει με τὰς ρεαλιστικὰς ἀνάγκας τοῦ μαθητοῦ (6, σελ. 342). Θὰ πρέπει ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας νὰ περιορίσῃ τὴν ἑκτασιν τῶν διανοητικῶν διαφορῶν φέρων ἀδυνάτους μαθητὰς εἰς ἓν προκαθορισμένον ἐπίπεδον καὶ νὰ ἀγνοήσῃ αὐτοὺς, τῶν ὁποίων τὸ ἐπίπεδον νοημοσύνης καὶ ἐπιδόσεως εἶναι ἤδη ὑψηλόν;

Πολλοί εκπαιδευτικοί, ίσως θά έλεγαν, ότι δέν είναι σκοπός των αυτός, αλλά εκείνο τό όποϊόν είναι επιθυμητόν είναι ή επίτευξις τής ύψηλοτέρας δυνατής επιδόσεως δι' έκαστον άτομον, αδύνατον ή εύφυς. 'Η πράξις όμως διαφεύδει τήν θεωρίαν. 'Εάν λάβωμεν σοβαρώς ύπ' όψιν μας τόν σκοπόν αυτόν τής ύποβοηθήσεως τής αναπτύξεως όλων των μαθητών, διαφορετικοί ώς είναι, θά απαιτήση ένα βαθμόν άτομικοποίησεως τής άγωγής, πράγμα τό όποϊόν σπανίως συμβαίνει σήμερα εις τά σχολεία μας.

Β) 'Η δευτέρα σπουδαία σημασία των άτομικών διαφορών διά τούς εκπαιδευτικούς, ιδιαιτέρως εις τό επίπεδον τής δημοτικής εκπαιδεύσεως, είναι εκείνη, ή όποία άσχολείται μέ τήν έννοιαν τής έτοιμότητος (READINESS). 'Εάν, ώς νύν φαίνεται πιθανόν, υπάρχουν κρίσιμοι περιοδοί αναπτύξεως διά τήν πρόσκτησιν ιδιαιτέρων ειδών γνώσεων και επιδεξιότητων, οι διδύλοι δέον νά καταστούν εύαίσθητοι εις τάς άτομικάς διαφοράς τής έτοιμότητος έντός τής τάξεώς των και νά άτομικοποιούν αναλόγως τάς ανατιθεμένας εις τούς μαθητάς εργασίας. 'Αντί νά αναμένουν τήν έτοιμότητα νά αναπτυχθή, οι διδάσκαλοι θά πρέπει νά είναι προετοιμασμένοι, διά νά παράσχουν εις έκαστον μαθητήν έμπειρίας μαθήσεως άποσκοπούσας τήν επιτάχυνσιν τοιαύτης αναπτύξεως.

'Επικρατεί ή αντίληψις μεταξύ των εκπαιδευτικών ότι οι μαθηταί δύναται νά άφομοιώσουν πολλάς γνώσεις και νά μάθουν πολλάς έννοιας εις ώρισμένα στάδια τής ηλικίας των. 'Εν παιδί, π.χ., δύναται νά διδαχθή 'Ανάγνωσιν εις αυτό τό στάδιον τής ηλικίας ή Διαιρέσιν μέ διαιρέτην πολυψήφιον εις εκείνο τό στάδιον τής ηλικίας. Πράγματι, τό 'Αναλυτικόν Πρόγραμμα και πλείσται εκ των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων εις μίαν τάξιν πρέπει νά άντανακλούν αυτούς τούς κανόνες, οι όποιοι άφορούν εις τόν χρόνον κατά τήν όποϊόν τό «όμαλό παιδί» είναι έτοιμον νά μάθη μίαν δεδομένην έννοιαν, Ούτω ή μελέτη μιās έννοιας, ώς αί «άτομικαί διαφοραί», είναι αναγκαία διά τούς εκπαιδευτικούς (1, σελ. 119).

'Εφ' όσον ή έτοιμότης έχει καταστή μίαν σπουδαία έννοιαν τής Παιδαγωγικής, τό σχολείον θά πρέπει νά οργανωθή προσεκτικώς, διά νά άναγνωρίση άτομικάς διαφοράς αί νά προσδιορίση πότε έν παιδί είναι έτοιμον. 'Υπάρχει ένδειξις ότι, όταν έν παιδί δέν είναι έτοιμον, ή Ικανότης του νά άνθέξη ώρισμένας έμπειρίας μαθήσεως δέν είναι μεγάλη. 'Όταν είναι έτοιμον ένδιαφέρεται, ύποβάλλει έρωτήσεις, κάμνει εισηγήσεις, άκόμη ζητά νά μάθη περισσότερα. Είναι άπαραίτητον διά τούς εκπαιδευτικούς νά καταστούν περισσότερο Ικανοί εις άμφότερα και εις τήν μελέτην του παιδιοϋ και εις τήν άναγνώρισιν των άτομικών διαφορών. 'Ο εκπαιδευτικός απαιτείται νά έχη μίαν πλήρη αντίληψιν τής Ικανότητος του παιδιοϋ όσον άφορᾷ εις τήν προσαρμογήν αυτού εις τό εκπαιδευτικόν πρόγραμμα.

Γ) Αί άτομικαί διαφοραί έντός οίασδήποτε τάξεως είναι πάν-

τοτε άπαραίτητον νά μελετώνται έν συνδυασμῳ μέ τό 'Αναλυτικόν Πρόγραμμα. 'Όποιοι και άν είναι οι σκοποί, οι όποιοι έχουν προκαθορισθή διά μίαν τάξιν, είναι έν γεγονός τής ζωής ότι, ό,τι μανθάνεται από έν άτομον εις μίαν ομάδα, θά διαφέρη από αυτό, τό όποϊόν μανθάνεται υπό των άλλων ατόμων τής αυτής ομάδος. 'Εκείνο τό όποϊόν κάμνομεν, περιορίζοντες όλην τήν ποικιλίαν των άτομικών διαφορών εις μίαν μοναδικήν ποσοτικήν κλίμακα και βαθμολογούντες διά νά δείξωμεν πόσα έχει μάθει έκαστος μαθητής, μάς διδει μίαν πολύ άνεπαρκή έκφρασιν του πολυπλόκου των άτομικών διαφορών.

Τό κυριώτερον μειονέκτημα του σχολείου μέ (τάξεις) είναι ή βασική του προκρούστειος φύσις. Είναι μία προσπάθεια νά προσαρμόση τό παιδί εις έν προκαθορισμένον πρότυπον και νά άπομονώση παιδιά, τά όποια δέν μανθάνουν μέ τόν ρυθμόν, τόν όποϊόν οι ένήλικες έχουν θεωρήσει κατάλληλον, ένῳ θά έπρεπε νά άποτελή μίαν προσπάθειαν ύποβοηθήσεως όλων των παιδιών νά αναπτυχθούν μέ τόν κατάλληλον ρυθμόν δι' αυτά. 'Εντεϋθεν αί άτομικαί διαφοραί έχουν δημιουργήσει άπορίαν εις τούς θιασώτας του σχολείου μέ «τάξεις» και είναι αυτά υπεύθυνοι διά τό γεγονός ότι αυτός ό τύπος όργανώσεως οϋδέποτε έχει κριθή ώς άποτελεσματικός.

Γνωρίζομεν ότι όλα τά άτομα δέν μανθάνουν άποτελεσματικώς διά τής αυτής μεθόδου, διά τής παροχής των αυτόν δραστηριοτήτων ή διά τής χρήσεως των αυτόν μέσων. Εις μαθητής δυνατόν νά εκμάθη κανόνες περι ύγείας ή περί τής αύξήσεως των φυτών από έν βιβλίον, ένας άλλος δυνατόν νά άφομοιώση τό Ιδιον πράγμα περισσότερο άποτελεσματικώς από παρατήρησιν ή πειραματισμόν. 'Ενῳ διά μερικούς μαθητάς τό βιβλίον άποτελεί έρεθισμα προς σκέψιν, δι' άλλους χρειάζεται ομαδική συζήτησις, διά νά εκπληρωθή ό αυτός σκοπός. Μερικοί άνθρωποι κινούνται προς μίαν πλήρη όργανώσιν ιδεών γράφοντες περί αυτόν, ένῳ άλλοι εκπληροϋν τόν αυτόν σκοπόν συνθέτοντες μίαν γραφικήν παράστασιν (19, σελ. 307).

'Αλλά άτομα επίσης χρειάζονται διαφορετικούς τύπους δραστηριοτήτων μαθήσεως διά τήν ανάπτυξιν των. 'Εν δειλόν πρόσωπον χρειάζεται έμπειρίας συμμετοχής εις ομαδικάς δραστηριότητας. 'Εν επιπόλαιον άτομον χρειάζεται έμπειρίας αναλύσεως των δεδομένων και τήν έξαγωγήν ακριβών συμπερασμάτων άπ' αυτά. Τελικώς οι μαθηταί χρειάζονται νά γίνουν κάτοχοι των μεθόδων μαθήσεως, αί όποιαί θά βοηθήσουν αυτούς, νά συνεχίσουν τήν επιμόρφωσιν των πέραν του σχολείου. 'Όσον εύρύτερα είναι ή έκτασις τής στρατηγικής προς μάθησιν, τήν όποϊαν έν άτομον κατέχει, τόσον καλύτερον έφωτισμένον είναι, διά νά συνεχίση τήν μάθησιν μετά τήν άποφοίτησιν του εκ του σχολείου. 'Η χρήσις ακριβώς όμοίων μεθόδων μαθήσεως δι' όλους τούς μαθητάς, οίαιδήποτε και άν είναι αί Ικανότητες των, είναι μία άμφισβητουμένη ένέργεια, όσον άφορᾷ εις τήν άποτελεσματικότητα αυτόν επί του έρεθισμού τής σκέψεως των μαθητών.

Πρέπει να θυμολογούμεθα καλώς, ακόμη, ότι τα διαφέροντα έκαστου άτομου επηρεάζονται όχι μόνον το περιεχόμενον τῆς μαθήσεως, ἀλλὰ καὶ τοὺς τρόπους τῆς μαθήσεως. Ἐπιπρόσθετοι πληροφορίες διὰ τὴν ποικίλειαν τῶν δραστηριοτήτων μαθήσεως προέρχονται ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῆς ἐπιδράσεως τῶν ομάδων ἐπὶ τῶν ατόμων. Ἡ ἱεραρχία ἐπὶ τῆς δυναμικῆς τῶν ομάδων δεκτικὴ ἐστὶν ὅτι ἡ ὕψος τῶν σχέσεων τῆς ομάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐν άτομον συμμετέχει, ἐπηρεάζει κατὰ πολὺ τὴν ἐπίδρασιν του. Εἰς ἑτερογενεῖς ομάδας μερικὰ άτομα δύνανται νὰ μάθουν ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὅ,τι δὲν μπορούν νὰ μάθουν ἀπὸ βιβλία. Ἄλλα άτομα παρουσιάζονται πρὸς μάθησιν ὑπὸ τῶν συνομηλικῶν των, ὅταν δὲν δύνανται νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὰς προσκλήσεις τοῦ διδασκάλου πρὸς μάθησιν ἢ εἰς τοιαῦτα μέσα παρεμβάσεως, ὡς οἱ βαθμοὶ (19, σελ. 308).

Τὰ ἀνωτέρω ὑποδηλοῦν ὅτι ἀπαιτεῖται μία ισορροπία εἰς τοὺς τρόπους τῆς μαθήσεως καὶ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας λαμβάνει χώραν ἡ μάθησις. ἵνα προσεπταί νὰ ὑπάρῃ μία ἰσοτῆς εὐκαιρίας πρὸς μάθησιν.

Εὐλόγως ὅμως γεννᾶται τὸ ἐρώτημα ποῖα εἶναι τὰ εἴδη τῆς ισορροπίας, τὰ ὁποία χρειάζονται νὰ μελετηθῶν. Αἱ δραστηριότητες μαθήσεως χρειάζονται νὰ ἀντιπροσωπεύουν μίαν ισορροπίαν τῶν μέσων μαθήσεως: ἀναγνωσεως, ἀναλύσεως, διενεργίας ἱερωνίας, παρατηρήσεως, γραφῆς, πειραματισμοῦ, κατασκευῆς, κ.λ.π. Παράλληλῃ ὑπάρχει μία τάξις ἐξάρτησεως, κατὰ τὴν ἑκάστην ἡ ἄλλη, ἀναγκαζομένη ἐπὶ ἑνὸς τρόπου μαθήσεως. Συγκεκριμένως εἴτε τὰ πατρικαρόδοτα μέσα, ὡς τὰ ἀναγνωστικά, εἴτε μερικὰ μέσα διδασκαλίας, ὡς ἡ ἀμεσὴ συζήτησις, τίκουν καὶ ἐπηρεάζονται. Τοιαυτὴ ἐξάρτησις ἀπὸ ἑνα μόνον τρόπον μαθήσεως ἀποστρέφει μερικοὺς μαθητὰς ἀπὸ ἄλλους περισσότερον προστιτοὺς τρόπους πρὸς μάθησιν. Μία τάξις φυσικῆς, εἰς τῆς ὁποίας ἡ ἀναγνώσις τοῦ ἑγχειρίδιου φυσικῆς εἶναι τὸ μοναδικὸν μέσον ἐκμάθησεως τῶν ἀρχῶν τῆς μηχανικῆς, προσφέρει πολὺ ὀλίγας εὐκαιρίας νὰ μάθουν φυσικῆς αὐτοὶ, οἱ ὁποιοὶ ἀντιλαμβάνονται τὰς ἀρχὰς αὐτὰς καλύτερον διὰ τοὺς χειρῶν μηχανικῶν, διὰ τῆς μελέτης γραφικῶν παραστάσεων ἢ διὰ τοῦ πειραματισμοῦ.

Μία ισορροπία ἀπαιτεῖται ἐπίσης μεταξὺ ἐπιτεριῶν ἢ δραστηριοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν ἐπιδραστὴν καὶ παθητικὴν, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν συνθέσιν, ἀναλύσιν καὶ ἁπλοῦς. Διὰ πολὺν χρόνον ἡ προσεπταὶ νὰ ἡ πληροφορία συντελεῖ εἰς τὴν διαβρωσὶν τῆς προηγούμενης μαθήσεως (πο τῆς νῆας).

Παρέχοντες μίαν λογικὴν ισορροπημένην ποικίλειαν ἐπιτεριῶν μαθήσεως, οὐ μόνον ἀφαιρῶμεν τὴν ἑτερογένειαν πρὸς παρεμβάσιν καὶ μάθησιν, ἀλλὰ βοηθοῦμεν ἐνδεῶς διὰ τὴν ἀποκατάστασιν μὲ τὸ πρόβλημα τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν καὶ τῆς ἑτερογενείας. Παρέχοντες πλεονέκτημα μὲν μαθήσεως εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοὺς, τὴν ἑτερογένειαν αὐτῶν νὰ ἀποκαταστήσιν τὸ περιεχόμενον καὶ νὰ ἀναπτύξουν τὰς διανοητικὰς καὶ εὐαισθητικὰς ἐξ ἑσῶν σπέρνεται αὐτῆς τῆς ἑτερογενείας.

Μία ισορροπημένη ποικίλιας εἰς τὰ μέσα μαθή-

σεως ἐπίσης καθιστᾷ δυνατόν μίαν εὐκαιρίαν εἰς τὰς μεθόδους διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ χρησιμοποιούνται εἰς τὴν ἑτερογενεῖαν. Συνήθως τὸ πρόβλημα τῆς ἑτερογενείας ἀντιμετωπίζεται μὲ δύο ἀντιτιθεμένους ἀλλήλων τρόπους, οὗτοι τῶν ὁποίων κρίνεται ἑπάρκεις. Ὁ εἰς εἶναι νὰ διευκολύνωμεν τὴν ποικίλειαν εἰς τὴν ἱκανότητα ἀφομοιώσεως δια τοῦ περιορισμοῦ τῆς καλυπτομένης ὕλης. Νὰ δώσωμεν δηλ. ὀλιγώτερος καὶ διαφροτέρας ἐργασίας εἰς τοὺς ὀλιγώτερον ἱκανοὺς. Ὁ ἄλλος τρόπος εἶναι νὰ καλύψωμεν τὸ αὐτὸ ποσὸν ὕλης, ἀλλὰ νὰ ἀναμείνωμεν ἑνα χαμηλότερον ἐπίπεδον ἐπιδόσεως ἀπὸ τοὺς ὀλιγώτερον ἱκανοὺς. Τὸ δεύτερον σχέδιον ἐγκλείει τὸν κίνδυνον νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ εἰς μερικοὺς μαθητὰς — εἰς τοὺς ὀλιγώτερον ἱκανοὺς — νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα. Θὰ πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὁ φόβος τῆς «μὴ καλύψεως τῆς ὕλης τοῦ ἑγχειρίδιου» εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν.

Εἰς ἀποτελεσματικώτερος τρόπος διδασκαλίας τῆς ἑτερογενεῖας ομάδος ἴσως εἶναι νὰ ἐπινοήσωμεν μεθόδους διδασκαλίας συμφώνως μὲ τὰς διαφορὰς εἰς ἀνάγκας, τὰ ἐπίπεδα ἀντιλήψεως ἢ τῆς ἱκανότητος τῶν μελῶν τῆς ομάδος. Ὁ τρόπος αὐτὸς παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα τῶν ἑναλλακτικῶν λύσεων, αἱ ὁποῖαι ὑπηρετοῦν ἑνα ὁμοῖον σκοπὸν δι' ὅλους, ἀλλὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ χρησιμοποιοῦν διαφορετικοὺς τρόπους καὶ ἑνα διαφορετικὸν ἐπίπεδον μέσων ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν των, τῶν ἐπιτεριῶν ἀντιλήψεως των καὶ τῆς ἱκανότητός των.

Δὲν εἶναι παραδεκτὸν πλέον νὰ ἀναμείνωμεν ὅλα τὰ παιδιὰ μὲς δεδομένης τάξεως νὰ διδάσκωνται τὰ αὐτὰ γεγονότα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπὸ τὰ αὐτὰ ἑγχειρίδια. Ἐπίγνωσιν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ παιδιοῦ διὰ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς φυσικῆς τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, τῆς ποικίλειας τῶν ἐπιτεριῶν μέσων καὶ τῆς διαφορῆς τοῦ ἐπιτεριῶν τῶν ἑγχειριδίων τῶν χρησιμοποιοῦμενων εἰς οἰονδήποτε τάξιν (7, σελ. 295).

Τὸ προσεπταὶν τοῦ σχολείου θὰ πρέπει νὰ εὖρη τρόπους, διὰ τῶν ὁποίων θὰ δυνηθῇ νὰ ἀνακαλύψῃ ἀτομικὰς διαφορὰς καὶ ἀνάγκας εἰς τὰς τάξεις του καὶ νὰ συζητήσῃ τὰ συμπεράσματα τῶν ἀνακαλύψεων αὐτῶν διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν. Πιστεύομεν ὅτι μία ἀπὸ τὰς μεγαλύτερας μεταξὺ νέων ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῶν προεστώχων των (μερικοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχουν ἐλπίσει) εἶναι ὅτι οἱ νέοι ἐκπαιδευτικοὶ εἶναι περισσότερον ἐνθουσιαστικὰ καὶ κατὰ συνέπεια περισσότερον ἐνήμεροι τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ παιδιοῦ.

Αἱ διαφοραὶ θὰ εἶναι καλύτερον ἐὰν ἀξιολογηθῶν μὲ γινώσκον τὴν ἀλληλεξάρτησιν τῶν ρόλων, τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι ἔχουν εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὁ διανοούμενος, ὁ καλλιτέχνης, ὁ ἱππότης, ὁ γεωργός, ὁ μηχανικός, ὁ ὑπηρετὴς, κ.λπ., ὅλοι θὰ πρέπει νὰ εὖρον ἱκανοποίησιν δι' ὅ,τι ἐκτελοῦν (8, σελ. 233).

Οἱ περισσότεροι ἐκπαιδευτικοὶ εἶναι ἐνήμεροι τῆς ἀτόκειας τῶν διαφορῶν εἰς τὰς τάξεις τῶν

καί προσπαθούν να παράσχουν καταλλήλους εμπειρίας μαθήσεως κατά τα διάφορα στάδια αναπτύξεως του παιδιού. Μία κοινή αντίληψις είναι ότι η «καλή διδασκαλία» θα ελαττώσῃ τὴν ἔκτασιν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, ἴαν δηλ. δοθοῦν κατάλληλοι εμπειρίαι μαθήσεως, ὅλοι οἱ μαθηταὶ θὰ δυνηθοῦν νὰ φθάσουν εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον ἀναπτύξεως εἰς τὴν σχολικὴν ἐπίδοσιν (14, σελ. 473).

Ἄν καὶ αἱ διαφοραὶ μεταξύ τῶν μαθητῶν ὀφείλονται ἐν μέρει εἰς τὴν ἐπίδρασιν παραγόντων ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ εκπαιδευτικὸς ὀλίγον ἢ οὐδὲνα ἐλεγχον ἀσπεί, οὐχ ἥττον ὁμοίως, ἡ «καλὴ διδασκαλία» δυνατόν νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἔκτασιν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν εἰς μερικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς συμπεριφορᾶς. Ἡ ἐπιβεβαίωσις τοῦ τελευταίου αὐτοῦ σημείου εἶναι συγχευμένη. Μερικοὶ ἐρευνῆται ἔχουν εὖρει ἐπηζημένην ἀλλαγὴν τῆς συμπεριφορᾶς μετὰ ἀπὸ μίαν εἰδικὴν ἐμπειρίαν μαθήσεως, ἐνῷ ἄλλοι ἔχουν καταλήξει εἰς ἀντίθετα συμπεράσματα (20). Αἱ μελέται αὗται ὑποδηλοῦν ὅτι ἡ ὑποτιθέμενη σχέση μεταξύ ἐμπειριῶν μαθήσεως καὶ περιορισμοῦ τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν εἶναι εὐρυτάτη καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ ἀκριβῆ ἐρευνᾶν.

Ἄς σημειωθῇ ὅτι δὲν ἔχομεν ἀκόμη ὀρίσει τὴν «καλὴν διδασκαλίαν», χρησιμοποιοῦντες μόνον μίαν ἀσαφῆ καὶ γενικὴν ἔννοιαν. Ἄς σκιαθῶμεν διὰ μίαν στιγμὴν τί εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοῶμεν διὰ τοῦ ὅρου «καλὴ διδασκαλία». Ἰσως ἀναφερόμεθα εἰς πολλὰ χαρακτηριστικὰ, ἕκαστον τῶν ὁποίων μὲ τὴν σειράν του δυνατόν νὰ συντίθεται ἐξ ἄλλων χαρακτηριστικῶν. Ἡ «καλὴ διδασκαλία» πιθανῶς προϋποθέτει ὅτι οἱ μαθηταὶ παρῶδονται διὰ νὰ μάθουν. Ὁ ὅρος ὁμοίως «παρώδης» εἶναι λίαν πολὺπλοκος. Διὰ νὰ ἐρευνῶμεν τὸ πρόβλημα ἱκανῶς, πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὴν ἐπίδρασιν πολλῶν παραγόντων εἰς ἕκαστον καὶ εἰς ὅλα ὡμοῦ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς ἐρευνῆς θὰ δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβεστέρον, ποιοὶ παράγοντες εἰς μίαν ἐμπειρίαν μαθήσεως εἶναι πιθανόν νὰ περιορίσουν τὴν ἔκτασιν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν εἰς ἐν ἰδιαιτέρον χαρακτηριστικὸν τῆς συμπεριφορᾶς.

Πρὸς τοῦτο ἡ ἀσφαλεστέρα γενίκευσις τὴν ὁποίαν δύναμεθα νὰ διατυπώσωμεν εἶναι ἡ ἑξής: ἡ ἔκτασις τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν δὲν εἶναι πιθανόν νὰ ἐλαττωθῇ δι' ἐμπειριῶν μαθήσεως, παρεχομένων εἰς τὰ παιδιὰ εἰς ἐν σύστημα μαζικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἔκτασις τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν εἶναι ἐν γηγόνος μὲ τὸ ὅποιον ἕκαστος διδάσκαλος πρέπει νὰ ἀσχοληθῇ. Οὐδεὶς τρόπος ὑπάρχει νὰ ἐξαλείψωμεν τὰς διαφορὰς μεταξύ τῶν παιδιῶν. Αἱ διαφοραὶ αὗται, ὡς εἶδομεν, προέρχονται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ παιδιὰ ἔχουν διαφορετικὰς ἱκανότητας, διαφορετικὰς ἐμπειρίας μαθήσεως καὶ ἀναπτύσσονται μὲ διάφορον ρυθμόν. Ἐν τούτοις μερικαὶ διαφοραὶ, ὡς π.χ. τοιαῦται προερχόμεναι ἐκ τῆς διαβεβωστικῆς ἐκ πτωχῶν περιβάλλον, εἶναι δυνατόν νὰ περιορισθῶν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ διαφοραὶ αὗται ἐλαττωθῶν, μερικαὶ διαφοραὶ μεταξύ τῶν παιδιῶν θὰ παραμένουν, δεῖτι αἱ ἱκανότητες δὲν εἶναι αἱ αὗται.

Ὅταν ἕνας εκπαιδευτικὸς εἰσέρχεται εἰς μίαν τάξιν, θὰ πρέπει νὰ ἀναμνήσῃ μίαν ἔκτασιν διαφορῶν. Τοιαύτη ἔκτασις διαφορῶν θὰ εὐρεθῇ εἰς ἕκαστην ἡλικίαν καὶ εἰς ἕκαστον στάδιον ἀναπτύξεως τοῦ παιδιού. Χαρακτηρίζομεν τὰ παιδιὰ ὡς ἐκτρίτη τάξιν ἢ ἐκτάρτη τάξιν, ἀλλὰ δὲν δύναμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ παιδιὰ τῆς τρίτης τάξεως εἶναι ἀπαράμιλλοι ἀπὸ τῶν ἑκτῶν. Ἡ παιδαγωγικὴ σημασία τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι ὅτι μίᾳ ὁμοιομορφίᾳ ἐμπειρία τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος δὲν δύναται νὰ παρασχεθῇ εἰς ὅλα τὰ παιδιὰ μὴς δεδομένης ἡλικίας. Ἐμπειρίαι μαθήσεως εἶναι πιθανόν νὰ εἶναι ἀποτελεσματικαί, μόνον ὅταν συνδέωνται μὲ τὸ ἐπίπεδον ἀναπτύξεως ἕκαστου ἀτόμου.

Δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἕκαστον παιδί εἶναι μοναδικόν καὶ ὅτι αἱ ἀνάγκαι τοῦ καὶ τὰ προβλήματα τοῦ εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ ἑκείνα τῶν ὁμηλικῶν του. Εἰς ἐν Ἀναλυτικὸν πρόγραμμα μὲ κέντρον τὴν ζωὴν δύναμεθα νὰ ριγώμε τὸ βῆμα εἰς τὸς κοινὰς «ἐπικοινωντικὰς» ἀνάγκαι τῆς ζωῆς ὅλων τῶν παιδιῶν καὶ ἀκόμη νὰ διατηρῶμεν τὰς μεθόδους μελέτης αὐτῶν εὐκαίμηνους καὶ ἀρετὰ εὐρείας, ἵνα δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς ἕκαστον παιδί νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἱκανότητάς του, αἱ ὁποῖαι ἱκανοποιοῦν τὰς ἀνάγκαις τοῦ καὶ τὰς διαφέροντάς του. Ἐμφασίς θὰ πρέπει νὰ δοθῇ ὅχι εἰς τὸ νὰ φέρωμεν ὅλα τὰ παιδιὰ εἰς ἕνα κοινὸν μὴδὸν πρότυπον, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ βοηθήσωμεν ἕκαστον παιδί νὰ ἀναπτύξῃ τὰς μοναδικὰς του ἱκανότητας καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὰς ἀναγκαίαις δεξιότητας τῆς ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας. Θὰ διερωτῶσθε τί, πόσοι δυνατόι Πλάτωνες, Ἐντισον, ἢ Ἀϊνστάιν ἔχουν ἀπωλεσθῇ εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι ἀντὶ τῆς ἐνθαρρύνσεως τῆς ἀναπτύξεως τῶν μοναδικῶν τῶν ἱκανότητων. Ἐγὼ μὲν ἱππῶμαι, ὥστε νὰ ἀπομνημονεύουν τὸν ἀριθμὸν τῶν σφαλῶν ἑκὼς ἀνθους ἢ τὰ ἐξαγωγίμα προϊόντα τῆς Βραζιλίας! Εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος καὶ τῶν μεθόδων ἐντελευν, καὶ κατὰ τὴν νῦν ἀντίληψιν ἡ μέθοδος εἶναι μέρος τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, θὰ πρέπει νὰ φροντίζωμεν νὰ παρέσχωμεν μίαν ἀτμόσφαιραν φιλοξενουσαν τὴν πρωτυπικὴν μάλλον, παρὰ μίαν ἢ ὁποῖα εἶδει ἐμφανισίς ἐκ τῆς ὁμοιομορφίας, ἀποβαίνουσα αὐτῇ ἐχθρική εἰς τὴν δημιουργικότητα.

Ἀτομικοποίησις τῆς διδασκαλίας παρέχεται ὅταν αὐτὴ βασίζεται εἰς τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκαις, διαφέροντα καὶ ἱκανότητας τῶν παιδιῶν ἐντὶς τῆς τάξεως. Ἡ ἀναπνευστικὴ ἐργασία εἰς τὰ παιδιὰ μὴς τάξεως δύναται νὰ βασισθῇ εἰς ἑκατομχὴν ἢ ἀνομοιογενεὶς σχέσεις, ἀλλὰ εἴτε εἰς τὴν μίαν εἴτε εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν, θὰ εἶναι μίᾳ ἀνάγκῃ δι' ἐξοικονομότησιν τῆς διδασκαλίας ἐντὶς τῆς τάξεως αὐτῆς.

Ἡ μάθησις βεβαίως δὲν διευκολύνεται πᾶν τοτε ὑπὸ τῆς ἀτομικοποιημένης διδασκαλίας. Ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ μεθόδος ἐνισχυεται ἐκ τῆς συμμετοχῆς καὶ διδασκῆς ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθητῶν. Ἐντὶς οὐλοβήποτε τάξιν ὁ εκπαιδευτικὸς θὰ πρέπει νὰ καθιερώσῃ ἱκανοὺς τῆς δυνατότητες, ὥστε μίᾳ εὐρείᾳ ἔκτασις ἱκανότητος καὶ ἐπιδόσεως νὰ ἀντιστοιχεύεται (18, σελ. 568).

Εἶναι αὐτοπόδεκτον ὅτι οἱ ψυχολόγοι, οἱ

όποιοι επιθυμούν να μελετήσουν την ανθρωπίνην συμπεριφοράν και οι παιδαγωγοί, οι οποίοι επιθυμούν να διοχετεύσουν αυτήν εις επιθυμητάς κατευθύνσεις, χρειάζονται κάποιον τρόπον οργανώσεως του πολυπλόκου των ατομικών διαφορών, διά να αναπτύξουν γενικώς αρχάς περί της ανθρωπίνης συμπεριφοράς, αι οποίαι θα βοηθήσουν εις την εκπλήρωσιν του σκοπού της αγωγής.

Παραλλήλως με αυτούς τους κοινούς σκοπούς, τους οποίους οι εκπαιδευτικοί έχουν θέσει δι' όλα τα παιδιά, θα πρέπει να προσπαθούν να ανακαλύπτουν και να καλλιεργούν το μοναδικόν ταλέντον εκάστου παιδιού.

Ο εκπαιδευτικός, ο οποίος δύναται να εκτιμήσῃ τὰς ατομικὰς διαφοράς, δὲν προσπαθεῖ νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὰ παιδιά ἐργασίας βασιζομένης ἐπὶ τοῦ «ἐπιπέδου» καὶ τῆς «ὕλης» τῆς τάξεως, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ ἐκτιμήσῃ κατὰ ποῖον τρόπον ἐν παιδί εἶναι διαφορετικόν ἀπὸ τὰ ἄλλα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τῆς ὕλης. Ὁ ἰκανὸς εκπαιδευτικὸς δέχεται τὰς ατομικὰς διαφοράς καὶ μανθάνει νὰ ἐργάζεται με αὐτάς ἀποτελεσματικῶς. Γνωρίζει ὅτι ἡ τάξις παρουσιάζει πάντοτε παιδιά με μεγάλας διαφοράς καὶ ὅτι οὐδεὶς τρόπος συμπτύξεως ὁμοιογενεῶς ὁμάδος ὑπάρχει, ὥστε αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ νὰ ἐξαλειφθοῦν παντελῶς.

Ἐπὶ ἄρκετον χρόνον ἀγωγή ἱκανοποιούσα τὰς ατομικὰς διαφοράς ἐθεωρήθη καὶ ἐπιθυμητὴ καὶ ἀναγκαία. Ἡ θεωρία οὐδέποτε ἔχει ἀμφισβητηθῇ. Προσπάθεια ὁμῶς ἐφαρμογῆς τῆς θεωρίας εἰς τὴν πράξιν ἔχει δημιουργήσῃ σύγχυσιν, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀγνοηθῇ, διότι ἡ ἐπισκόπησις τῆς βιβλιογραφίας περιγράφει πολλοὺς τρόπους, οἱ ὅποιοι κατατείνουν εἰς τὸ νὰ φθάσουν τὸ ἰδανικόν αὐτό. Μερικοὶ εκπαιδευτικοὶ εἶδον τὴν ἀπάντησιν συγκεντρωμένην εἰς τὰ σχέδια ὁργανώσεως τῆς τάξεως, τὰ ὅποια ἤρχισαν νὰ κατανο-

μὴν τῶν μαθητῶν εἰς τάξεις ἀναλόγως τῆς χρονολογικῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν. Αὐτὸ ἠκολούθηθη ὑπὸ ἄλλων σχεδίων, ὡς τὸ σχέδιον DALETON, WINNETKA κ.ἄ.

Ἐνῶ οἱ ἀνωτέρω ἐκπαιδευτικοὶ προσεπάθησαν νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ατομικὰς διαφοράς διὰ μέσου αὐτῶν τῶν σχεδίων ὁργανώσεως τῆς τάξεως, ἄλλοι εἶδον τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας. Ἡ συνεισφορά ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν ὁπτικοακουστικῶν μέσων, συμπεριλαμβανόντων τὰς πλέον προσφάτους μηχανὰς διδασκαλίας καὶ ἡλεκτρονικοὺς ἐγκεφάλους, ἀξίζει νὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Προγραμματισμένη διδασκαλία — ὡς καὶ ὅλα τὰ βοηθητικὰ μέσα διδασκαλίας — εἶναι ἀπλῶς ἐν μέσον, τὸ ὅποιον βοηθεῖ, ἀλλὰ δὲν ἀντικαθιστᾷ τὸν διδάσκαλον.

Ὁ εκπαιδευτικὸς, ὁ ὅποιος ὑποθέτει ὅτι οἱ μαθηταὶ, κατανεμηθέντες κατὰ ἓνα ὠρισμένον τρόπον, ἔχουν τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς καὶ τὰς αὐτάς προσδοκίας, ἔχει παγιδευθῇ. Περιορισμὸς τῆς ἑτερογενείας δὲν παράγει ὁμοιογένειαν. Ὅλοι οἱ ἀδύνατοι μαθηταὶ εἰς μίαν ὁμάδα δὲν εἶναι ἴδιοι οὔτε ὅλοι οἱ εὐφυεῖς. Ἀκόμη ὁ διδάσκαλος, ὁ ὅποιος βλέπει μηχανὰς ἢ προγράμματα ὡς κατὰλληλα δι' ὅλους τοὺς μαθητάς, ἔχει ἐπίσης παγιδευθῇ. Τὰ μέσα αὐτά, ἐνῶ ἔχουν ἐπινοηθῇ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ατομικῶν διαφορῶν, δύναται ἐπίσης νὰ ἀπομονώσουν ἓνα παιδί ἢ νὰ χρησιμοποιοῦν διὰ μαζικὴν ἐκπαίδευσιν.

Εἰς μίαν σύγχρονον κοινωνίαν, αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ ἐπιβάλλεται νὰ μὴν ἀγνοηθοῦν, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν διὰ νὰ ἐμπλουτίσουν τὴν μάθησιν. Τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐπίσης ἔχουν ατομικὰς διαφοράς καὶ ὅτι ἡ ἀποτελεσματικότης τοῦ διδασκέλου δύναται νὰ ποικίλῃ διὰ διαφορετικὰς γκαταστάσεις, παιδιὰ καὶ μεθόδους, δέον ὅπως μὴ παραβλεφθῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Burck, Harman and Robert C. Reardon, «Individual Differences and Learning Efficiency: A Re-examination and A Re-Emphasis», Contemporary Education, Vol. 41:119-122, January 1970.
2. Burt, Cyril. «The Differentiation of Intellectual Ability», British Journal of Educational Psychology, 24:76-90, 1954.
3. Cook, W.W., «Individual Trait Differences in Public Schools with Implications for School Organization and Curriculum Development», Teachers College Journal, Vol. 56-59, 67-70, 1947.
4. Dinkmeyer, Don C., «Child Development: The Emerging Self», New Jersey, Englewood Cliffs: Prentice Hall, Inc. 1965, 434 p.
5. Ebel, Robert L., (editor) Encyclopedia of Educational Research, 4th Ed., N.Y.: The Macmillan Co., 1969, pp. 639-545.
6. Eisenhardt, Catheryn, «Individualization of Instruction», Elementary English, Vol. 48:341-345, March 1970.
7. Elsbree, Willard, Harold McNally and Richard Wynn, Elementary School Administration and Supervision, 3rd Ed., N.Y.: American Book Co., 1967, 520 p.
8. Fradsen, Arden, Educational Psychology, N.Y.: McGraw-Hill Book Co., 1967 2nd. Ed. 694 p.
9. Garrison, Karl, Albert Kingston and Harold Bernard, The Psychology of Childhood, New York: Charles Scribner's Sons, 1967, 457 p.

10. Hilóreth, G., «Individual Differences», in W.S. Nonroe, editor, Encyclopedia of Educational research, 3rd ed., N.Y.: Macmillan Co., 1950.
11. Kimbrough, Ralph B., Administrring Elementary Schools, N.Y.: The Macmillan Co., 1968, 428 p.
12. Kirk, S.A. Early Education of the Mentally Ratarded, U. Illinois Press, 1958, 216 p.
13. Lacey, J. I. «Individual Differences in Somatic SResponse Patterns» Journal of Com pampatrative Physiological Psychology, Vol. 43:338-350, 1950.
14. McDonald, Frederick J., «Educational Psychology», Belmont, California: Wadsworth Publishing Co., Inc., 2nd Ed., 1965, 463-474.
15. Merril, Maud A., «The Significance of IQs 7n the Revised Stanford-Binet Scale», Journal of Educational Psychology, Vol. 29:641-651, 1938.
16. Newman, H. H., and others, «Twins: A Study of Heredity and Environment», University of Chicago Press, 1937, 369 p.
17. Pastore, N., «The Nature-Nurture Controversy», King's 1949, 213 p.
18. 6mith, Edward, Stanley Krouse and Mark Atkinson, «The Educator's Encyclopedia», Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc., 1961, p. 568-577.
19. Taba, Hi'da, «Curriculum Development: Theory and Practice». New York: Harcourt, Brace and Wor'd, Inc., 1962, 526 p.
20. Tyler, L. E., «The Psychology of uHman Differences», 2nd Ed. New York: Appleton-Century Crofts, Inc., pp. 466-472, 1956.
21. Vandeberg, S. G., «The Hereditary Abilities Study: Hereditary Components in a Psychological Test Battery», American Journal of Human Genetics, Vol. 14:220-237, 1962.
22. Williams, R. J., «Biochemical Individuality», N.Y.: John Wiley and Sons, Inc., 1956, 214 p.



Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΜΑΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Τοῦ κ. ΦΩΤΗ ΠΑΝ. ΝΤΟΓΚΑ

Διδ/λου Ιου Δημ. Σχολ. Ν. Φιλαδελφείας Ἀθηνῶν

Σμίλεψε πάλι Δάσκαλε ψυχές
κι' ὅ,τι σ' ἀπόμεινε ἀκόμα στὴ ζωὴ σου
μὴν τ' ἀρνηθῆς, θυσιάσε, ὡς τὴ στερνὴ πνοή σου.
Χτίστ' τὸ παλάτι, δάσκαλε σοφέ,
Κι' ἂν λίγη δύναμι, μέσ' στὸ κορμί σου μένει,
μὴν κουρασθῆς, εἴν' ἡ ψυχὴ σου ἀτσαλωμένη.
Θέμελα βάλε τώρα πῶς βαθεῖα,
Ὁ πόλεμος νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὰ γκρεμίσει
σκάψε βαθεῖα, τί κι' ἂν πολλοὶ σ' ἔχουνε λησμονήσει;

θὰ θυμηθοῦνε κάποτε κι' αὐτοὶ
τὸ χρέος, ποὺ βαστάς, σὰν Ἀτλάντας, στὴ Πλά-
τη
Ὑπομονή, χτίζει, σοφέ τῆς Κοινωνίας
τὸ Παλάτι.

Μ' αὐτοὺς τοὺς ἐμπνευσμένους στίχους, ὁ
Μάγος τῆς Νεοελληνικῆς μας Ἀρμονίας, ὁ Με-
γάλος Ἑθνικός μας Μελωδὸς καὶ ὁ βαθυστόχα-
τος Παιδαγωγὸς Κωστής Παλαμᾶς, ἀπεικονί-
ζει ζωντανὰ τὸ Δάσκαλο.

Ἕνας ἄλλος σοφὸς Παιδαγωγός, Ψυχιστὴς
καὶ φιλόσοφος γράφει.

«Παιδεῖα!! Μεγάλη ἀνθρωποπλαστικὴ Τέ-
χνη. Ἀνδροποιοὺς Ἐπιστήμη. Ἀνάμεσα στὶς
ἄλλες ἀρχόντισσες Μοῖρες ποὺ κρατᾶνε στὰ χέ-
ρια τους καὶ ὑφαίνουν τὶς ψυχές τῶν ἀνθρώπων
καὶ τὶς ἱστορίες τῶν λαῶν, ποῖο ἀνάστημα μπο-
ρεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ δικό σου;»

Ἡ ἱστορία τῆς Παιδαγωγικῆς μᾶς διδά-
σκει, ὅτι ἀπὸ τὴν πανάρχαια ἐποχὴ, πολιτι-
σμένοι καὶ ἀπολίτιστοι λαοί, ἰδιαίτερα δὲ ὁ Ἑλ-
ληνικὸς λαός, ἔστρεψαν τὴν προσοχή τους στὴ
Παιδεῖα. Τὰ παιδαγωγικὰ συστήματα καὶ οἱ
σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς ἦταν ἀνάλογα μὲ τὰ ἰδεώ-
δη καὶ τὴ βαθμίδα πολιτισμοῦ κάθε λαοῦ.

Πολλοὶ ἀρχαῖοι σοφοί — ξένοι καὶ Ἕλληνες —
εἶχαν τονίσει μὲ τρόπο ἐπιγραμματικὸ τὴ σημα-
σία τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν.

Ὁ Σοφὸς Σολομών ἔλεγε: «Υἱὸς σοφὸς εὐ-
φραίνει πατέρα, υἱὸς δὲ ἄφρων λύπη τῇ μητρὶ
αὐτοῦ». Πάιδευε τὸν υἱόν σου καὶ ἀναπαύσει
σε καὶ δώση Κόσμον τῇ ψυχῇ σου...».

Ὁ δὲ Σόλων ὑπέδειξε στὸ βαθύπλουτο Βασι-
λιά τῆς Λυδίας, Κροῖσο, ὅτι, «Εὐτυχὴς δὲν εἶναι
ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀμύθητα ὑλικά ἀγαθὰ, ἀλλ'
ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τίμια, φρόνημα καὶ προκομμένα
παιδιά» καὶ τοῦ ἔφερε τὰ δύο γνωστὰ ἀπὸ τὴν
ἱστορίαν παραδείγματα: 1) Τὸν Τέλλο τὸν Ἀθη-
ναῖο, ποὺ εἶχε καλὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα ὅλοι ἐτι-
μοῦσαν γιὰ τὶς ἀρετὲς τους καὶ ὁ ὁποῖος ἀφῆσε
τὴ τελευταία του πνοὴ στὴ θερμὴ ἀγκαλιά τῶν
ὑπερόχων παιδιῶν του καὶ 2) Τὴν Ἰέρεια τοῦ
Ἀργεῶν μὲ τὰ ἐξαιρετικὰ παιδιά της, τὸν Κλεό-
βη καὶ τὸν Βίωνα, τὰ ὁποῖα ἀγαποῦσαν καὶ
ἐσέβοντο τόσο πολὺ τὴ μητέρα τους ὥστε δὲν
ἐδίστασαν νὰ ζευχθοῦν τὸ ἀμάξι καὶ νὰ τὴν μετα-
φέρουν στὸ Ναό, δεχόμενα στὸ δρόμο τὶς ζωη-
ρὲς ἐπενφημίες τοῦ πλήθους.

Ὁ Πλάτων ἐδίδασκε: «Ὁ Ἀνθρώπος ὅταν
τύχη καλῆς ἀγωγῆς γίνεται «θειότατον ἡμερώ-
τατόν τε ζῶον». Ὅταν ὅμως τύχη κακῆς ἀγω-
γῆς γίνεται ἀγριώτατον ὅπως φέει ζῆ».

Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ
Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐδογματίζε ὅτι: Ὁ ἄν-
θρωπος ὀφείλει νὰ παιδαγωγῇ γιὰ νὰ κατωρ-
θῶσιν νὰ φθάσῃ τὸν ὑψιστὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς
τὴν εὐδαιμονία. Καὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ ὑπῆρχε
μέγας Ἀλέξανδρος, ἂν δὲν ὑπῆρχε Ἀριστοτέ-
λης.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Στοῖκοῦ φιλοσόφου Ζήνω-
νος, Κλεάνθης, παρωμοίαζε τοὺς ἀπαιδεύτους ἀν-
θρώπους μὲ θηρία «καθ' ὅσον οὐδόλως διαφέρουν
οὗτοι κατὰ τὰ πάθη τούτων».

Ὁ Πλούταρχος ἐλέγχει καὶ κατηγορεῖ τοὺς
γονεῖς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, καταβάλλουν μὲν κάθε
φροντίδα νὰ ἀποκτήσουν καὶ νὰ ἀφήσουν στὰ
παιδιά τους ὑλικά ἀγαθὰ, παραμελοῦν ὅμως τὴν
ἀγωγήν τους. «Ὡ Ἀνθρώποι, ἔλεγε, ποῦ φέ-
ρεσθε, οἵτινες χρημάτων μὲν κτήσεως περὶ πᾶσαν
σπουδὴν ποιεῖσθε, τῶν δὲ υἱῶν οἷς ταῦτα κα-
ταλείφετε, μικρὰ φροντίζετε».

Ὡς γνωστόν, τὸ σχολεῖο, δὲν εἶναι ὁ μονα-
δικὸς παράγων ἀγωγῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ὑπάρ-
χουν καὶ ἄλλοι ἐξ ἴσου σπουδαῖοι παράγοντες
ὅπως 1) ἡ οἰκογένεια 2) ἡ Κοινωνία 3) ἡ Ἐκ-
κλησία κ.λ.π. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως βάρος τῆς
εὐθύνης πέφτει στοὺς ὤμους τοῦ Σχολείου καὶ
ἰδιαίτερα τοῦ Σχολείου τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαι-
δεύσεως.

Ἐκεῖ μέσα, στὸ λαϊκὸ μας Σχολεῖο, πραγμα-
τοποιεῖται ὁ πολυμερὴς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ὁ
ὁποῖος εἶναι:

1) Νὰ ἐξελίξῃ τὶς πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ
παιδιοῦ. 2) Νὰ καλλιεργήσῃ τὶς σωματικὲς
δεξιότητές του. 3) Νὰ τὸ κάμῃ στοιχεῖο ἐνεργη-
τικὸ, δημιουργικὸ καὶ ἱκανὸ νὰ παρακολουθῇ
τὰ ὑλικά καὶ πνευματικά δημιουργήματα τοῦ
σημερινοῦ Πολιτισμοῦ. 4) Νὰ καταστείλῃ τὶς
κακὰς κληρονομικὰς προδιαθέσεις του καὶ νὰ
καλλιεργήσῃ τὶς καλὰς. 5) Νὰ τὸ ἐφοδιάσῃ μὲ
τὶς ἀπαραίτητες στοιχειώδεις γνώσεις γιὰ νὰ
εἶναι ἱκανὸ νὰ προσαρμοσθῇ εὐκόλα μὲ τὴν κοι-
νωνικὴ ζωὴ καὶ νὰ λύσῃ ὀρθὰ καὶ μὲ εὐχέρεια
τὰ προβλήματα ποὺ θὰ ἀντιμετωπίζῃ ὡς μο-
νάδα τοῦ Κοινωνικοῦ συνόλου. 6) Νὰ τὸ δια-
πλάσῃ, σὲ τίμιο, σταθερὸ καὶ ἠθικὸ χαρακτήρα
καὶ 7) Νὰ τὸ κάμῃ καλὸν Ἕλληνα καὶ καλὸν
Χριστιανό.

Τὰ Σχολεῖα τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως
καὶ ἰδιαίτερα τὰ Ἀγροτικὰ Σχολεῖα, μέσα στὰ
Ἑλληνικὰ χωριά, παραμένουν φάρος πολύτιμος
παρηγορίας, δυνάμεως, ἐλπίδας καὶ σπουδαῖα
ἐκπολιτιστικὰ κέντρα.

Χιλιάδες Ἑλληνόπουλα παίρνουν τὴ βασικὴ
μόρφωσή τους στὰ σχολεῖα αὐτά.

Σ' αὐτὰ τὰ μορφωτικὰ κέντρα, σ' αὐτὰ τὰ

ἐργαστήρια δ' απλάσεως ψυχῶν, μία ἴσταται, ὥραία, ἀποστολική ἀκτινοβολός καὶ συμπαθεστάτη, μορφή.

Εἶναι ἡ γαλήνια ὄψι τοῦ Λαοπλάστη Ἑλληνα Δασκάλου. Εἶναι ἡ ἀπλή, ἡ πατριδολάτρισσα καὶ ἡ Χριστιανολάτρισσα ὑπαρξὴ τοῦ Ἡρώα αὐτοῦ τῆς Λαϊκῆς μας Παιδείας.

Ὁ Ἑλληνας δάσκαλος ἀπὸ τότε ποῦ ἐφάνηκε ἡ Ἑλληνικὴ ἔθνότητά στὴν Ἱστορία, ὑπῆρξε πάντοτε ὁ δημιουργὸς εὐσυνειδήτων Ἑλλήνων, ὁ χαλκευτὴς ἀκεραίων χαρακτήρων, ὁ θεμελιωτὴς τοῦ Ἑθνικοῦ μας Πολιτισμοῦ.

Ἄς περιορισθοῦμε στὰ γεγονότα τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Εἶναι γνωστὸ ὅτι, οἱ λόγιοι δάσκαλοι τοῦ Γένους ποῦ κατέφυγαν στὶς χώρες τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν κατάληψή τῆς πόλης τὸ 1453, περιέσπασαν καὶ διετήρησαν, μετὰ τὴν διδασκαλίαν τους καὶ τὰ συγγράμματά τους, τὰ φῶτα τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ τῶν Ἀρχαίων καὶ Μέσων χρόνων καὶ δὲν ἔπαυσαν ποτέ, μετὰ τὸν θερμὸν πατριωτισμὸν τους καὶ τὴν προπαγάνδα τοῦ νὰ προπαρασκευάζουν αὐτοὶ καὶ τὰ παιδιὰ τους καὶ οἱ συνεργάτες των, ἐπὶ 368 χρόνια τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

Ὁ Δάσκαλος-Παπᾶς, στὰ μαῦρα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ἐκράτησε «στὰ κρυφὰ σχολεῖα» ἄσβεστη τὴ λαμπάδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέχρι τὴν ἡμέρα τῆς Ἑθνεγερσίας.

Αὐτὸς ἐκεῖ σὲ βαθεῖα ὑπόγεια, σὲ σπηλιές, σὲ κρησφύγετα ἀγριμιῶν καὶ σὲ ἀπόμερα ἐρημοκλήσια, ἐμάθαινε στὰ σκλαβόπουλα τὸ ἀλφαβῆτάρι, τὴν τρισέβδομη Ἱστορία μας καὶ τὰ ἐδίδασκε κατὰ τὸν ποιητὴ «Ἐλευθερία καὶ Πατρίδα καὶ τιμὴ».

Ὁ Δάσκαλος στάθηκε πάντοτε ὁ πρωτεργάτης, ὁ σημαιοφόρος καὶ ὁ πρόμαχος τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας τοῦ ἔθνους μας. Ὁ πρῶτος τροφодότης τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τοῦ ἔθνικοῦ «Πιστεύω» τοῦ Λαοῦ μας, εἶναι ὁ Δάσκαλος. Αὐτὸς διαποτίζει καὶ ἐξυψώνει τίς ψυχὰς τῶν Ἑλληνοπαίδων μετὰ τὸ Ἑλληνικὸ φῶς. Αὐτὸς μετὰ τὴν ψυχὴν τοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἐμφυτεύει στὴ συνείδηση τῶν νέων, τὴν προσήλωσιν στὶς ἠθικὰς ἀξίες καὶ τὴν πίστην στὰ ἀνώτερα Ἰδανικά τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Αὐτὸς διαπλάθει ψυχὰς, διανοίγει ψυχοδιανοητικούς ὁρίζοντες καὶ γεμίζει ἀπὸ Ἰδανικά τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ.

Δὲν βλέπει τὸν ἑαυτὸν τοῦ σὰν ἐπαγγελματία, ἀλλὰ σὰν ἀπόστολον μιᾶς Μεγάλης καὶ Ἀληθινῆς Ἰδέας ποῦ ἔχει σὰν ὄνειρον, ὡς πίστη καὶ ὡς σταυρόν, τὴν Ἑκπαίδευσιν καὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ ἔργο του εἶναι γεμάτον δυσκολίες. Παραλαμβάνει ἀμορφο καὶ τραχὺ ὕλικόν. Τὸ κατεργάζεται, μετὰ τῆς καρδιάς του τὸ αἷμα καὶ μετὰ τοῦ νοῦ τοῦ παιδαγωγικοῦ πύρωμα, καὶ παραδίδει στὴν κοινωνίαν χρηστοὺς καὶ μορφωμένους Πολίτες.

Ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά τῆς μάνας τὸ παιδί παραδίδεται στὰ χέρια του. Αὐτὸς θὰ τοῦ μεταδώσῃ σιγὰ-σιγὰ τὰ μέσα τῆς μαθήσεως καὶ τίς γνώσεις. Αὐτὸς θὰ τοῦ πλάσῃ τὴν ψυχὴν καὶ θὰ τοῦ ἀναπτύξῃ τίς πνευματικὰς δεξιότητες.

Αὐτὸς θὰ τοῦ καλλιεργήσῃ τὴν καλωσύνην, τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς τιμῆς, τῆς εὐλινκρείας, τῆς Ἀλληλεγγύης καὶ τῆς Ἀγάπης. Αὐτὸς θὰ τοῦ ἀμβλύνη κάθε κακὴ συνήθεια, τὸ μῖσος, τὸ ψέμμα, τὸ φθόνον καὶ τὴν ὀκνηρίαν, θὰ τοῦ ἀπαλύνῃ τὴν παιδικὴν σκληρότητα καὶ θὰ τὸ δηγήσῃ στὸν κόσμον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ τιμίου. Ἰθά τοῦ ἐμπνεύσῃ τὴν λατρείαν στὸ τόπον του, στὴ γενέθλια γῆν τοῦ στήν Ἑλληνικὴν τοῦ Πατρίδα.

Θὰ τοῦ διδάξῃ τὴν ἐννοίαν τοῦ θεοῦ, τὴ ζωὴν τοῦ μεγάλου Δασκάλου τῆς ἀγάπης, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀξίαν τῆς Χριστιανικῆς μας θρησκείας, διὰ νὰ ἐξελιχθῇ χωρὶς διάκρισιν φύλου, τίμιον καὶ ἠθικόν Ἑλληνόπουλον μετὰ πίστην στὸ θεὸν μετὰ ἀγάπην στὴν ΕΛΛΑΔΑ καὶ μετὰ τρυφερὴν ἀφοσίωσιν στὴν Οἰκογένειαν.

«Ἀνθρωποπλάστη» τὸν ἐβάφτισαν οἱ σοφοὶ Κοινωνιολόγοι καὶ οἱ μεγάλοι Παιδαγωγοί. Ὁ εὐσυνειδήτος Δάσκαλος, μετὰ ἱερὸ πάθος, καταπιάνεται στὴ διερεύνησιν καὶ στὴ πνευματικὴ καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ ὄντος» ποῦ λέγεται ἄνθρωπος. Τὸν παρακολουθεῖ ἀπὸ τὴν νηπιακὴν τοῦ ζωὴν μέχρι τὴν ἐνηλικίωσίν του καὶ προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ τὸ μυστήριον τῆς ψυχοσυνθέσεώς του. Ἐρευνᾷ τὴν ἀνακάλυψιν τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματά του, τὰ ἔμφυτα ἰδιώματα τὰ ὁποῖα μεταβιβάζονται μετὰ τὸ μυστηριώδη νόμον τῆς Κληρονομικότητος.

Ἐκεῖ στὸ Σχολεῖον του, ποῦ τὸ βλέπει σὰν Ναὸν καὶ σὰν ἱερὸν ἐργαστήριον ψυχῶν, παίρνει στὰ χέρια τὴν ἀπλάστη παιδικὴν καρδίαν, τὸν ἀσχημάτιστον χαρακτήρα, τὴν ἀνατέλλουσαν νόησιν καὶ τὴν κατεργάζεται μετὰ τίς ἐπιστημονικὰς του γνώσεις τὴν παιδαγωγικὴν τοῦ πείρα καὶ πρὸ παντὸς μετὰ τὴν στοργὴν καὶ τὴν ἀγάπην του, γιὰ νὰ δώσῃ μορφήν, προσόντα καὶ κατεύθυνσιν στὴ διαλασσομένη προσωπικότητα.

Τὴν ὥραν τῆς διδασχῆς τοῦ ἱεουργεῖ.

Τὸ σχολεῖον εἶναι, γιὰ τὸν τέλειον αὐτὸν Δάσκαλον, τελεστήριον, ὅπου μυεῖ τὴν ἄωρον κι' ἀπλάστην ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ, στὰ μυστήρια τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεως καὶ ἐμπεδώνει στὸ πνεῦμα τοῦ ἀληθινῆς καὶ ἐπακριβωμένους εἰκόνας καὶ γνώσεις.

Κατὰ τὴν ἱερὴν στιγμήν ποῦ διδάσκει, τελεουργεῖται στὴν ψυχὴν τοῦ μικροῦ μαθητῆ, μιὰ ἀλλοίωσις μιᾶς μετουσίωσις. Ἀλλὴ εὐγενέστερη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου δὲν ὑπάρχει! Μετὰ δεξιότητα καὶ μετὰ ψυχανάλυτικὴν τακτικὴν καὶ μετὰ παιδαγωγικὴν διεισδυτικότητα μεταγγίζει στὴ νόησιν τοῦ παιδιοῦ τὴν Ἀρετὴν, τὴν Ἀλληλεγγύην, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν ἠθικὴν τελειότητα. Ἀνυψώνει τὸν νοῦν τοῦ πρὸς τίς αἰώνιες ἀξίες τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς ζωῆς. Μετὰ τὸ φῶς καὶ τὴν θαλπωρὴν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, κάμνει τὸ παιδί νὰ αἰσθάνεται ὅτι ζῇ συνεχῶς μέσα στὴ στοργικὴν παρουσίαν τοῦ θεοῦ ἀπὸ τὸν ὅποιον θ' ἀντλήσῃ δύναμιν, σοφίαν, θάρρος καὶ ἀσφάλειαν.

Μετὰ τοὺς εὐγενικοὺς δεσμοὺς τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης, συνδέει τὸ παιδί μετὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Εἶναι κατηχητὴς καὶ φορέας τῆς ἀνθρωπι-

στικής αγωγής. Έχει μεταβάλλει το σχολείο του σε μία ωραία και πρόσχαρη μικρή κοινωνία, που μέσα της μορφώνονται καλοί και κοινωνικοί άνθρωποι.

Έχει συλλάβει, ο βαθυνούστατος αυτός παιδαγωγός, ο βαθύρριζος χριστιανολάτρης, ο φιλοσοφημένος ανθρωπιστής, την ύψη και το νόημα της εποχής μας όπου ο υπετροφικός ατομισμός και το πνεύμα της υλοφροσύνης, έχουν αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό την αδιαφορία την εκμετάλλευση, και την έχθρότητα μεταξύ των ανθρώπων. Ο ένθουσιώδης αυτός καθηγητής της Άληθειας και της όρθης Άγωγής, ο υποδειγματικός Δάσκαλος, βλέπει με δυσφορία, την υλοκρατική και μηχανοκρατική κυριαρχία του καιρού μας, που τον ρυπαίνουν οι υπάνθρωποι και οι Φιλισταίοι κι' αντιμάχεται θαρραλέα την εγωϊστική ατομοκρατία, τη χαμερπή αποθέωση του «Εγώ», την άκρατη φιλαυτία, τον άχαλίνωτο άρριβισμό των μετριοτήτων και τη συστηματική παραγκώνιση των πνευματικών και ήθικων αξιών.

Με το πνεύμα του φλογερού ανθρωπιστή έχει τάξει τον έαυτό του πρωτόπορο της καλwsύνης και της αγάπης στον άνθρωπο. Μάχεται άνυποχώρητα και άποτελεσματικά για να μεταπηδήσει και να ξεπαγιδευθεί ο άνθρωπος από τη μηχανοκρατικό σκοτάδι, την υλιστική πτώση στη πνευματική - αι τη συναισθηματική ανάσταση, στην άυτογνωσία και στην ανθρωπιά.

Με αυτή την άκλόνητη και Άεραποστολική πίστη ο τέλειος Δάσκαλος προσατενίζει το παιδαγωγικό του έργο σαν διακονία, σαν θητεία προς το θεό και τη Χριστιανική Κοινωνία και σαν θεόσταλη διαποίμανση των Έλληνοπαιδων τα όποια γι' αυτόν άποτελούν τη χρυσόφτερη έλπίδα του Έθνους μας και εκφράζουν την άύριανη ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ.

Όραματίζεται να ίδη τους μαθητάς του πρότυπα καλwsύνης, ευγενίας και αγαθότητας. Να τους διοχετεύσει το βαθύτερο σεβασμό του προς την άξία «Άνθρωπος». Να τους κάμει να βλέπουν την ίδιική τους έπιτυχία και πρόοδο συνδεδεμένη και έξηρητημένη από την εύτυχία των άλλων.

Να αισθάνονται ότι δεν ήμπορούν να είναι εύτυχημένοι ανάμεσα σε δυστυχημένους και άποτυχημένους συνανθρώπους των ως και ότι έχουν καθήκον να έργασθουν για το καλό και τη πρόοδο των άλλων. Με την ανθρωπιστική του αυτή διδασκαλία, ριζώνει στα παιδιά τη πίστη ότι δεν είναι μόνα και ανεξάρτητα άλλα άτι άνήνουν σε μία κοινωνία ανθρώπων.

Παιδιά έμπλουτισμένα μ' αυτές τις χριστιανικές αντίληψεις και με αυτά τα ανθρωπιστικά βιώματα, άναδεικνύονται μεγάλοι κοινωνικοί παράγοντες, ένθερμοι λάτρες της καλwsύνης και της αγάπης.

Άπ' αυτά τα παιδιά άναπηδούν οι εύεργέτες, οι άνθρωποι της Άγαθοεργίας και του κοινού λαού και οι πανάξιοι ήγέτες του Έθνους μας.

Ο Δάσκαλος σμιλεύει χαρακτήρες. Σφυρηλατεί συνειδήσεις. Φυτεύει άνώτερα συναισθήματα στις τρυφερές ψυχές. Αυτός, με της καρ-

διάς το αίμα και της ψυχής του τη δύναμη, σπεργώνει το μέλλον της Άθάνατης αυτής Πατρίδος.

Αυτός διαδραματίζει πρωτοποριακό ρόλο στη ζωή της. Στις δύσκολες στιγμές της συντηρεί τον Έθνικό παλμό του Γένους, καλλιεργεί την Έθνική Ίδέα και άναζωπυρώνει το Έθνικό φρόνημα του λαού. Πάντοτε έδωσε το είναι του την ύπαρξή του, για τη λύτρωση και την άκεραιότητα της φυλής.

Η Ιστορία σε ξεχωριστές σελίδες υπογραμμίζει τον Έθνοσωτήριο ρόλο του.

Ίδιότερα εκεί στην Έλληνική ύπαιθρο, στο Έλληνικό χωριό, πάντοτε στάθηκε ο άριστος παιδαγωγός, ο δημιουργός ανθρώπων, ο γαλήνιος και ο πρᾶος άναμορφωτής.

Γι' αυτόν, το Έλληνικό χωριό είναι ο πρωταρχικός κορμός του Έθνους μας, ο Άερός τόπος που δίνει νόημα και άξία στη ζωή του ανθρώπου. Η φύση του χωριού και το Έγώ του, είναι άρρηκτα συνιφασμένα σε μία ψυχική και πνευματική συνοχή. Μικρό ή μεγάλο προάστειο ή άπόμακρη άετοφωλιά, δημιουργεί στη ψυχή του πάντα ένα βαθύ νοσταλγικό πόθο, να το βλέπει να άναπτύσσεται και να προοδεύει.

Τα λόγια του Κίπλιγκ τόν έμπνέουν: «Κάποιο εύγενικό άρωμα πλανιέται στον άέρα. το άρωμα του χρώματος και του καπνού - το άρωμα που πνίγει τον λαιμό από συγκίνηση και φέρνει δάκρυα σ' εκείνον ποί έχει καιρό πολύ να δῃ το χωριό του».

Βλέπει, ότι ή άπλότητα, ή άπροσποίητη άρχοντιά, ή δημιουργική έργατικότητα, ή παλληκαρία εύθύτητα και ή άσάλευτη πίστη σε ό,τι ντόπιο, τίμιο και πατροπαράδοτο του χωριού άναπτύσσονται και ζούν άπρόσβλητες από τις ξενόφορτες έπίρρειες του τεχνικού πολιτισμού.

Το Έλληνικό χωριό είναι γι' αυτόν ή κιβωτός που κλείνει άμόλυντα τα ήθη και τα έθιμα, τους μύθους τους θρύλους και τις Έλληνογέννητες παραδόσεις του λαού μας.

Αυτός στάθηκε άκοίμητος φρουρός των έθνικών μας ιδανικών. Έφύλαξε πάντοτε ψηλά τα όνειρα του έθνους. Εκεί γεννιώνται και ψηλώνουν οι μεγάλες Ίδέες. Τα παλληκάρια του χωριού είναι εκείνα που κυρίως τις πραγματοποιούν. Εκεί είναι ή πηγή των Δημοτικών μας τραγουδιών και ή ψυχή του Έθνους μας.

Στο χωριό ύπάρχουν οι ζωντανοί χυμοί που παίρνει το Έθνος σε κάθε του άνάρρωση και σε κάθε άνάπτυξή του. Το Έλληνικό χωριό είναι ή ρίζα κάθε ωραίου και κάθε άγνού στην Έθνική μας ζωή.

Με τη βαθύριξη αυτή πίστη του μάχεται για τη ψυχοδιανοητική άνάπτυξη των παιδιών του και για την πολιτιστική του άναγέννηση. Παλεύει στην ύπαιθρο χώρα, με μύρια έμπόδια και στέκεται πάντοτε ίκανός στην ωραία άποστολή του.

Άγροτόπαιδο, κατά το πλείστον ο ίδιος, έχει νοιώσει τον πόνο και την πίκρα των χωρικών. Άγαπά με πάθος την μαρτυρική και δοξασμένη αυτή γῆ, την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΗ και δίδοντας όλόκληρο τον έαυτό του στην ύπηρεσίαν των ιδανικών των Άγροτικών μας Σχολείων, στέκεται άκλόνητος και πιστός στη θέση του,

σταθερός και άφοσιωμένος στην έπαλξη του.

Η ασύγκριτα βαρεία και άμορφη άποστολή του Δασκάλου του χωριού είναι να δημιουργήσει στο σχολείο του από τα περιστατικά της ιδιόρρυθμης ζωής των παιδιών του, να αναπτύξει στενότερο οργανικό σύνδεσμο του σχολείου με τη ζωή της Κοινότητας και να φροντίσει ώστε το άληθινά μικρό αλλά γεμάτο πλούσιο και βαθειά μορφωτική ζωή, σχολείο, να συνεργάζεται στην εκπολιτιστική πρόοδο της περιοχής του χωριού.

Πιστεύει απόλυτα και μ' όλη τη ψυχή του, την ανθρώπινη αξία και άποστολή. Προχωρεί άφοβα στη δύσκολη πορεία του έργου του. Τα ωραία λόγια ενός παιδαγωγού βρίσκουν βαθειά απήχηση στην ψυχή του.

«Πρέπει να γίνει κανόνας και χαρά της ζωής σας, ακόμα και με θυσία του έαυτού σας, να υπηρετήσετε το σύνολο, για να δημιουργήσετε την όρθη ζωή, το θάρρος και τη χαρά της ζωής. Μία λαϊκή Κοινότητα ζη από το 'Ηθος, την ήθική δηλαδή ανάταση, την άφοσίωση και την δημιουργική χαρά των πολιτών της, από το ήθος, πρώτα, πρώτα, εκείνων των πολιτών, που νοιώθουν την άποστολή των όχι ως έξωτερικό χρέος, αλλά ως φωνή έσωτερικής συνειδήσεως και ήθικης προσταγής.»

Έχει αντίληφθη βαθύτατα, τη σημασία έχει στην εποχή μας η άνασυγκρότηση του χωριού. Σε εποχή δηλαδή που ρέπομε στην άστυφιλία και στη μετανάστευση με κίνδυνο να χάσουμε τις ήθικες αξίες, τις λαϊκές μας παραδόσεις, τη γεωργική μας παραγωγή, τη ζωτικότητα της φυλής μας, αν δεν άνακοπή το ρεύμα «άπό το χωριό στη πόλη και στην ξηντεία.»

Αυτός, ο Δάσκαλος - Άνθρωπος, με το έξανθρωπισμένο και το όρθο Κοινωνικό συναίσθημα, με τις κοινωνικές άρετες και τη βαθειά Έθνική και Χριστιανική πίστη, έχει ταχθή από την την Πολιτεία να πρoσφέρη τις υπηρεσίες του.

Με δημοσιεύματα, με διαλέξεις με παραδείγματα πασχίζει να ένθουσιάσει, να κινητοποιήσει, να παραδειγματίσει και να επιτύχη, βάσει προδιαγεγραμμένου σχεδίου, την άνοδο του χωριού όπου άσκει το παιδαγωγικό του λειτουργήμα. Σάν μύστης και μελετητής του θεσμού της Κοινοτικής άναπτύξεως προσπαθεί να εφαρμόσει τις άρχές της στην Κοινότητα όπου υπηρετεί για να επιτύχη με την αξιοποίηση του παράγοντος «Άνθρωπος» την πρόοδο του χωριού. Γι αυτόν η δύναμη της 'Ιδιωτικής πρωτοβουλίας, είναι πρωταρχικός παράγων τοπικής άναδημιουργίας. Προτού άναπτύξει κάθε ωραία πρωτοβουλία για το κοινό καλό, σκέπτεται ότι πρέπει να προετοιμασθή και να άποκτήσει τα ιδιότυπα εκείνα προσόντα και τις άπαραίτητες γνώσεις και έμπειρίες :

1. Να μελετήσει βαθειά και έπισταμένα το ιδιαίτερο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον του χωριού που άπεφάσισε να δράσει.

2. Με τις έγκυκλοπαιδικές μελέτες και έκτεταμένες γνώσεις του να είναι κάτοχος και μύστης όλων των ζητημάτων τα όποια θα θέλησει να άνακαινίσει και τα όποια θα συνθέτουν τη πρόοδο του τόπου.

3. Να είναι φορέας αξιών και παράδειγμα

πρός μίμηση. Να άκτινοβολή Πειθώ και δύναμη άληθινού Κοινωνικού ήγέτη και να είναι προσωπικότητας κύρους, έπιβολής και σεβασμού.

4. Να έπιζητή επίμονα κάθε συνεργασία και εις τον έσωσχολικό και στον έξωσχολικό τομέα. Να άφήσει σύμφωνα, προς μίαν όρθη άρχή της νέας παιδαγωγικής, άνοικτή τη θύρα του Σχολείου. Έν συνεργασία με τις λοιπές άρμόδιες άρχές του 'Υπουργείου Γεωργίας, να μετέχη διά των μαθητών μεγάλων του τάξεων στis, υπό του 'Υπουργείου τούτου, οργανωμένες κατά τόπους έπιδείξεις, σχετικώς με την καταπολέμηση των άσθενειών των φυτών, λίπανση έδαφών, ύποδειγματικά κλαδέματα δένδρων κ.λ.π.

5. Να διοργανώσει εκπαιδευτικές έκδρομές προς έπίσκεψη και σπουδή διαφόρων παραγωγικών έργων άναλύων στους μαθητές του την την ώφελιμότητά τους.

6. Να έπιζητή συνεργασία με την ύπηρεσία οίκοκυριακής, σκοπός της όποίας είναι η άνύψωση του εκπολιτιστικού επιπέδου της Άγρότισσας.

Ζητήματα, καθώς η ύπαρξη άφοδευτηρίων σε κάθε κατοικία, η τήρηση της καθοριότητας σ' ευρεία κλίμακα, η συστηματική έξυγίανση με τη δενδροφύτευση όδών κ.λ.π. —

7. Να μετέχη ενεργώς στο μορφωτικό Σύλλογο άγροτοπαίδων όπου ύπάρχει και όπου δεν ύπάρχει να φροντίσει για την 'Ιδρυσή του.

8. Να συνεργασθή στενά με τα διάφορα μεταβατικά σχολεία του 'Υπουργείου Γεωργίας (έμβολιασμός, κλάδεμα δένδρων, συντήρηση γεωργικών μηχανημάτων).

9. Να συνεργασθή με τα μεταβατικά σχολεία οίκοδομικής και ξυλουργικής. (Κατασκευή άφοδευτηρίων, όρνιθώνων, κυψελών κ.λ.π.)

10. Να συνεργασθή με τις άρμόδιες Δασικές άρχές, για τη διάσωση του πρoσίνου και με τις άλλες άρμόδιες άρχές για τη βελτίωση της οίκοσίου Κτηνοτροφίας, πτηνοτροφίας, μελισσοκομίας κ.λ.π.).

11. Να έπιζητήσει συνεργασία με τη Κοινωνική Λειτουργό του Νομού έπάνω σε ζητήματα παιδικής προστασίας και κοινωνικής προνοίας.

12. Να διατηρή πλήρη έπαφή με τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών καθώς και με τους λοιπούς κοινοτικούς παράγοντες και να συζητή μ' αυτούς, ζητήματα τα όποια έχουσ σχέση όχι μονάχα με την άγωγή των παιδιών, αλλά και για την, έν γενεί, άνοδο της πολιτιστικής στάθμης του χωριού.

Στις σχέσεις και έπαφές με τους χωρικούς να να είναι ευγενικός, προσυνης, πρόθυμος, σύμβουλος έτοιμος να συμφιλιώσει αυτούς στις διαφορές τους. Να είναι άληθινός ειρηνοποιός και να άκτινοβολή γνήσιο ψυχικό πολιτισμό.

13. Να μετέχη ενεργώς και με πρωτοβουλία στis έκάστοτε έθνικές και θρησκευτικές έκδηλώσεις κ.λ.π.

Ο άξιαγάπητος αυτός έθναπόστολος, που έξακτινώνει γλυκύτητα, άγάπη, άνωτερότητα, άνθρωπιά και ψυχοδιανοητικό μεγαλειo, δεν μένει κλειστός στους τοίχους του σχολείου του. Άνοίγει διάπλατα πόρτες και παράθυρα για να βγού ν έξω οι μαθητές του, να βγή και αυτός και άνακατεμένος με τους χωρικούς, προσπαθεί

νά νοιώση τις ανάγκες τους, τούς καύμους τους, τούς πόθους τους, τὰ προβλήματα πού τούς άπασχολοῦν, τὰ προτερήματα τὰ ελαττώματά τους καί άγωνίζεται νά βρῇ τρόπους νά τά θεραπεύσῃ.

Μπαίνει στό φτωχικό χαμόσπιτο τοῦ άρρώστου νά δώσῃ τίς οδηγίες του καί παίρνει μέρος όχι τυπικά ἀλλά σάν μέλος τῆς ἰδίας οίκογενείας, στίς χαρές καί τίς λύπες τῆς.

Δημιουργεῖ μορφωτικούς συλλόγους, γεωργικούς συναιτερισμούς, ἀθλητικούς συλλόγους. Ἰδρύει κοινοτική Βιβλιοθήκη καί φροντίζει νά ἐμπλουτισθῇ μέ πολλά ωφέλιμα βιβλία. Συγκροτεῖ συλλόγους φίλων τοῦ σχολείου. Ὁργανώνει γιορτές καί χορούς γιά κοινωφελείς σκοπούς. Δημιουργεῖ σχολικούς κήπους καί μοιράζει σπόρους, φυτά, δενδρύλλια. Πρωτοστατεῖ στήν ἀνέγερση διδαστηρίων, τῇ χάραξη δρόμων, τῇ ἀξιοποίηση ἀγόνων ἐκτάσεων.

Ὅλα τὰ Ὑπουργεῖα τὸ κέντρον μέ κλαδικές ὑπηρεσίες στοὺς Νομούς, σ' αὐτὸν ἀναθέτουν τῇ διαικπεραίωση τῶν ζητημάτων πού ἀναφύονται.

Αὐτὸν διορίζουν Γραμματέα τῆς Κοινότητος, ὑπάλληλον σὲ διάφορες ὑπηρεσίες στρατολογικές, ἐκλογικές. Αὐτὸν διορίζουν Πρόεδρον ἢ μέλος διαφόρων ἐπιτροπῶν, ἐπιδομάτων, ἀπορίας, καταγραφῆς ζώων, συντάξεων στατιστικῶν πινάκων, μητρώων κ.λ.π.

Εἰς αὐτὸν ἀνατίθεται ἡ λειτουργία νυ-τερινῶν σχολείων ἀναλφαβήτων καί ἡ ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων. Αὐτὸς πρῶτος καί καλύτερος ὁργανώνει ὁμιλίες μέ θέματα ἐθνικά, θρησκευτικά, ἐπιστημονικά, λαογραφικά κ.λ.π.

Πάντοτε πρῶτος. Πάντοτε σημαιοφόρος, πρωτεργάτης καί πρόμαχος γιά τῇ παραγωγικῇ καί πολιτιστικῇ ἀνάπτυξη τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου.

Ὁ μεγάλος παιδαγωγὸς Κομένιος, εἶχε ἀντιληφθῇ ὅτι ἓνας παιδαγωγὸς εἶναι ὁργανωτῆς πῶς πολὺ στό βασίλειο τοῦ πνεύματος καί σάν τέτοιος ὀφείλει νά ἔχῃ μεγάλο πνευματικὸ ἀνά-

στημα καί προσόντα Πνευματικοῦ Ἑγέτη. Ἐάν δὲν ἔχει πνευματικὸ ἀνάστημα θά ἀποτύχῃ καί θά βλάψῃ. Διότι δὲν θά μπορέσῃ νά μεταδώσῃ ἀτελῶς.

Μεταδίδει ἐκεῖνος πού ἔχει γνώσεις καί μορφώνει ἐκεῖνος πού ἔχει χαρακτήρα. Δι' αὐτὸ πρέπει νά δεικνύει εἴτε μέσα στό σχολεῖο ὡς Παιδαγωγός, εἴτε στὸν ἐξωσχολικὸ βίον, ἥθος ἐξαιρετο, διαγωγή καί συμπεριφορὰ καθ' ὅλα ἀμεμπτη. Ἡ προσωπικότητά του νά ἐμνέῃ ἐμπιστοσύνη.

Νά προβάλλεται ὁ Δάσκαλος στὰ μάτια τοῦ μαθητοῦ καί τοῦ χωρικοῦ σάν ἄνθρωπος ἀξίος μιμήσεως. Ἡ ἀκτινοβολία τοῦ χαρακτήρος διδάσκει περισσότερα καί καλύτερα ἀπὸ μία διδασκαλία.

Μία δὲ ἀγαστὴ συνεργασία μέ τίς ἄλλες τοπικές ἀρχές καί τὰ ἱκανὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα τῆς Κοινότητος, καθὼς καί ὁ συντονισμὸς τῶν προσπαθειῶν γιά τὴν ἀνάπτυξη δραστηριότητος πρὸς βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ καί μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ, θά καταστήσῃ τὸ δάσκαλον, ἀναμορφωτὴ καί βασικὸ συντελεστὴ πολιτισμοῦ καί προόδου τῆς μικρῆς κοινωνίας, ὅπου ζῇ καί ἀσκεῖ τὰ παιδαγωγικά του καθήκοντα.

Αὐτὸς εἶναι ὁ θεῖος μυσταγωγὸς τῆς λαϊκῆς μας Παιδείας.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀρχιμάστορας τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀριστοτοτέλης σμιλευτῆς χαρακτήρων.

Αὐτὸς εἶναι ὁ Δημιουργὸς ἐντίμων καί λαμπρῶν Ἑλλήνων.

Αὐτὸς εἶναι ὁ θεμελιωτῆς τοῦ ἐθνικοῦ μας πολιτισμοῦ.

Αὐτὸ εἶναι, ἀνάγλυφο καί ἀτόφιο, τὸ πρότυπο τοῦ Ἑλλήνα Δασκάλου πρὸς τὸ ὁποῖον ὡς προσατενίζουν οἱ Πανελλήνιοι μέ σεβασμό, μέ εὐγνωμοσύνη καί ἀγάπη.



ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ & ΙΔΙΟΤΥΠΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Υπό ΚΩΝ)ΝΟΥ ΖΑΧΑΡΕΝΑΚΗ

Μετ)νου διδ)λου, φοιτητοῦ Ἑλληνικοῦ Ὡδείου

Στενά συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἡ μουσική, δὲν σχετίζεται μὲ μίαν περίοδον μόνον αὐτῆς. Ἡ μουσική συντροφεύει τὸν ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἕως τοῦ θανάτου του, ὡς ἐσωτερικεύσις ἢ ἐξωτερικεύσις ὡς ἐρεθισμὸς ἢ δημιουργία, ὡς μία ψυχικὴ ἀνάγκη καὶ εἶναι τόσο παλαιά, ὅσον καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ. Δὲν ἀνεφάνη βεβαίως ὡς μία τελειότης, ἀλλ' ἠκολούθησεν τὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, μὲ ἀντιστοιχὰ στάδια ἀναπτύξεως, διαβαθμιζόμενα ἀπὸ τὴν ὑποτυπώδη ἐμφάνισιν ἕως τὸν κλαστικισμόν.

Εἰς ἐκάστην ἱστορικὴν στιγμήν ἡ μουσικὴ ἀνευρίσκεται ὡς συνάν)σις τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ, τοῦ δημιουργομένου καὶ τοῦ δημιουργηθέντος. Ὑπάρχει ὡς πρώτη ὕλη εἰς τὴν φύσιν, ὡς βίωμα καὶ ὡς ἔκφρασις συναισθηματικῶν καταστάσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ὑψώνει τὴν χαρὰν ἢ τὸν πόνον εἰς λάλημα ἀγγελικόν, παρηγορεῖ καὶ ἀνακουφίζει (Καρλάυλ) Ἡ ἀμεσὸς ἀναφορὰ τῆς εἰς τὴν ψυχικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὴν πρώτην καὶ τελικὴν ἰδιοτυπίαν τῆς καλῆς ταύτης τέχνης. Ἡ ἱστορικὴ ἐπισκόπησις αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἕως σήμερον, τὸ ἐπιβεβαιοῖ. Ἡ ἔρευνα ἐξ ἄλλου τῆς προελεύσεως τῆς μουσικῆς θὰ μᾶς δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν τῆς διαπιστώσεως αὐτῆς.

α) Προέλευσις

Περὶ τῆς προελεύσεως τῆς μουσικῆς ὁμιλοῦν πᾶσαι αἱ μυθολογίαι τῶν λαῶν. Οὕτω λ.χ. μυθολογεῖται, ὅτι οἱ ἀνθρώποι ἐξέμαθον τὴν μουσικὴν ἐκ τῶν πνευμάτων τοῦ δάσους. Εἰς τὰς Ἰνδίας ὁ μῦθος ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Βράχμαν ἐδίδασκε τὴν μουσικὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὴν Κίνα δέ, ὅτι τὴν ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ μαγικὸ πουλί. Κατὰ τὴν ἀραβικὴν μυθολογίαν τὴν μουσικὴν ἀνεκάλυψε συμπτωματικὰ εἰς κυνηγὸς καμήλων. Ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις, ποθεύουσα θεϊκὴν τὴν προέλευσιν τῆς ὥραιας τέχνης, φέρει τὸν Ἑρμῆν ἐφευρόντα καὶ παραδόντα τὴν λύραν εἰς τὸν θεὸν τοῦ φωτός, Ἀπόλλωνα, ὁ ὁποῖος κρούων τὰς χορδὰς αὐτῆς ἤγειτο τοῦ χοροῦ τῶν προστατίδων τῶν ὥραιων τεχνῶν, Μουσῶν τῶν ὁποίων αἱ ᾠδαὶ ἐλάμπρυναν τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Καὶ ἡ μὲν Παλλὰς ἐφεύρεν τὸν αὐλόν· ὁ δὲ ποιμενικὸς θεὸς Πᾶν τὴν ἐξ ἐπτὰ καλάμων σύριγγα. Ἐκ θαλάσσης ἀπήχουν αἱ δελεαστικαὶ τῶν σειρήνων φωναί, ὁ δὲ Βάκχος ἀκολουθούμενος ὑπὸ Σατύρων καὶ Σιληνῶν εἰσῆλθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἠχούντων τῶν φρυγικῶν αὐλῶν καὶ συριγγῶν. Ταύτην τὴν ἔρμηνεϊαν ἐπενόησεν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, διὰ τὴν προέλευσιν τῆς μουσικῆς, δηλωτικὴν μὲν τῆς φαντασίας τῶν προγόνων μας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μουσικῆς εἰς αὐτοὺς, θέματα ἀναγόμενα εἰς τὴν ψυχικὴν περιοχὴν. Ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ πῖστις δὲν σταματᾷ ὡς ἐδῶ. Ἡ μουσικὴ διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας φέρεται ὡς ἔχουσα ὑπερφυσικὰς ἰδιότητας. Οὕ-

τω λέγεται, ὅτι ὁ Ἀμφίων, βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, περιετείχισεν τὴν πόλιν διὰ τείχους, τοῦ ὁποῖου οἱ λίθοι, ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς λύρας του, μόνοι τῶν ἐνηρμόζοντο. Ὁ Ὀρφεὺς ἐπίσης ἠμέρωσε διὰ τῶν ἤχων τῆς λύρας του καὶ ἀνθρώπους καὶ ζῶα καὶ διεφύλαξεν ἀπὸ παντοίους κινδύνους τοὺς συστρατεύσαντας μὲ αὐτὸν Ἀργοναύτας. Ἀκόμη καὶ τὸν ἀρχοντα τοῦ Ἀδου ἐσαγήνευσεν κατὰ τὸ γνωστὸν μῦθον περὶ Εὐρυδίκης. Ὁ Τέρπανδρος καλεῖται εἰς Σπάρτην καὶ καταπαύει κάποιαν στάσιν διὰ τῆς γοητείας τῶν ᾠδῶν του. Γνωστὸς ὡσαύτως εἶναι ὁ μῦθος τῆς διασώσεως τοῦ Ἀρίωνος ὑπὸ δελφίνος χάρις εἰς τὴν γλυκύτητα τοῦ κυκνείου αὐτοῦ ἤσματος. (')

Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τὴν ἔρμηνεϊαν τῆς προελεύσεως τῆς μουσικῆς κατὰ τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν παράδοσιν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ὁμῶς ἔρευνα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνεζήτησε τὰ μουσικὰ πρότυπα εἰς τὴν φύσιν καὶ ἰδίως εἰς τὴν φωνὴν τῶν πτηνῶν. Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη ἀπεδείχθη ἀνεπαρκής, καθ' ὅτι ἡ μουσικὴ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀπλὴ μίμησις τῶν μουσικῶν ἤχων τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐντελὴς διάφορόν τι, ἐκπηγάζον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως.

Ἡ ἐπιστημονικὴ συζήτησις περιστράφη ὡσαύτως εἰς τὴν λύσιν τοῦ σοβαροῦ προβλήματος τῆς μουσικῆς ἐξελίξεως συναρτῆσαι τῆς γλωσσικῆς τοιαύτης. Ἡτοι, ἂν προηγήθῃ τῆς γλώσσης ἡ μουσικὴ, ἢ ἂν αὕτη εἶναι προῖον τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως.

Ἡ πιθανωτέρα ἔκδοχὴ εἶναι ἡ πρεσβεύουσα, ὅτι γλῶσσα καὶ μουσικὴ εἶναι δύο στοιχεῖα τῆ διαφοροποιήσεως τῶν ἡχητικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἡ μὲν γλῶσσα κοινὴ οὐσα εἰς τὰ ὅττωμα μῖς φυλῆς κ.λ.π. ἀναπτύχθεισα εἰς ἑναρθρὸν λόγον, ἐχρησίμευε δι' ἔκφρασιν παραστάσεων, ἐννοιῶν, συλλογισμῶν κ.λ.π. σκέσιν ἔχουσα ἀμεσοὺς πρὸς τὴν διανόησιν, ἡ δὲ ἑτέρα ἡχητικὴ ἔκφρασις, ἡ μουσικὴ, ἀναπτύχθεισα εἰς ἄσμα, στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὸ συναίσθημα, ἐξέφρασεν ἀπόλυτα τὸν ἀνθρώπου, ἀποδίδουσα πάσας τὰς ἀποχρώσεις τῶν ὑποκειμενικῶν καὶ προσωπικῶν του συναισθημάτων (χαρὰν, λύπην, πόνον, ἀπελπισίαν, ἐνθουσιασμόν κ.λ.π.)

β) Ἰδιοτυπία.

Ἀνασκοποῦντες τὰ περὶ προελεύσεως τῆς μουσικῆς διακρίνομεν τὴν μυθώδη ἔρμηνεϊαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν μυθώδη ἔρμηνεϊαν, ἡ μουσικὴ ὑψουμένη εἰς μίαν ξεχωριστὴν θέσιν ἀπασχολεῖ τὸν ἀνθρώπου ὡς ἀπασχόλησεν αὐτὸν ἡ ὑπαρξίς καὶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, δηλωτέον μῖς βαθύτερας ἐπιδράσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν δὲ ἔρευναν ἀποδεικνύεται τελικῶς, ὅτι ἡ μουσικὴ ἡ ἐκπηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως τ.ἐ. τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, (κατ' ἐπέκτασιν μῖς κοινωνίας, ἐνός

λαού κ.λ.π.). τῆς ὁποίας τὰς διαθέσεις ἐξωτερικεύει ἀμέσως μὲ εἰλικρίνειαν, παραστατικότητα ἀκουστικὴν, τάξιν, ἀρμονίαν καὶ ἐκφραστικότητα ἀνεπανάληπτον.

Ἡ προέλευσις ἄρα τῆς μουσικῆς, τὸ πρῶτον, ὑποδηλοῖ τὴν συνάφειαν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἡ δὲ ἔρευνα τῆς ἱστορικῆς παρουσίας καὶ ἐξελίξεως τῆς Ἀπολλωνείου τέχνης ἐπιβεβαιοῖ καὶ κατοχυροῖ τὴν σχέσιν ταύτην.

Οὕτω ἡ ἀλυσσος τῶν διαφορῶν ἀσμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (θρηνοί, παιᾶνες, διθύραμβοι, σκόλια, ἐγκώμια, ἐπινίκια, ἐπιλήνια, ἐπιλοίμια, ἐμβατήρια, καταβαυκαλήματα κ.λ.π.), αἱ μουσδαίαι καὶ τὰ χορικά τῶν τραγωδιῶν, αἱ μεταγενέστεραι συνθέσεις τῶν θεωρητικῶν μουσουργῶν καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα ἐξεταζόμενα μετὰ προσοχῆς, παρέχουν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀνακαλύψεως εἰς αὐτὰ μιᾶς αἰτίας, ἐνὸς κινήτρου, ἀναγομένου εἰς τὴν ψυχικὴν σφαῖραν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον καθίστατο πρόβλημα, ἐν πολλοῖς ἀγχῶδες, καὶ ὠδήγει κατ' ἀκολουθίαν εἰς μίαν λύσιν, ἱκανοποιούσαν πρὸ πάντων τὴν ψυχὴν τ.ἐ. μίαν ἐκφράσιν μουσικὴν.

Ἀλλὰ καθὼς αἱ ψυχικαὶ καταστάσεις ποικίλλουν ἀναλόγως τῶν κρατούντων συναισθημάτων, ὁμοίως καὶ ἡ μουσικὴ δημιουργία ἀκολουθεῖ ταῦτα, μὲ ἀνάλογα ἐκάστοτε μοτίβα, εἰς λυδίον, φρύγιον, δώριον κ.λ.π. τρόπον, ὡς ἔλεγον οἱ πρόγονοι ἡμῶν, εἰς μείζονα ἢ ἐλάσσονα τρόπον καθ' ἡμᾶς ἢ εἰς διαφορὸν ἤχου κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, εἰς διάφορον ἐπίσης ρυθμόν, ἔντασιν καὶ χορίαν. Οὕτω μεταξὺ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς μουσικῆς δημιουργίας δύναται νὰ ὑπάρξῃ μία «μονοσήμαντος ἀντιστοιχία», κατὰ τὴν μαθηματικὴν ὁρολογίαν. Αὐτὴν τὴν ἀντιστοιχίαν ἐάν ἀνακαλύψῃ ὁ ἐρμηνευτὴς μιᾶς συνθέσεως δὲν θὰ ἔχη προδώσει τὸν δημιουργόν της, ὁμοίως δὲ ὁ ἀκροατὴς τὸν ἐκτελεστήν. Ἡ πρώτη φράσις λ.χ. ἀπὸ τὸ κουατρέτο τοῦ Σμέτανα, «'Απ' τῆ ζωῆ μου», εἶναι ἔντονη καὶ φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ πόνου, ὁ ὁποῖος ὥθησε τὸν συνθέτην εἰς τὴν δημιουργίαν. Ἡ ἐρμηνεία καὶ ἡ ἐσωτερικεύσις πρέπει νὰ ζωντανέψουν τὸν πόνον αὐτόν, νὰ τὸν κάμουν βίωμα. Ἐπίσης πολλὴν θλίψιν ἀντηγεῖ τὸ πένθιμον ἐμβατήριον ἀπὸ τὴν III Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν, τὴν «Ηρωϊκὴν». Ἡ μουσικὴ τοῦ Ντεμπυσὶ μεθύσκει τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ τὴν παλίρροια τῶν χρωματισμῶν τῶν συγχορδιῶν. Καὶ ἐνῶ ἀκούων τις τὴν «Συμφωνία τῶν Ἀλπεων» τοῦ Ρίχαρντ Στράους, μὲ τὴν ἀσυνήθιστην ποικιλίαν τῶν χρωματισμῶν, ζῇ ἕνα ρωμαντικὸν παρόν, ἡ σκηνικὴ μεγαλοπρέπεια παίρνει τὴν θέσιν τοῦ ρωμαντισμοῦ, ὅταν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς μουσικῆς τοῦ Μπάχ ξεχύνει τὸν ὡκεανὸν τῶν ἡχῶν της, μὲ ἕνα ἐπιβλητικὸ πάθος, ποὺ συνταράσσει τὸν ἀκροατήν.

Ἐπομένως ἡ μονοσήμαντος ἀντιστοιχία δὲν εἶναι μόνον τῆς φορᾶς ἀπὸ τῆς δημιουργοῦ ψυχῆς πρὸς τὴν μουσικὴν δημιουργίαν, (ἐξωτερικεύσις), ἀλλ' ὁλοκληροῦται μὲ ἰσοδύναμον ἀντιστοιχίαν ἐκ τῆς μουσικῆς δημιουργίας πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ, (ἐσωτερικεύσις), τοῦ ἀπολαμβάνοντος τοὺς ἡχούς τοῦ εὐθύμου ἢ θλιβεροῦ μοτίβου καὶ ζῶντος τὴν χαρὰν ἢ τὴν

θλίψιν τοῦ συνανθρώπου του. Διότι καὶ ταύτην τὴν δευτερογενῆ ἐνέργειαν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἡ μουσικὴ, τ.ἐ. τὴν συνάρτησιν.

Ὡστε ἡ μουσικὴ ἀποβαίνει σημεῖον συναντήσεως καὶ ἀλληλοκατανοήσεως, μία διεθνὴς γλῶσσα, ἐφ' ὅσον ὁμιλεῖται καὶ ἀκούεται ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ πλήρης κατανόησις προϋποθέτει προφανῶς ἴδιον βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ ψυχοσυνθέσεως, ὁ ὁποῖος συμβαδίζει μετὰ τῆς ψυχικῆς καλλιέργειας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν φυλῶν. Ἡ ἰδιουτυπία πάντως τῆς μουσικῆς παραμένει ὡς στενὴ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς.

Τῆς μουσικῆς πρωταρχικὰ στοιχεῖα ὑπῆρξαν ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ μελωδία. Καὶ εἰς μὲν τὸν ρυθμὸν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν ψυχικὴν ἔντασιν, (ὀρμὴν, βιαστικότητα, ἡπιότητα κ.τ.λ.), εἰς δὲ τὴν μελωδίαν τὸ ψυχικὸν πάθος, (συναίσθημα διάφορα, χαρακτηρίζοντα τὴν μουσικὴν ποιότητα). Αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα ἐθεωρήθησαν ἀνέκαθεν ὡς ζεύγος ἀχώριστον, (βλ. ρυθμός: ἄρρεν στοιχεῖον - μελωδία: θῆλυ στοιχεῖον τῆς μουσικῆς). Ἐκάστοτε ὁμοῦς διδεται ἔμφασις εἰς ἕν ἐκ τῶν στοιχείων τούτων, καθὼς συμβαίνει μὲ τὰ ἄσματα τῆς ἐργασίας, (ἀλλευτικά, τοῦ ἀργαλειοῦ, τῶν μυλωθρῶν κ.τ.δ.), τὰ ἐμβατήρια, ὠρισμένους χοροὺς κ.λ.π. ὅτε προέχει ὁ ρυθμὸς, ἢ ὡς συμβαίνει μὲ τὰ νανουρίσματα, τὰ πένθιμα ἄσματα, (θρηνοί, πόλεμοι, ὀλοφυρμοὶ κ.τ.δ.), εἰς τὰ ὁποῖα προέχον στοιχεῖον εἶναι ἡ μελωδία. Ὁ Πλάτων τονίζει τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν στοιχείων τούτων τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, λέγων, ὅτι «ἀρμονία καὶ ρυθμὸς τῆς μουσικῆς ἐπιδρῶν εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν νέων, οἵτινες γίνονται ἡμερώτεροι καὶ εὐαρμοστότεροι, ὡς τοιοῦτοι δὲ χρησιμοὶ εἰσιν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν». Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπίσης τονίζων τὴν ἡθοπλαστικὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς, τὴν ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς μελωδίας αὐτῆς, λέγει: «καθάπερ ἡ γυμναστικὴ τὸ σῶμα ποιοῦν τι παρασκευάζει, καὶ ἡ μουσικὴ ποιοῦν τι τὸ ἦθος ποιεῖ».

Διὰ τῶν ὡς ἄνω στοιχείων τῆς μουσικῆς τῆς ἀρμονίας, ὡς σήμερον διαλαμβάνεται, τῆς παρασημαντικῆς κ.λ.π. στοιχείων χρωματισμοῦ καὶ ἐντάσεως ἐπιτελεῖται ἡ σύνθεσις, ἀκολουθοῦσα τοὺς νόμους τῆς ἀρμονίας, ἀντιστίξεως καὶ φυγῆς. Ἡ διαχρονικὴ ἀξία μιᾶς συνθέσεως ἐγκείται εἰς τὴν ποιότητά της, ἢ καλύτερον εἰς τὴν ἀπήχησίν της εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, ἢ ὁποῖα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ συμμετοχῆς τῆς ψυχῆς τοῦ συνθέτου, κατὰ τὸν χρόνον τῆς δημιουργίας. «Ἐδῶ, — γράφει χαρακτηριστικῶς ὁ Τζῶρτζ Πίλκα, εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ κόσμος τῆς μουσικῆς» — ὑπάρχει ἕνας μέγας κίνδυνος γιὰ τοὺς συνθέτες. Ἄν δὲν καταφέρουν νὰ περάσουν τὰ αἰσθήματά τους μέσα στὴ μουσικὴ, τότε δημιουργοῦν ἕνα ἔργο κενό, χωρὶς περιεχόμενο, ἕνα παιχνίδισμα μονάχα φθόγγων ποὺ δὲν ἀγγίζει τὴν ψυχὴν, δὲν μᾶς ἐμπλουτίζει».

Τὴν συνάφειαν ψυχῆς καὶ μουσικῆς ἔρευνᾷ ἡ φιλοσοφία τῆς μουσικῆς, ἡ ὁποία ἔχει ὡς σκοπὸν τὸν καθορισμὸν τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν τὸν καθαρισμὸν τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν τῶν

τῶν στοιχείων τῆς μουσικῆς, (μελωδίας, ρυθμοῦ, μετρικῆς, ἀρμονίας, ἀγωγῆς κ.λ.π.). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν τὴν μουσικὴν ὡς διεθνῇ γλῶσσαν, τῆς ὁποίας τὸ ἐφόδιον παρεσκεύαζεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας. Ἦτο δι' αὐτοὺς τὸ ἀσφαλέστερον μέσον διὰ νὰ ἐγχαράξωσιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν, νὰ ἐπηρεάσωσι δὲ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ἡ σπουδὴ τῆς μουσικῆς ἦτο ἀπαραίτητος εἰς πάντα ἀνθρώπον ἀνωτέρας μορφώσεως. Ὁ ἄμιρος μουσικῆς μορφώσεως ἐθεωρεῖτο κακὸς καὶ χυδαῖος ἀνθρώπος, διὸ ἔλεγον, «μουσικὴ ἀρετὴς παιδεία».

Ἡ ἐπίδρασις τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς ὁλότητος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἕως σήμερον. Γνωστὴ εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ Τυρταίου, ὅστις διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων θουρίων ἄσμάτων, πρὸς ἀποφυγὴν αὐλὸν ἄδομένων, ἐξέκαυσεν τὸ θάρρος τῶν Σπαρτιατῶν, ὥστε πολέμησαντες πρὸς τοὺς Μεσσηνίους ἐνίκησαν νίκην λαμπράν (βλ. Κ. Ζαχαρενάκη, «Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα»).

Πλείσται ὡσαύτως ἄλλαι περιπτώσεις ἱστορικαί, δηλωτικαὶ τῆς ἰδιότητος σχέσεως ψυχικῶν καταστάσεων καὶ μουσικῆς γενικῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀναφερθῶσιν. Ἐξ αἰτίας μάλιστα τοῦ στενοῦ συνδέσμου μεταξύ ψυχῆς καὶ σώματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς θεωρίας, ὅτι πλείσται σωματικαὶ παθήσεις ἔχουν ψυχικὴν τὴν προέλευσιν, ἡ μουσικὴ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὡς μέσον καταπραϋντικὸν διαφόρων νευρικῶν παθήσεων, ἰδιαίτερος δὲ κατὰ τῶν ἡμικρανιῶν καὶ ὠρισμένων νευρασθενειῶν. Ἐχει ἀποδειχθῇ ἐπίσης, ὅτι ἡ ἐπανάληψις μονοτόνων μελῶν, ἄδομένων, ἢ παραγομένων διὰ βιολίου ἢ κλειδοκυμβάλου, φέρει τὸν ὕπνον, ὅχι μόνον εἰς νήπια, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ εἰς ἐνηλίκους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ τοιαύτη μουσικὴ εἶναι ἐξαιρετικὸν θεραπευτικὸν μέσον κατὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ ἐξαντλητικῆς ἀϋπνίας. Εἰς περιπτώσεις τινὰς παραφροσύνης ἐγένετο χρῆσις τῆς μουσικῆς ὡς καταπραϋντικοῦ μέσου, ἀντιθέτως δὲ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ὡς μέσου διεγερτικοῦ.

Ἡ τοιαύτη χρῆσις τῆς μουσικῆς ὡς θεραπευτικοῦ μέσου καλεῖται μουσικοθεραπεία, ἦτο δὲ γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ὡς ἰδιότης τῆς μουσικῆς ὑπερφυσικῆ. Εἰδικώτερον διὰ τὴν ἐξ αὐλοῦ μουσικὴν, ἔλεγον, ὅτι ἐμπνέει ζωὴν καὶ ἐνθουσιασμόν, ἐνῶ διὰ τὴν ἐκ λύρας, ὅτιπραϋνε πάσας τὰς ἀγρίας ὁρμὰς καὶ πάθη τῶν ἀνθρώπων. Σήμερον τὰς ἀντιδράσεις τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦνται ἐκ τῆς μουσικῆς μελετᾷ ἡ Ψυχολογία τῆς μουσικῆς.

Ἐὰν μετὰ ταῦτα στραφῶμεν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς θρησκείας, ὡς προϊόντος ψυχικῆς ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου, θ' ἀντιληφθῶμεν, ὅτι ἡ μουσικὴ κατέστη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς λατρείας ὅλων τῶν λαῶν. Τὸ θέμα ὁμῶς τοῦτο θὰ ἐχρειάζετο ὁλόκληρον διατριβὴν διὰ νὰ ἐξαντληθῇ. Περιοριζόμεθα εἰς τὴν μνείαν τῶν πρώτων ἀναφερομένων δημιουργῶν μουσικῆς, τ.ἐ. τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ μουσικὴ διετήρησε τελετουργικὸν μόνον χαρακτήρα, ἦτοι ἐνετοπίσθη ἀκρ.ιβῶς εἰς τὴν

περιοχὴν τῶν λατρευτικῶν τῶν ἐκδηλώσεων. Οἱ πρόγονοί μας ἐν συνεχείᾳ, διὰ τῆς ἐντόνου χρήσεως τῆς μουσικῆς εἰς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν τῶν, (ἰδίᾳ τοῦ Διονύσου), προήγαγον τὴν ἀπολλώνειον τέχνην εἰς βαθμὸν ὑψηλὸν καὶ ἐπραγματοποιήθη τὸ σοβαρὸν ἄλμα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ διθυράμβου εἰς τὸ μουσικὸν αὐτῶν δράμα, τὴν τραγωδίαν. Ἐκεῖ ὁμῶς ὅπου τὸ τρίπτυχον, «ἀνθρωπίνη ψυχὴ - μουσικὴ - Θεῖον», ἐνοῦνται εἰς ἀδιαίρετον ἐνότητα καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῆς μουσικῆς καθίσταται πασιφανής, ὅχι τυπικῶς ἀλλ' οὐσιαστικῶς, διὰ τὴν προσέγγισιν καὶ ἐκμυστήρευσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Ὡς ἐπισκεφθῇ τις ἕναν ναὸν χριστιανικόν, ὅπου ἡ εὐλάβεια μετουσιουμένη εἰς ἐκκλησιαστικὸν ὄσμα κυκλοῦται ὑψομένη ὡς θυμίαμα, μεταφέρουσα τὴν συγκίνησιν ἀπὸ τοῦ στήθους εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπὶ τῶν θείων πτερύγων τῆς ἀρμονίας, διὰ μίαν δοξολογίαν ἢ αἴτησιν, διὰ μίαν ἐλπιδοφόρον συνεννόησιν μετὰ τὸ Ὑπέρτατον καὶ τότε θ' ἀντιληφθῇ τὴν σχέσιν, τὴν δύναμιν, τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μουσικῆς.

Αὕτη εἶναι ἡ ἰδιοτυπία τῆς μουσικῆς ἡ μοναδικὴ τῆς ἱκανότης νὰ ἐκφράζῃ πλήρως, ἀμέσως, εὐκρινῶς καὶ ἀνεπαναλήπτως τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, νὰ ἐπιφέρῃ τὴν γαλήνην καὶ τὸ ἐντασίν της, νὰ ἐπιφέρῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡρεμίαν, τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν χαρὰν! Καὶ αἱ λοιπαὶ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι προσφέρουν πλείστας συγκινήσεις εἰς τὸν ἀνθρώπον· ποτὲ ὁμῶς ὅσας ἡ μουσικὴ. Ὑπῆρξεν καὶ θὰ παραμείνῃ ἡ τέχνη τῶν τεχνῶν, ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν, τὸ θεῖον δῶρον τοῦ Δημιουργοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπον. Εἶναι, κατὰ τὸν Romain Rolland «τὸ ὄσμα τῶν αἰώνων καὶ τὸ ἄνθος τῆς ἱστορίας. Βλαστάνει καὶ εἰς τὴν λύπην καὶ εἰς τὴν χαρὰν τῆς ἀνθρωπότητος». Δικαίως μόνη ἐκ τῶν καλῶν τεχνῶν διετήρησε τὸ ὄνομα τῶν Μουσῶν.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων συνοπτικῶς, ἐν παιδαγωγικὸν συμπέρασμα ἐξάγεται. Ἡ ἀδιάλειπτος διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς ᾠδῆς εἰς τοὺς μαθητὰς, κατὰ τὸν πλέον κατάλληλον τρόπον, ὡς καὶ ἡ παροχὴ αὐτοῖς εὐκαιριῶν μουσικῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ καὶ μουσικῆς ἐκφράσεως ἀναλόγου ἐκάστης περιστάσεως, ἐφ' ὅσον αἱ συγκινήσεις αὗται ψυχαγωγοῦν, ἠθικοποιοῦν καὶ φρονηματίζουν κατὰ τρόπον μοναδικόν, ἐλληνοπρεπῶς καὶ χριστιανικῶς. Διότι, μόνον οὕτω ἡ μουσικὴ ἀγωγή τῶν ἐλληνοπαίδων θ' ἀνέλθῃ, εἰς ὃ ἐπίπεδον ἐπιβάλλει ὁ σύγχρονος πολιτισμός, ἡ ἱστορικὴ μας παράδοσις καὶ τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς. Μόνον οὕτω θ' ἀποβληθῇ ἡ ὀδυνηρὰ διαπίστωσις τοῦ ὅτι ἐξ ἀντιπροσωπευτικοῦ δείγματος ἀποφοίτων τῶν Γυμνασίων μας, οὔτε ποσοστὸν 10% εὐρέθῃ γνωρίζον ὀρθῶς τὸν Ἑθνικὸν μας Ὑμνον. (Ἴδε Μ.Π. Ἐγκυκλ./δεῖα, ἀρθρ. Μουσικὴ). Μόνον οὕτω, ἐν κατακλείδι, ἐπιτευχθῇ ἡ ἰσορροπία παιδείας «τῆς κεφαλῆς τῶν χειρῶν καὶ τῆς καρδίας», διότι ὡς ὀρθότατα ἐλέχθη:

«Παῖδευσις ἀνευ μουσικῆς, οὐ μόνον ἀτελεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπικινδύνους χαρακτῆρας ἀπεργάζεται»

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΖΥΡΙΧΗΣ 1971

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Υπό του αντιπροσωπεύσαντος την Ελλάδα εις τὸ συμπόσιον, διδασκάλου **ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΓΑΪΤΑΝΗ**

ΘΕΜΑ 1. «Νέαι μορφαι ὀργανώσεως τοῦ γλωσσολογικοῦ περιεχομένου».

Αἱ συζητήσεις τῶν τριῶν ομάδων, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον χωρισθῇ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμετασχουσῶν χωρῶν, κατέδειξαν οὐσιώδη συμφωνίαν μεταξύ των. Τὰ κυριώτερα σημεῖα, ἅτινα συνεζητήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ συμποσίου, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. Ἡ ὀργάνωσις τοῦ γλωσσολογικοῦ περιεχομένου μιᾶς γλώσσης διὰ τοὺς ἐνηλίκους πρέπει νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐνεργειῶν, εἰς τὰς ὁποίας προβαίνουν οἱ κάτοχοι τῆς γλώσσης, προκειμένου νὰ ἐπικοινωνήσουν δι' αὐτῆς. Κάθε περιγραφή τοῦ γλωσσολογικοῦ περιεχομένου πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν: α) τὰ γλωσσικὰ συστήματα, β) τὰς ἐπὶ μέρους γλωσσικὰς ἱκανότητας καὶ γ) τὰς περιπτώσεις τῆς γλώσσης αἱ ὁποῖαι περιγράφουν ζωντανὰς καταστάσεις τῆς ζωῆς.

2. Ἐγένετο ἀντιληπτόν, ὅτι καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρω περιπτώσεις διαδοχικαὶ βαθμίδες ἱκανότητων θὰ πρέπει νὰ υλοποιηθῶν καὶ εἰς ἐκάστην βαθμίδα νὰ εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνωμεν ἕνα γενικὸν κορμὸν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ πρέπει νὰ ἀποκτηθοῦν ὑπὸ ὧν, τὸσον ὑπὸ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀποκτοῦν γενικὰς γνώσεις, ὅσον καὶ ὑπὸ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἰδικεύονται. Ἐκάστη βαθμὶς κατ' ἀρχὰς θὰ ἀποτελῇται ἀπὸ ἓν εἰδικὸν λεξιλόγιον καὶ μερικὰς τυπικὰς ἐκφράσεις, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῶν γνώσεων εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν.

3. Ἡ γλωσσολογία, πρὸς τὸ παρόν, εἶναι περισσότερο ἱκανὴ νὰ ἀναλάβῃ μίαν γραμματικὴν ἀνάλυσιν τῆς γλώσσης, παρὰ μίαν ἀνάλυσιν τῆς γλώσσης ἣ ὁποία θὰ ἀναφέρεται εἰς καταστάσεις ζωῆς. Ἐπίσης δύναται εὐκολώτερον νὰ ἐγκαθιδρύσῃ μίαν ἱεραρχικὴν τάξιν εἰς τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν ἓν γλωσσικὸν σύστημα ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς λογικῆς ἀναπτυξιακῆς τακτικῆς. Ὅλοι ὁμῶς συνεφώνησαν ὅτι πολὺ ὀλίγα γνωρίζομεν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, σχετικῶς μετὰ τὴν μέθοδον μαθήσεως μιᾶς δευτέρας γλώσσης, ὥστε νὰ εἰμεθα εἰς θέσιν νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος ἂν μία τοιαύτη μέθοδος ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὴν πραγματικότητα ἐκμάθησεως καὶ χρησιμοποίησεως τῶν ξένων γλωσσῶν. Διὸ καὶ ὁ χώρος τῆς γραμματικῆς διαβαθμίσεως τῆς ὕλης θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἀντικείμενον περαιτέρω ἐρεῦνης.

4. Μία ἱεράρχησις βαθμίδων αὐξανομένης ἱκανότητος θὰ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ δι' ἐκάστην κατάστασιν ζωῆς. Ἀπλᾶ καὶ εὐθεῖαι ἐρω-

τήσεις καὶ ἀπαντήσεις εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα, θὰ πρέπει νὰ χαρακτηρίζωνται ἀπὸ συνεχῶς αὐξανομένην δυσκολίαν εἰς τὰς ὑψηλοτέρας βαθμίδας τὸσον εἰς τὰς ἀτομικὰς ὅσον καὶ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις.

5. Εἰδικὰ προφίλ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνων διὰ τάξεις ἐνηλίκων σπουδαστῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰδικῶν γνώσεων καὶ τῶν διαφοροτρόπως ἀναπτυχθεισῶν δεξιοτήτων ποὺ ἀπαιτοῦνται. Ἐτονίσθη, ὁμῶς, ὅτι πολὺ ὀλίγα γνωρίζομε γύρω ἀπὸ τὴν μεταβίβασιν τῶν γνώσεων καὶ δεξιοτήτων διὰ τοιαῦτα προφίλ, προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθοῦν μετὰ μεγάλῃ ἐμπιστοσύνην.

6. Ἀνεγνωρίσθη ἐπίσης, ὅτι, ὅταν ὁ σπουδαστὴς μάθῃ νὰ χρησιμοποιῇ ἕνα ὠρισμένον ἀριθμὸν καταστάσεων ζωῆς δύναται νὰ μεταφέρῃ ταύτας εἰς ἄλλας παρομοίας καταστάσεις μετὰ κοινὰ χαρακτηριστικά: λ.χ. καταστάσεις ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως διαφόρων ἀντικειμένων, θὰ μπορούσαν νὰ περιλάβουν τὴν χρῆσιν τοιοῦτου εἶδους προτύπων φράσεων, αἱ ὁποῖαι νὰ εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς πολλὰς καταστάσεις ζωῆς, ὅπου χρησιμοποιοῦνται ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις, προτιμήσεις, ἐντολαὶ κ.λ.π.

7. Ἐθεωρήθη ὅτι περαιτέρω ἐρευνα ἀπαιτεῖται εἰς τὰ πρότυπα, ἅτινα ἀναφέρονται εἰς καταστάσεις ζωῆς καὶ ἡ ἀνάλυσις τῶν καταστάσεων ζωῆς ἀπὸ πλευρᾶς προσώπων, σκοπῶν, τοποθετήσεως καὶ ὕλης θὰ ἦτο πολὺ χρήσιμον πρᾶγμα, προκειμένου νὰ καθιερωθῇ μία τυπολογία κοινῶν καὶ γενικῶν καταστάσεων ζωῆς τῆς γλώσσης ἐντὸς ἐνὸς ἀπὸ κοινού παραδεκτοῦ κοινωνικοπνευματικοῦ σκελετοῦ.

8. Ἐμελετήθη τὸ γενικὸν σχέδιον δι' ἕνα τύπον γλωσσολογικοῦ περιεχομένου καὶ γενικῆς συμφωνίας ἐπετεύχθη ὥς πρὸς τὴν παραστατικὴν μορφήν αὐτοῦ. Ὡς καταλληλοτέρα μορφή ἐθεωρήθη ἐκείνη τοῦ κυλίνδρου μετὰ ἕνα κεντρικὸν ἄξονα, ὅστις ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς γενικῆς γλωσσικῆς ἱκανότητος διὰ μέσου διαφόρων βαθμίδων καὶ μετὰ εἰδικευμένα συνθετικά, ἅτινα θὰ ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ αὐτὸν τὸν πυρῆνα πρὸς ἐκάστην βαθμίδα μετὰ ἰδιαιτέραν ἐξαρσιν τὰς συναφεῖς εἰδικεύσεις.

9. Συνεζητήθησαν τὰ προβλήματα τὰ σχετιζόμενα μετὰ τὸν λεπτομερῆ προσδιορισμὸν τῶν διαφόρων βαθμίδων ἱκανότητων ἐπὶ πανευρωπαϊκῆς βάσεως, ἰδιαίτερος, ἡ κατὰ διάφορον τρόπον μάθησις τῶν κλασσικῶν καταστάσεων ζωῆς, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦνται εἰς διαφόρους χώρους, λόγῳ τῆς ἐπεμβάσεως διαφόρων παραγόντων προερχομένων ἐκ τῆς διαφοροποιημένης κοινωνικογλωσσικῆς καταστάσεως τῶν διαφόρων γλωσσῶν. Ἐθεωρήθη ὁμῶς, ὅτι εἶναι δυνατόν ὅλαι αὗται αἱ διαφοραὶ νὰ ταξινομη-

θοῦν ἐντὸς ἐνὸς γενικοῦ συστήματος, ὅπου θὰ δίδεται ἐλαστικότης καὶ ἐλευθερία ἐκλογῆς. Ἰδιαιτέρως εἰς τὸ σύστημα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ νὰ εἰσχωρήσουν καὶ ἄλλα σημεῖα συμφώνως πρὸς τὴν προηγουμένην πείραν καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν σπουδαστῶν.

Ὅντως αὕτῃ ἡ ἐλαστικότης καὶ ἐλευθερία ἐκλογῆς δὲν ἀποδίδει μόνον δικαιοσύνην εἰς τὰς μεγάλως διαφερούσας ἀνάγκας τῶν ἐνηλίκων σπουδαστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξασφαλίζει ἐν πρότυπον, ἐπίσης διὰ τὴν εἰσαγωγὴν μεγαλυτέρας ἐλαστικότητος εἰς τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια, ὅπου ἡ μελέτη τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἔχει ὀλίγον ἀναπτυχθῇ ἐν σχέσει μὲ τὸν σπουδαστὴν καὶ τὰ κίνητρα αὐτοῦ.

10. Ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἓνα βιώσιμο σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit Credit) πρέπει νὰ καθιερωθῇ. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ διευκρινισθῇ ἡ ἔκτασις τὴν ὁποίαν θὰ πρέπει νὰ λάβουν αἱ γλωσσικαὶ ἐνότητες.

Ἐνας μεγάλος ἀριθμὸς ἐνοτήτων θὰ μᾶς ἐξισφάλιζεν μεγαλυτέραν εὐκαμψίαν εἰς τὸ νὰ κάνωμεν συνδυασμούς καὶ νὰ περιορίσωμεν τὸ πρόβλημα τῆς συγκρίσεως (Comparability). Ἀφ' ἑτέρου, λόγῳ τῆς ὁλοκληρωτικῆς φύσεως τῆς γλώσσης, αἱ πολλαὶ διαφοροποιούμεναι ἐνότητες θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὁδηγήσουν εἰς ὑπερβολικὴν περίσσειαν. Ἐνα σημαντικὸν πρόγραμμα ἐρεῦνης καὶ ἀναπτύξεως θὰ ἦτο ἀπαραίτητον κατὰ πρῶτον διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἓνας ἐπαρκὴς προσδιορισμὸς τοῦ γλωσσικοῦ περιεχομένου δι' ἑκάστην γλῶσσαν κεχωρισμένως καὶ κατὰ δεύτερον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γλωσσικῶν ἐνοτήτων, κατ' ἀρχὰς ἐπὶ μιᾷς περιορισμένης πειραματικῆς κλίμακος.

11. Ὑποδείξεις.

Αἱ τρεῖς ὁμάδες ἐργασίας συνιστοῦν ὅπως τὸ πρόγραμμα ἐρεῦνης καὶ ἀναπτύξεως, ἀναφερόμενον ἀνωτέρω, προσέξῃ ἰδιαιτέρως τὰ ἀκόλουθα:

1) Μίαν στατιστικὴν ἐπισκόπησιν τῶν ὑπαρχόντων γλωσσικῶν προτύπων (Patterns) διὰ τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ ὁποία θὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν κυριωτέρων κατηγοριῶν τῶν ἐνηλίκων σπουδαστῶν ξένων γλωσσῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, τόσον διὰ τὸ παρὸν ὅσον καὶ διὰ τὸ μέλλον.

2) Τὴν κατασκευὴν καὶ τυπολογικὴν ταξινόμησιν τῶν καταστάσεων ζωῆς (Situations).

3) Τὰς θεμελιώδεις ψυχολογικὰς ἀρχὰς, αἱ ὁποῖαι διέπουν τὴν ἀπόκτησιν ξένων γλωσσῶν ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων καὶ ἰδιαιτέρως τὴν μεταβίβασιν τῶν ἱκανοτήτων καὶ τὴν σχετικότητα τῆς γραμματικῆς διαβαθμίσεως.

4) Τὰ διάφορα φροντιστήρια διδασκαλίας ξένων γλωσσῶν πραγματοποιήσουν πειραματικὴν ἐρευναν τῆς συγκριτικῆς ἐπαρκείας τῶν διαφόρων μορφῶν ὁργανώσεως γλωσσολογικοῦ περιεχομένου καὶ τῆς χρησιμότητος τῶν διαφόρων μέσων.

ΘΕΜΑ II. Εἶδη ἐκτιμήσεως ἐντὸς ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit).

Ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως ὅτι ἡ ἐκτίμησις θὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς μέσον συλλογῆς δεδομένων διὰ τὸν τριπλοῦν σκοπὸν:

α) Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ βᾶσις διὰ μίαν καλλιτέραν κατανόησιν τῆς εκπαιδευτικῆς μεθόδου (Process).

β) Νὰ καταστήσῃ τὸν σπουδαστὴν ἱκανὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἰδικὴν του σειρὰν μαθημάτων.

γ) Νὰ προσφέρῃ πληροφορίαν καὶ εἰς ἄλλους ὁργανισμούς ἐκτὸς τὴν ἀσχολουμένων μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν ξένων γλωσσῶν.

Ὑπεδείχθη ὅπως εἰς ἓν σύστημα συνεχοῦς ἐπιμορφώσεως (Permanent Education) ὑπάρχουν ἄρκετοὶ λόγοι διὰ νὰ δοθῇ ἰδιαιτέρα ἐμφασίς εἰς τὴν αὐτοεκτίμησιν. Εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐκμάθησεως τῶν συγχρόνων γλωσσῶν, ὅπως-δήποτε, θεωρεῖται σκόπιμον, ὅπως ἓνας συνδυασμὸς μεθόδων θεωρηθῇ ἀπαραίτητος καὶ ὁ ὅρος καθοδηγούμενη αὐτοεκτίμησις θὰ ἦταν καλλίτερον νὰ χρησιμοποιηθῇ.

Ὅταν ἐφαρμόζωμεν αὐτοὺς τοὺς τρεῖς σκοποὺς εἰς ἓνα σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit Credit) μιὰ περαιτέρω χρήσιμος διάκρισις θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ὡς ἀκόλουθος:

α) Ἐπανοτροφοδοσία πρὸς τὸν σπουδαστὴν (Feedback) κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του, ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ εἶναι συνεχὴς καὶ διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ σπουδαστοῦ.

β) Ἐπανατροφοδοσία (Feedback) πρὸς ἓνα ἱνστιτούτον καὶ τοὺς σπουδαστάς του διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς μίαν εἰδικὴν ἐνότητα ἡ ὁποία θὰ ἔχῃ τοπικὸν χαρακτήρα.

γ) Ἀναγνώρισις τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ σπουδαστοῦ διὰ τῆς ἀπονομῆς διπλωμάτων διαφόρων κατηγοριῶν, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ ὁργανωθοῦν οὕτω, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζουν σύγκρισιν ἐπὶ μιᾷς Εὐρωπαϊκῆς κλίμακος.

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit) ἡ ἐκτίμησις εἶναι τὸ πλέον χρήσιμον ὄργανον διὰ τὴν συλλογὴν δεδομένων, ὥστε νὰ διευκολύνωμεν ἀλλαγὴν εἰς τὸ σύστημα, εἰδικώτερον κατὰ τὸ στάδιον τῆς πειραματικῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ.

Ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως ὅτι ὁ σπουδαστὴς θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ μεγαλυτέραν τῆς ἰδικῆς τοῦ μαθήσεως καὶ θὰ πρέπει νὰ λαμβάνῃ μέρος, ὅπου εἶναι δυνατόν, εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκτιμήσεως.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνάγκης χορηγήσεως διπλωμάτων διαφόρων τύπων συνεζητήθη εὐρὲως ἐν ὄψει τῶν ἀναγκῶν τῶν διαφόρων ὁμάδων τῶν ἐνηλίκων σπουδαστῶν, τῶν ἀπαιτήσεων τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπόρου κ.λ.π. Ὁ καθορισμὸς τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνάγκης χορηγήσεως τοιούτων διπλωμάτων ἐθεωρήθη δευτερευούσης σημασίας, ὅταν συγκρίνεται μὲ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς καθιερώσεως ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit) εἰς τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον δὲν ἐγένοντο εἰδικαὶ ὑποδείξεις, ἐπὶ τοῦ

παρόντος, ως προς τον τρόπον κατά τον οποίον τὰ σχετικά διπλώματα (Credits) θὰ πρέπει νὰ ταξινομηθῶν ἐντὸς ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit).

Μέθοδοι ἐκτιμήσεως.

Ὅλοι συνεφώνησαν ὅτι ἡ ἀρχικὴ διάγνωσις ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ὁ κυριώτερος σκοπὸς αὐτῆς τῆς ἐκτιμήσεως εἶναι νὰ βοηθήσῃ τὸν σπουδαστὴν νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰς δυσκολίας του, ὅταν μεταβαίνει ἀπὸ τὴν μίαν ἐνότητα εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τῆς ἰδίας ἐνότητος εἰς τὸ ἄλλο. Μία τοιαύτη διάγνωσις θὰ βοηθήσῃ ἐπίσης τὸν σπουδαστὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς καταλληλοτέρας ὁδοῦ μαθήσεως δι' αὐτόν.

Ἀναγκαῖον θεωρεῖται ἐπίσης, νὰ γίνεται ἐκτίμησις τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὸ τέλος ἐκάστης ἐνότητος.

Ἐπειδὴ ἡ κατάκτησις μιᾶς ξένης γλώσσης, ἔστω καὶ εἰς τὰς πρώτας αὐτῆς βαθμίδας, εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ἐκτιμηθῇ κατὰ τρόπον ἀντικειμενικόν, διὰ τοῦτο κρίνεται ἀναγκαῖον ὅπως λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ὑποκειμενικὰ καὶ ἀντικειμενικὰ κριτήρια. Ἡ ὑποδεικνυομένη διαγνωστικὴ ἐκτίμησις καὶ ἡ καθοδηγούμενη αὐτοεκτίμησις θὰ ἀποτελοῦν ἓνα σύστημα συνεχοῦς ἐκτιμήσεως. Ὁ σπουδαστὴς θὰ πρέπει νὰ ἐνημεροῦνται συνεχῶς ὡς πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς συνεχοῦς ἐκτιμήσεως.

Αὐτὸ ἴσως τὸν βοηθήσῃ νὰ ὑπερπηδήσῃ τὴν ψυχολογικὴν ἐντασιν (Stress), τὴν προερχομένην ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως.

Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀποτελεσματικὴ ἐπα-νατροφοδοσία (Feedback) μεταξὺ διδασκαλίας-μαθήσεως-μετρήσεως, τόσον οἱ διδάσκοντες ὅσον καὶ οἱ διδασκόμενοι πρέπει νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκτιμήσεως. Πρὸς τοῦτο προεξέχουσα θέσις θὰ πρέπει νὰ δοθῇ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐκτίμησιν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Οἱ ἀσκούμενοι διδάσκαλοι τὴν ξένων γλωσσῶν θὰ πρέπει νὰ βοηθηθῶν διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκτιμῶν τὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας. Πρὸς τοῦτο θὰ πρέπει νὰ τίθενται εἰς τὴν διάθεσίν των αἱ διαθέσιμοι τεχνικαὶ καὶ μέθοδοι ἐκτιμήσεως. Οὗτοι π.χ. θὰ λαμβάνουν μέρος ὄχι μόνον εἰς τὰ ἀντικειμενικὰ τεστ τῶν πολλαπλῶν ἀπαντήσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα εἶδη τεχνικῆς τῆς ἐκτιμήσεως.

Ἐν ὅσῳ ἡ προσπάθεια ἀναπτύξεως μιᾶς κοινῆς μεθοδολογίας διδασκαλίας μιᾶς μοναδικῆς γλώσσης ἐπὶ εὐρωπαϊκῆς βάσεως δὲν τίθεται ὑπὸ ἀμφισβήτησεων, ὅταν καθιερωθῇ τὸ περιοχόμενον ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit), ἡ προπαρασκευὴ τοῦ ὕλικου διδασκαλίας καὶ τῶν μέσων αὐτῆς καθὼς καὶ τῶν μεθόδων ἐκτιμήσεως πρόκειται νὰ ἀντιμετωπισθῶν ἀπὸ κοινῶς ὡς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόβλημα.

Ἡ κατασκευὴ ἐνὸς συστήματος ἐκτιμήσεως θὰ πρέπει στενῶς νὰ ἐνσωματωθῇ ἐντὸς ἐνὸς δημιουργουμένου συστήματος κοινῆς παραδοχῆς καὶ νὰ βασισθῇ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἐνοτή-

των. Εἰς τὸ ἀναπτυξιακὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον θὰ ὀδηγῇ εἰς ἓνα σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit), θὰ θεωρηθῇ ἐν ἀπουδαίῳ μέρος τῆς ἐργασίας νὰ ἀναπτυχθῇ ἓνας εἰδικευμένος τύπος, ἐκτιμήσεως, ὅστις καὶ θὰ χρησιμοποιοθῇ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ συστήματος.

Ἔρευνα.

Συνιστᾶται ὅπως ἡ ἔρευνα στραφῇ πρὸς τὰ ἀκόλουθα πεδία:

1) Τεχνικαὶ διὰ καθοδηγούμενην αὐτοεκτίμησιν.

2) Συγκριτικὴ παραβολὴ τῶν ἐνοτήτων (Comparability).

3) Μορφαὶ ἐκτιμήσεως κατάλληλοι δι' ἓν σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit).

4) Ἐνας σκελετὸς ἐκτιμήσεως, ὅστις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ υλοθετηθῇ ὑπὸ ὧν τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ χρησιμοποιοῦν τὸ σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit).

5) Τρόποι ἐξασφαλίσεως ὅτι ἡ ἐπιτυχία, ἣτις μετρεῖται ὑπὸ ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης ἔχει ἀμεσον σχέσιν μὲ τὴν ἐπάρκειαν εἰς τὴν γλώσσαν.

ΘΕΜΑ III. «Μέσα ὁργανώσεως ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ξένων γλωσσῶν εἰς τοὺς ἐνηλίκους.

Σκιαγραφία ἐνὸς σχεδίου ἐργασίας».

1. Ὑπεδείχθη, ὅτι διὰ νὰ ἐπιβιώσῃ ἐν σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης (Unit/Credit), θὰ πρέπει νὰ καθιερωθῶν σπουδαί, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῶν. Μία ἰσορροπία δι' ἐν ἀρκετὰ ἐλαστικὸν σύστημα μὲ βάσιν τὸ σπουδαστὴν καὶ τὰ κίνητρά του ἀφ' ἐνὸς καὶ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποῖας ἐργάζεται οὗτος ἀφ' ἐτέρου (2) II).

2. Περαιτέρω ἔρευνα ἀπαιτεῖται εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν διαφόρων τύπων τῶν ἐνηλίκων σπουδαστῶν, ἡ ὁποία μεταξὺ τῶν ἄλλων θὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὰ ἀκόλουθα:

α) Ἐκείνους τοὺς σπουδαστὰς οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν τὴν ἐπιμόρφωσιν δι' ἰδικὴν των προσωπικὴν ἱκανοποίησιν.

β) Ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν πολὺ ὀλίγην ἐκπαιδεύσιν εἰς τὴν μητρικὴν των γλώσσαν.

γ) Ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν νὰ ἀποκτήσουν ἐπαγγελματικὰ ὀφέλη ἀπὸ τοιαύτας σπουδᾶς.

Ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως, ὅτι αἱ διάφοροι ἐρευνώμεναι ἀνάγκαι διαφέρουν μεγάλως ἀπὸ τὸ ἐν ἔθνος εἰς τὸ ἄλλο. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν αἱ ἔρευναι εἰς αὐτὸ τὸ πεδίου θὰ πρέπει νὰ στραφῶν τόσον ἐπὶ εὐρωπαϊκῆς βάσεως ὅσον καὶ ἐπὶ τοπικῆς ἐνὸς ἐκάστου ἔθνους κεχωρισμένως.

3) Ἐτονίσθη ἀκόμη ὅτι περαιτέρω σπουδαί θὰ πρέπει νὰ στραφῶν εἰς τὰ ἀκόλουθα πεδία:

α) Ἡ ἔρευνα τοῦ χαρακτήρος τῶν ἐνοτήτων καὶ ὑποενοτήτων ἐντὸς ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης.

β) Ἡ φύσις καὶ ἡ λειτουργία τῆς ἐκτιμή-

σεως ἐντὸς ἐνὸς συστήματος κοινῆς ἐμπιστοσύνης.

γ) Ἡ ἀλληλοεξάρτησις τῶν ἐνοτήτων εἰς ἓνα σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν διαφόρων βαθμίδων ἐπαρκείας ἐπὶ μιᾶς κλίμακος διαδοχικῶν ἐπιτυχιῶν.

δ) Ἐρευνα σχετικῶς μὲ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν σπουδαστῶν διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν ὀλιγώτερον γνωστῶν γλωσσῶν διὰ μέσου κερδοσκοπικῶν πηγῶν καὶ τῆς χρησιμοποίησεως μιᾶς πολυδυνάμου προσεγγίσεως.

ε) Τρόποι ἐξασφαλίσεως ὅτι μία ἐπαρκὴς ἀνταλλαγή πληροφοριῶν καὶ πείρας εἶναι χρήσιμος μετὰ τῶν φορέων τῆς διδασκαλίας τῶν ξένων γλωσσῶν, ἐν ὧσι τῆς δημιουργίας ἐνὸς κεντρικοῦ φορέως διὰ τὸν συντονισμόν ὅλων αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν.

4) Ἡ ἀνάπτυξις ἐνὸς θεωρητικοῦ σκελετοῦ εἰς ἓνα σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης ἀπαιτεῖ

τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς ἀριθμοῦ καθοδηγητικῶν σχημάτων. Τοιαῦτα σχήματα θὰ τείνουν νὰ ἀντανάκλουν τὴν προτεραιότητα τῆς ἐπιμορφώσεως.

5) Προτεραιότης θὰ πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν καθηγητῶν διδασκάλων τῶν ξένων γλωσσῶν οἱ ὅποιοι εἰδικεύονται εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ξένων γλωσσῶν εἰς τοὺς ἐνηλίκους. Αὕτῃ ἡ ἐκπαίδευσις θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ μίαν ἐνημέρωσιν, τῶν μηχανισμῶν τῆς μητρικῆς γλώσσης καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν νέας στρατηγικῆς τῆς μαθήσεως καὶ τῆς ἐκτιμήσεως.

6) Ἐνα σύστημα κοινῆς ἐμπιστοσύνης, ὅπως ἔχει περιγραφῇ ἀνωτέρω, μπορεῖ νὰ ἐνισχυθῇ σημαντικῶς διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς σχετικῆς τεχνολογίας τῆς ἐκπαίδευσεως. Ἡ εὐρεῖα χρησιμοποίησις τῶν διαθεσίμων μέσων καὶ τῶν ηὔξημένων δαπανῶν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν προεξοφλεῖ τὴν ὑψηλὴν ἀπόδοσιν.



ΣΙΩΠΗΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΣΟΥΛΦΑΝΙΔΗ**, διδασκάλου

Σκοπὸς τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν καὶ πρόγραμμα κατὰ μαθήματα ἐν τῷ 1/θεσίῳ Δημοτ. Σχολείῳ.

Αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι εἰς τὸ Δημοτ. σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ παραμελοῦνται καὶ πρέπει νὰ δίδονται μετὰ σύστημα καὶ μετὰ σκοπὸν καὶ ὄχι διὰ νὰ σκοτώνῃ ὁ μαθητὴς τὴν ὥραν του.

Διὰ τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας πρέπει νὰ καταρτίζεται πρόγραμμα σιωπηρῶν ἐργασιῶν δι' ὅλα τὰ μαθήματα. Ἀπὸ αὐτὰς ἐξαρτᾶται ὅλη ἡ προκοπὴ τοῦ σχολείου.

Αἱ τάξεις αἱ μὴ ἐργαζόμεναι δημιουργοῦν θόρυβον καὶ ἀναγκάζουν τὸν διδάσκαλον νὰ διακόπτῃ τὴν ἐργασίαν, νὰ φωνάζῃ καὶ ἴσως νὰ τιμωρῇ.

Σκοπὸς τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν εἶναι ἡ διὰ τῆς αὐτενεργοῦ ἐργασίας ἐμπέδωσις καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ διδασκέντου καὶ ἡ προετοιμασία διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ μέλλοντος νὰ διδασθῇ.

Αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι νὰ εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ δίδεται εἰς τὸν κάθε μαθητὴν ἡ δυνατότης νὰ ἐκφράζεται καὶ νὰ ἀποκαλύπτῃ τὰ ἀτομικὰ του χαρακτηριστικά, διὰ νὰ ἔχωμε μία σταθερὰν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ οἰκοδομήσωμεν τὸ πρόγραμμα τῆς ἀγωγῆς. Πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ προπαρασκευὴ τοῦ Δ/λου καὶ ὁ ἐθισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἡσυχίαν.

Σιωπηραὶ ἐνασχολήσεις κατὰ μαθήματα.

Α' Θρησκευτικά.

- 1) Γραφὴ περιλήψεως τοῦ διδασκέντου.
- 2) Ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ διδασκέντου πρὸς ἐμπέδωσιν.
- 3) Ἑρμηνεία εἰκόνων Παλαιᾶς καὶ Καινῆς διαθήκης (Γραφὴ ἐκθέσεως).
- 4) Ἀπομνημόνευσις Τροπαρίων κ.λ.π.

Β' Ἱστορία

- 1) Γραφὴ περιλήψεως τοῦ διδασκέντου.
- 2) Σύγκρισις διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων ἢ προσώπων (γραπτῶς).
- 3) Γραφὴ χρονολογιῶν.
- 4) Ἑρμηνεία εἰκόνων (π.χ. θὰ γράφουν οἱ μαθηταὶ τί παριστάνει ἡ εἰκὼν καὶ τί γνωρίζουν).

Γ' Γεωγραφία.

- 1) Περιγραφὴ τοῦ σχήματος τοῦ νομοῦ, σύγκρισις αὐτοῦ πρὸς προδιδασκέντα καὶ περιγραφὴ τῶν ὁδῶν ποῦ θὰ ἀκολουθήσῃ ὁ μαθητὴς διὰ νὰ μεταβῇ ἐκ τῆς πατρίδος του εἰς τὸ διδασκέν μέρους.
- 2) Περιγραφὴ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος. Ἡ ὑγεία, ἡ ἐνδυμασία τῶν κατοίκων κ.λ.π.

3) Ποῖα τὰ αἷτια τῆς συσσωρεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς μερικὰ μέρη ἢ τῆς ἀραιότητος εἰς ἄλλα.

4) Καταγραφὴ ἀσχολιῶν κατοίκων, τὰ μέσα συγκοινωνίας τελείας ἢ ἀτελοῦς, μὲν ὡς κατοίκων καὶ αἷτια.

5) Καταγραφὴ ἱστορικῶν μερῶν καὶ ἱστορικῶν γεγονότων κ.λ.π.

Δ' Φυσ. Ἱστορία.

1) Ἰχνογράφησις τῆς διδασκείσης ἐνότητος πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ διδασκέντου καὶ γραφὴ περιλήψεως.

2) Σύγκρισις δύο διδασκέντων π.χ. λέοντος - τίγρεως, μηλέας - ἐλαίας, μαρμάρου - ἀσβεστολίθου.

3) Περιποιήσεις σχολικοῦ κήπου.

Ε' Φυσ. Πειραματική.

1) Ἰχνογράφησις τοῦ διδασκέντου, ὡς ἀνωτέρω.

2) Ἐφαρμογὴ εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον (γραπτῶς).

3) Ἐξεύσεις συγγενῶν νόμων ἢ ἀντιθέτων. Π.χ. ἐδιδάχθησαν τὴν ἐξαέρωσιν νὰ εὗρουν τὴν ὑγροποίησιν μετὰ παραδείγματα.

ΣΤ' Ἑλληνικά.

α) Εἰς τὴν Α' τάξιν: Γραφὴ τοῦ διδασκέντου γράμματος ἢ τῆς διδασκείσης λέξεως ἢ συλλαβῆς κ.λ.π.

β) Εἰς τὰς ἄλλας τάξεις:

1) Γραφὴ τῶν φωνηέντων ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς, ὀρθογραφία τεχνολογία.

2) Γραφὴ περιλήψεως 2 ἰχνογράφησις τῆς καλυτέρας ἐντυπώσεως.

3) Γραφὴ ἀντιθέτων λέξεων ἐκ τῆς διδασκείσης ἐνότητος (γνωστὸς - ἀγνωστὸς, ἐτιμολογικόν).

4) Κλίσις οὐσιαστικῶν, ρημάτων κ.λ.π.

5) Ἀπομνημόνευσις ποιήματος.

6) Γραφὴ ἐκθέσεως.

Παραδείγματα:

α) Σχηματισμὸς τοῦ ὀνόματος.

1) Πῶς λέγεται ἐκεῖνος ποῦ καλλιεργεῖ τὸ ἀμπέλι, ποῦ ὀργώνει; ποῦ κυνηγᾷ; ποῦ παλεύει; ποῦ ζωγραφίζει κ.λ.π.

2) Μετὰ τὰ ἐξῆς ῥήματα νὰ σχηματισθοῦν ὀνόματα ποῦ τελειώνουν σὲ -ης -α -ον, βάζοντας μπροστὰ τὸ ἄρθρον ὁ, ἡ, τό. Κόπτω - γράφω - κολυμπῶ - παρατηρῶ - καπνίζω - πλύνω κ.λ.π.

β) Ἀριθμὸς ὀνομάτων.

τὸ κεράσι τὰ...

τὸ μῆλο τὰ... κ.λ.π.

Ζ' Αριθμητική.

Δίδονται διάφοροι ασκήσεις και προβλήματα προς έμπέδωσιν τών διδασκέντων.

Π.χ. 1) Νά γραφούν οι περιττοί αριθμοί από τὸ 33 μέχρι τὸ 115.

2) Νά γραφούν οι αριθμοί που ἀντιστοιχοῦν εἰς:

1 δεκάδα καὶ 4 μονάδες.

2 δεκάδες καὶ 5 μονάδες κ.ο.κ.

ἢ ἀπλοὶ πολ/σμοὶ $8 \times \dots = 40$

$$7 \times \dots = 49$$

$$4 \times \dots = 16 \text{ κ.ο.κ.}$$

Η' Καλλιγραφία - Ίχνογραφία - Χειροτεχνία.

1) Ἀντιγραφή γράμματος ἢ λέξεως κ.λ.π. μετὰ προηγουμένην ὑπόδειξιν.

2) Ίχνογράφησις ἀντικειμένων γνωστῶν εἰς τὸν μαθητὴν σχετικῶν πρὸς τὸ διδασκέν.

3) Ίχνογράφησις ἀντικειμένου ἀπεικονισθέντος ἐν τῷ πινάκι ἢ ἀντικειμένων πρὸς έμπέδωσιν τῆς γεωμετρίας.

4) Κατασκευή διαφόρων ἀντικειμένων ἐκ πηλοῦ ἢ γύψου.

Ἐπίσης τὸ μὴ ἐργαζόμενον τμήμα δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὸ διδασκόμενον εἰς ἄλλα τμήματα μάθημα καὶ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν συζήτησιν.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν θὰ εἶναι μηδαμινὰ ἂν ὁ διδάσκαλος δὲν διορθοῖ τὸν ἐργαζόμενον μαθητὴν.

Ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ δύναται νὰ γίνῃ ἔλεγχος ἀμοιβαίως ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ νὰ εἶναι ἐνήμερος ὁ διδάσκαλος, διότι ὁ μὴ ἔλεγχος ὀδηγεῖ τὸν μαθητὴν εἰς τὸ νὰ μὴ δίδῃ καμμίαν προσοχὴν εἰς τὴν ἐργασίαν ποῦ τοῦ ἀναθέτουν καὶ πρέπει νὰ ἐπιβραβεύηται ἡ ἐργασία τοῦ μαθητοῦ διὰ νὰ καταστῇ οὗτος προσεκτικὸς καὶ διὰ νὰ μὴν ἀπογοητεύῃ τὸν ἐργαζόμενον μετὰ ζήλου.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω καταρτίζεται πρόγραμμα σιωπηρῶν ἐργασιῶν, ἀναλόγως τοῦ ἡμερησίου τοιοῦτου, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ μαθητὴς ὀφείλει νὰ μάθῃ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς πολίτου.



ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Τού κ. ΒΗΣΣΑΡΙΩΝΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑ, μετ'νου διδ'λου

ΘΕΜΑ: Διατήρησης και ακτινοβολία του Έλληνισμού και της Όρθοδοξίας εις Δυτ. Αιθιοπία.

Α' Ιστορικογεωγραφικά. Εις Βόρειον Γεωγραφικόν πλάτος 8° 30' και Ανατολικόν Γεωγραφικόν μήκος 34° υπάρχει τὸ Dembidollo, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται περισσότερον πρὸς τὸ Κέντρον τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου ὁ κυριαρχοῦν πρωταγωνισμός, δέχεται ποικίλας ἐπιδράσεις.

Ἀνήκει εἰς τὸ εὐφορώτατον ἐσωτερικὸν τῆς Δυτικῆς Αἰθιοπίας, πλησίον τῶν συνόρων πρὸς τὸ Σουδάν καὶ ἔχει ὑψόμετρον 1.585 μέτρα, δροσερόν καὶ ὑγιεινὸν κλίμα μὲ συνήθη θερμοκρασίαν 15°-30° καὶ ὑγρασίαν 2000 χιλιοστών περίπου. Ἡ φαινομενικῶς ἡύξημένη ὑγρασία ὀφείλεται εἰς τὰς τροπικὰς βροχάς, ἐξαφανίζεται δὲ ταχέως μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἡλίου.

Ὑπεργονιμώτατον ἔδαφος ἔνθα συνυπάρχει ἡ εὐκρατος καὶ ἡ τροπικὴ πανὶς καὶ χλωρίς.

Ἐξωθεν τοῦ σχολείου συμβιοῦν ἡ ἐλαία, ἡ ροδακινέα, ἡ ἀχλαδέα, ἡ πορτοκαλέα μὲ εὐκαλύπτους, εἶδος σακχαροκαλάμου κ.λ.π., βόσκουν πρόβατα καὶ τὴν νύκτα διέρχεται καὶ ἡ ὕαινα διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ χώρου.

Οἱ Ἕλληνες ἐσχημάτισαν τὸν πρῶτον οἰκισμὸν περὶ τοῦ ὁποῖου συνεκεντρώθησαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ Ἰθαγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀνέρχονται σήμερον εἰς 8 μὲ 10.000 κατοίκους.

Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἐφθασαν πρὸ τοῦ 1900 διὰ τῆς ποταμίας ὁδοῦ Χαρτούμ - Λευκοῦ Νείλου - Μπάρου - Γκαμπέλλας. Ἡ προσπέλασις ἦτο καὶ παραμένει δυσχερεστάτη, ἐνέκλειεν δὲ καὶ πλείστους κινδύνους.

Τὰ ποταμόπλοια ἀνήρχοντο ἀντιθέτως πρὸς τὸ ρεῦμα κατὰ τοὺς χειμερινοὺς (βροχέροὺς) μῆνας Ἰούλιον, Αὐγουστον, Σεπτέμβριον, ἀπηττεῖτο δὲ χρόνος 20-25 ἡμερῶν, ἀναλόγως τῶν δυσχερειῶν τοῦ ποταμοῦ.

Ἡ φήμη τοῦ ἐξαιρετικοῦ κλίματος καὶ τοῦ πλουσιωτάτου ἐδάφους προσελκύσεν καὶ Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν τὴν ὁδὸν Τζωμπουτί - Ἀντὶς Ἀμπέμπα - Ντέμπι Ντόλλο.

Ἡ παροικία ἤκμαζεν ἀπὸ τοῦ 1920, ἠρίθμει περὶ τὰ 300 ἄτομα καὶ οἱ πάροικοι ἠσχολοῦντο μὲ τὰς φυτείας καφῆ καὶ τὸ ἐμπόριον. Τὸ 1948 ἀνεγνωρίσθη ὡς Κοινότης καὶ ἰδρύθη τὸ σχολεῖον τὸ ὁποῖον εἶχεν 65 μαθητὰς.

Μετὰ τὸ κλείσιμον τῆς ποταμίας ὁδοῦ πρὸς τὸ Σουδάν, ἡ Κοινότης ἤρchiσεν νὰ φθίνη. Ἡ συγκοινωνία πρὸς τὴν Ἀντὶς Ἀμπέμπα, εἶναι δυσχερεστάτη καὶ ἀντιοικονομικὴ διὰ τὴν διακίνησιν τῶν ἀφθόνων ἀγαθῶν. Εἰδικὰ φορτηγὰ αὐτοκίνητα διανύουν τὴν ἀπόστασιν τῶν 700 χιλιομ. εἰς 10 ἡμέρας καὶ τοῦτο γίνεται μόνον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ξηρασίας.

Ἀεροπλάνον τῶν ἐσωτερικῶν γραμμῶν τῆς Εἰθιοπίαυ Airlines μετασκευασμένον εἰς ἐπιβατηγὸν μὲ πάγκους ἐκτελεῖ τὸ δρομολόγιον

4κις τῆς ἐβδομάδος Ἀντὶς Ἀμπέμπα - Τζίμα - Γκόρε - Γκαμπέλα - Ντέμπι ΣΝτόλλο εἰς 4 ἕως 5 ὥρας προσγειούμενον, πλὴν τῆς Τζίμα, εἰς χορταριασμένα χωράφια. Ὁ ὑπογράφων εἰς τὸν μὲ ἐπίπεδον κορυφῆν-λόφον ἀεροδρόμιον τοῦ Γκόρε «ἐσπρωξεν» μετὰ τῶν συνεπιβατῶν του τὸ δικινητήριον, ὥστε κατὰ τὴν ἐκκίνησιν οἱ ὀπίσθιοι τροχοὶ νὰ εὐρίσκωνται ἐκτὸς τοῦ πλήρους ὕδατων μικροῦ πηλολάκου.

Ἡ δυσχερεστάτη προσπέλασις, αἱ δυσμενεῖς συνθήκαι διαβιώσεως, προσαρμογῆς καὶ προστασίας, ἠνάγκασαν τοὺς ἄρρενας Ἕλληνας νὰ δημιουργήσουν κατὰ τὸ πλεῖστον οἰκογενεῖας μὲ γυναῖκας Ἰθαγενεῖς τῆς φυλῆς «Γκάλλα».

Οἱ «Γκάλλα» ἀνέρχονται εἰς 5.000.000, εἶναι εὐφρεῖς, μεγαλόσωμοι, ὁμιλοῦν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὸ θρήσκευμα εἶναι κατὰ μέγιστον ποσοστὸν Φετιχιστὰὶ μὲ ἄδρὰ χαρακτηριστικά, μὲ δέρμα μελαμψὸν πολὺ σκοῦρο, λεπτὰ χεῖλη, σγουρὰ μαλλιά, ἐκφραστικούς ὀφθαλμούς, στόμα καὶ ρίνα κανονικά. Δὲν εἶχον ποτὲ ἐκκλησίαν, ἐθεωρήθη δὲ μέγιστον γεγονὸς ὡς ἀνεγράφη εἰς τὸ περιοδικὸν «ΚΡΙΚΟΣ», ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Γυμνασιάρχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου τῆς Adis Ababa τὸ 1960. «... Ἐκαμε λειτουργίαν μὲ ἱερουροὺς τοὺς Ἐκπαιδευτικούς. Ἡ εἰκόνα τοῦ Κυρίου στολισμένη μὲ λουλούδια πού ἔκοψαν τὰ παιδιὰ ἦταν τοποθετημένη στὴν ἔδρα πού ἔγινε Ἀγία Τράπεζα... Νοιώσαμε ὅλοι μας πραγματικὰ τὸ Θεῖο...». Προφανῶς οἱ ἐπίσκεφθέντες ἐκπαιδευτικοὶ ἐπαλλαν διαφόρους ὕμνους.

Β' Ἡ παροικία σήμερον. Σήμερον ἡ παροικία ἀριθμεῖ περὶ τὰ 100 ἄτομα ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι εἶναι μιγάδες, εἰς τὰ ἐνδότερα δὲ καὶ διασκορπισμένοι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι μὲ τάσιν ἀφομοιώσεως. Ἀσχολοῦνται μὲ τὸ Ἐμπόριον, καλλιέργειας ἀραβοσίτου, καφῆ καὶ μὲ μηχανὰς ἀλέσεως καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ καφέ.

Διαθέτουν τινὲς ἀρκετὰς ἐκτάσεις τὰς ὁποίας καλλιεργοῦν διὰ τῶν Ἰθαγενῶν. Δὲν ἀξιοποιοῦνται ὁμως, καίτοι γονιμώταται, μὴ ὑπαρχουσὼν ὁδῶν.

Οἱ ὑπάρχοντες Ἕλληνες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσουν τὰς συγχρόνους ἐξελίξεις ὑπάρχουν δὲ προσπτικαὶ μὲ τὸ ἀνοιγμα ὁδῶν νὰ εὐμερῆσουν ἐκ νέου, ὡς παλαιότερον. Ἐχουν ἀνάγκην ἠθικῆς τὸνώσεως, μικρὰς συμπαραστάσεως καὶ ἐνισχύσεως πρὸ πάντων τῶν Ἐθνικοθρησκευτικῶν συναισθημάτων.

Εἰς τὸ Dembidollo ὑπάρχουν ἀριστα ὥργανωμένα Ἱεραποστολαὶ Καθολικῶν (Ὁλλανδοὶ) καὶ Διαμαρτυρομένων (Ἀμερικανοὶ) εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲ καὶ Μωαμεθανῶν.

Αἱ Ἱεραποστολαὶ διαθέτουν σχολεῖα Δημοτικόν, Γυμνάσιον, Ὑποτροφίαι Ἐξωτερικοῦ, Ἐκκλησίαν. Οἰκοτροφεῖον, Νοσοκομεῖον, Ἐργαστήρια ξυλουργικὰ - μηχανουργικὰ, εἰς τὰ ὁποῖα ἐργάζεται προσωπικὸν ἐξειδικευμένον.

Ἐπιστρέφων πρὸς τὴν Πρωτεύουσα συνεταξίδευσαν μὲ τὸν Ὁλλανδὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος μοῦ

ἐπέδειξεν βιβλία ειδικά εἰς τὴν τοπικὴν γλῶσσαν τῶν «Γκάλλα».

Πλὴν τῶν πολλῶν εἰδικῶν αὐτοκινήτων Λαγντόβερ διαθέτουν καὶ ἀεροπλάνα.

Θεωρεῖται ὡς ἐκ τούτου ἀπορίας καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον τὸ ὅτι διατηρεῖται ἡ Ἑλληνικὴ ἔθνικὴ συνείδησις, ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ Γλῶσσα ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ παροίκους.

Τελευταίως ἤρχισαν νὰ στέλνουν τὰ τέκνα τῶν εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Μισσιόνα μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Κυβερνητικὸν Σχολεῖον (Αἰθιοπικόν) φοιτοῦν Ἑλληνόπαιδες.

Γ' Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή.

1. Τὸ Σχολεῖον. Ἡ Κοινότης δὲν ἔχει πόρους, οἱ παροικοὶ δὲ δύνανται νὰ συνεισφέρουν, πλείστοι δὲ ἀτυχήσαντες εἶναι πᾶντρωχοι.

Εἶναι συγκινητικὸν ὅμως τὸ διαπιστωθῆν, ὅτι ἐντόνως ποθοῦν νὰ κρατήσουν τὸν Ἑλληνισμόν τῶν καὶ διαισθάνονται ὅτι τοῦτο θὰ τὸ ἐπιτύχουν διὰ τοῦ σχολείου.

Ζηρώτατα ἤχει ἀκόμη εἰς τὰ ὦτα τοῦ γράφοντος ἡ παράκλησις τῶν γονέων καὶ ἡ κραυγὴ τῶν παιδιῶν: «Μὴ μᾶς ξεχάσετε Κύριε...! Πάρτε τὰς φωτογραφίας μας!»

Τραγικὴ σύγκρουσις συναισθηματισμῶν καὶ καθήκοντος ἡ στιγμή τῆς ἀναχωρήσεως.

Ἄν ἔμενα θὰ ἡγωνιζόμην σκληρῶς, ἀλλὰ ματαίως.

Εἶναι τραγικὴ σύγκρουσις νὰ χτυποῦν τὴ θύρα τοῦ Σχολείου πολλοὶ ζητιάνοι μετὰ τῶν ὁποίων Λεπρόι, νὰ ἐμπνέεται καὶ νὰ διδάσκεται ἡ φιλανθρωπία εἰς 25 μαθητὰς, ἐξ ὧν οἱ 6 ὀρφανοὶ πατρός καὶ νὰ θεωρεῖται ὑποχρέωσις ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ χώρου τοῦ σχολείου τῶν δυστυχῶν τούτων πλασμάτων.

Ὁ πλέον ἡλικιωμένος, πολῦπειρος καὶ μελετημένος τῆς παροικίας, ὁ κ. Ἡρακλῆς Πυθαράς, διὰ τὴν Ἑθνικὴν Ἑορτὴν τῆς 2ας Νοεμβρίου τῆς Αἰθιοπίας με συνεισέβαλεν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἐν μέσῳ τῶν τοπικῶν σχολείων καὶ τῶν ἱεραποστολῶν καὶ ὀρθῶς μοῦ ὑπέδειξεν: «Φρόντισε δάσκαλε νὰ μᾶς ἀκοῦν, ἀλλὰ νὰ μὴν μᾶς βλέπουν».

Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸ Κέντρον τῆς Ἀφρικῆς ἀντὶ ν' ἀκτινοβολεῖ νὰ κρύπτεται;...

Καὶ μάλιστα ἐπικεφαλῆς τῶν Ἰθαγενῶν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Σχολείου νὰ εἶναι Ἑλλην!..

Τὸ Σχολεῖον στεγάζεται εἰς μισθωμένον πλινθοκτιστὸν οἶκον, τὸ ὁποῖον παλαιότερον ἦτο ἐμπορικὸν κατάστημα Ἑλληνας, διαστάσεων 12 x 5 μ. περίπου. Εἶναι ἰσόγειον με δάπεδον ἐκ τοιμέντου, διαθέτει ὑπόστεγον μικρὸν καὶ σκεπάζεται διὰ ταίγγου. Φωτίζεται κατ' ἀνεκτὸν τροπὸν δὲν ὑπάρχει ὕδρευσις, οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ οἱ διδάσκων ὕδρευονται ἀπὸ ὕδατα φρεάτων.

Ὑπάρχει αὐτὴ μικρά, καλυμμένη ἀπὸ χόρτον ὁ δὲ χωμάτινος δρόμος εἶναι πλῆσιον.

Ἡ καθαριότης εἶναι σχετικὴ, καθ' ὅσον ἀπαντες οἱ δρόμοι εἶναι χωμάτινοι καὶ ὁ πηλὸς μεταφέρεται εἰς τὴν αἰθουσαν, παρὰ τὴν προσπάθειαν καθαρισμοῦ τῶν ἀνυποδῆτων ποδῶν καὶ τῶν ὑποδημάτων.

Πλὴν τοῦ μαυροπίνακος, τῆς παλαιᾶς ἑβρας καὶ τῶν θρανίων δὲν διαθέτει οὐδὲν ἄλλο ἐπιπλόν.

Στερεῖται ΠΑΝΤΕΛΩΣ ἐποπτικῶν. Οὐδὲ ἀπλοῦν χάρτην τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Αἰθιοπίας ἔστω.

Ὑπάρχουν ἀρκετὰ βιβλία τῆς Μαθητικῆς Προνοίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Γυμνασιακὰ ἐγχειρίδια ἀποσταλέντα ἐκ παραδρομῆς.

Πλησίον καὶ Ν.Δ. καὶ Β. τοῦ σχολείου ὑπάρχουν αἱ πηλόκτιστοι καλύβαι τῶν Ἰθαγενῶν, Ἀνατολικῶς δὲ τοῦ Σχολείου αἱ Δημόσιαι ὑπηρεσίαι. Ἐκ τούτων τὰ Δικαστήρια εἶναι πάντοτε πολυπληθέστατα, ἀπὸ Ἰθαγενεῖς καὶ καθημερινῶς.

2. Ὁ Διδάσκαλος. Εἰς τὸ αὐτὸ κτίριον εἶναι ἡ κατοικία τοῦ διδασκάλου, ἡ ὁποία ἦτο καὶ κατοικία τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ πρώην καταστήματος. Διαθέτει δύο δωμάτια, πάτωμα ξύλινον, παλαιὸν κτίριον ἀλλὰ ὑποφερτόν.

Ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ Ἰθαγενῆ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1948 μοναδικὴν τοῦ ἀπασχόλησιν εἶναι ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ σχολείου. Δὲν γνωρίζω οὐδόλως τὴν Ἑλληνικὴν, γνωρίζει ὅμως τὰς Ἑλληνικὰς συνηθείας φαγητοῦ.

Φύλακα νυκτερινόν, ὡς εἰθισται ἐν Αἰθιοπία, δὲν διαθέτει. Ἡρχισαν ὅμως νὰ συμβαίνουν κρούσματα ἐπιθέσεων, ὡς συνέβη καθ' ὃν χρόνον ὑπηρετεῖ ὁ ὑποφαινόμενος, εἰς βάρος τοῦ κ. Χριστοδούλου καὶ τοῦ κ. Γαλανοῦ.

Ἡ συνήθης διατροφή εἶναι ἐκ κρέατος μόσχου, καλὸν εἶναι ὅμως νὰ προμηθεύεται τυποποιημένα προϊόντα τοῦ ἐμπορίου ὁ διδάσκαλος διὰ ὑγιεινοῦς λόγους καθ' ὅσον τὰ πωλούμενα ὑπὸ τῶν Ἰθαγενῶν εἰς μικροπασότητας οὐδεμίαν ἐγγύτησιν καθαριότητος παρέχουν. Πλείστοι δὲ ἀσθενεῖαι ἐνδημοῦν.

Οἱ μαθηταὶ συνήθως παρεπονούντο διὰ πυρετόν, συνήθως δὲ λέγεται: «ἔχει Malaria», δηλαδὴ θέρμη, χωρὶς τοῦτο νὰ εἶναι ἀνησυχητικόν.

Πάμπολλοι ζητιάνοι θὰ ἐνοχλοῦν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος, ἰστάμενοι εἰς τὴν θύραν ἢ τὰ παράθυρα. Ἀναγκαστικῶς πρέπει — παρὰ τὰ διδασκόμενα — νὰ ἀπομακρύνωνται τοῦ χώρου διὰ τῆς ἐπιδείξεως δῆθεν ἀδιαφορίας ἢ διὰ τοῦ ὑπηρετοῦ.

Ἡ ταχυδρομικὴ ἀνταπόκρισις εἶναι δυσχερεστάτη. Ἄξιον σημειώσεως τοῦτο. Τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1971 ἐχορηγήθησαν βιβλία ἀπὸ τὴν Μαθητικὴν Πρόνοιαν. Τὴν 10ην Νοεμβρίου 1971, δὲν εἶχον ἀφικθῇ εἰς τὸ σχολεῖον ἀκόμη. Λέγεται δὲ ὅτι θὰ βραδύνῃ ἡ ἀφίξις τῶν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη.

Ἡ τηλεπικοινωνία γίνεται διὰ ραδιοτηλεφώνου, εἶναι δὲ δαπανηρωτάτη καὶ δυσχερεστάτη δι' ἑνα ξένον μὴ γνωρίζουσα τὴν τοπικὴν γλῶσσαν ἢ τὴν Ἀχμαρινὴν (ἐπίσημον Αἰθιοπικὴν) ἢ τὴν Ἀγγλικὴν.

Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ψυχαγωγία.

3. Οἱ μαθηταί. Ἐνεγράφησαν ἀρχικῶς 16, ἀργότερον ἐκ τοῦ Ἐσωτερικοῦ προσήλθον 4 καὶ δι' ἐπιστολῆς ἐκ τῆς Γκαμπέλλας ἐξητήθη ἡ ἐγγραφὴ ἐτέρων δύο. Εἶναι δυνατόν δὲ νὰ ἀνευρεθῶν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ζοῦν μεμονωμένως εἰς τὰς φυτείας καὶ διατηροῦν ἀμυδρὰν ἢ

έντονον εις την συνείδησιν των ότι είναι Έλλη-
νες.

Είναι σχεδόν άπαντες μιγάδες τριών γενεών (πλήν ενός) με άνοικτον μελαμψόν χρώμα, σχε-
τικώς με όμορφα χαρακτηριστικά, ζωηροί και
εύφυνες.

Τινές είναι πάμπτωχοι, διατρεφόμενοι με
άραβόσιτον, ό όποιος αλέθεται (συνθλίβεται)
κατ' οίκον και βράζεται.

Ό διδάσκαλος έζήτησεν να συχνάζουν εις
τό σχολείον και τά νήπια διά την γλωσσικήν
προσοικείωσιν. Έκ των 25 οΐτινες προσήρχον-
το εις τό σχολείον, οι 6 μαθηταί-νήπια όρφανοί
πατρός!...

Τούτο άποδεικνύει την σκληρότητα συνθη-
κών διαβιώσεως και την έλλειψιν Ιατρικής πε-
ριθάψεως.

Δι' ειδικής άναφοράς ό διδάσκαλος πρός τό
Ύπουργείον Κοινωνικής Πολιτικής έζήτησεν όπως
χορηγηθί όρφανικόν έπίδομα και ποσόν τι εις
την Κοινότητα δι' αντιμετώπισιν έκτάκτων
άναγκών.

Μαθητής τις, ό Μιχάλης Νίτης, ζών παντε-
λώς μόνος διέκοψε τό μάθημα της Έκθέσεως λέ-
γων: «Κύριε, δέν έφαγα χθές και σήμερα. Θά φύ-
γω να πάω στο χωράφι μου να φέρω καλαμπόκι
(Μπολόκα). Δέν μπορώ να έλθω στο σχολείο
Πεινάω πολύ...!». Οι συμμαθηταί του περιέ-
γραψαν τον πρωτόγονον τρόπον της ζωής του.
Ήτο 12χρονος, εύφνης και επί τινας ήμέρας διε-
τρέφετο έκ του περισσέυματος του διδάσκοντος.

Οι μιγάδες έχουν Ιδιότυπον ψυχολογικήν
σύνθεσιν και έχουν ανάγκην Ιδιαίτερας μεταχειρί-
σεως και Ιδίως επιδείξεως στοργής.

Ειδικώς ό διδάσκαλος εύρεθείς πρό άπερι-
γράπτων δυσμενών συνθηκών, επέδειξεν σκο-
πίμως αγάπην πρός τους μαθητάς του και ή
δυναμίς της έκινητοποίησεν την παροικίαν με
άποτέλεσμα:

— Να συγκεντρώνωνται εις τό σχολείον τάς
Κυριακάς, όπου ήκουον την έορμηνειαν του Εύαγ-
γελίου και την Θείαν Λειτουργίαν από μαγνητο-
φωνον.

— Να συχνάζουν εις τό σχολείον οι έξωσχο-
λικοί και Ιδιαίτέρως οι φοιτῶντες μεγάλοι μαθη-
ταί εις τά σχολεία της Αμερικανικής Ίεραποστο-
λής (9 Έλληνόπαιδες).

— Να έκδηλώνουν υπέρμετρον ζήλον διά την
όργάνωσιν Έλληνικής ζωής.

Ύστερουν τά μέγιστα γλωσσικώς, διότι
εις τάς οικίας των υπό την επίδρασιν της μητρός
και του Ιθαγενούς περιβάλλοντος όμιλουν την
«Γκάλλικη». Δυσκόλως παρακολουθούν τό μά-
θημα, καταβάλλουν όμως συγκινητικάς προσ-
παθείας.

Ταυτόχρονως διδάσκονται την Αιθιοπικήν
και την Άγγλικήν από δύο Αιθίοπας διδασκά-
λους.

Τό πρόγραμμα, λαμβανομένων υπ' όψιν όλων
των άνωτέρω, είναι επίπονον και ό διδάσκων και
διευθύνων τό σχολείον, κυρίως θά έργασθί με
τό γλωσσικόν μάθημα.

Δέν έχουν βιβλία και τά γραφικά είναι πε-
ριωρισμένα.

Η ένδυμασία των δέν είναι όμοιόμορφος
σχολική.

Δ' Προτάσεις.

1. Ό Έλληνισμός και ή Όρθοδοξία σήμε-
ρον δέν άγωνίζονται διά να σωθούν, ως συνέβη
κατά τά έτη της Τουρκικής Σκλαβιάς, όποτε
είχεν υποτονίσει ό ζήλος και ή φλόγα διά την
μετάδοσιν των Έλληνοχριστιανικών Ιδεών.

Καλείται και προσπαθεί σήμερον ή Πατρίς
μας να λάβη τό πνευματικόν άξίωμα και να γίνη
ό διδάσκαλος των Έθνών.

Η Αφρική συνταράσσεται σήμερον και
συμβαίνουν κοσμοϊστορικά μεταρρυθμίσεις, αι
όποιαί θά έχουν αντίκτυπον διά τό μέλλον της
άνθρωπότητος.

Πλείστα Έθνη, θρησκείαι, Ιδεολογίαι δρούν
κατά τον Ιδικόν των τρόπον. Ό γράφων έκι-
νείτο έν μέσω τούτων χρησιμοποιών τό Άγγλι-
κόν Λεξικόν διά να συνεννοήται, γραφικήν ύλην
Ρωσσικήν και ένδυμασίαν Κινεζικήν. Ηκουεν
Μωαμεθανών θορυβώδεις έκδηλώσεις και υπε-
βλέπετο από τους εκπροσώπους της Καθολικής
και της Ρωμαϊκής Έκκλησίας.

Εις τό Dembi Dollo ύπάρχει μία Ιδιότυπος
Έλληνική παροικία. Οι μιγάδες, οι όποιοι παρά
τάς δυσχερείας και τους δελεασμούς, διατηρούν
την συνείδησιν της Έλληνικής Καταγωγής και
την γλώσσαν, δύνανται ν' άποτελέσουν τους
«θεριστάς» πλουσιωτάτου άγρου. «Πολύς θερι-
σμός». Και έλπίζομεν ότι είμεθα οι μόνοι έν τη
Αιθιοπία, οι όποιοι θά εύρωμεν κατανόησιν και
βοήθειαν και από την Επίσημον Έκκλησίαν
και από τό Κράτος.

Υφίσταται πράγματι ρεύμα φυγής και βαρύ-
ταται φορολογία δέν εύνοούν την παραμονήν
των Έλλήνων.

Δέν ισχύει τούτο διά τους Μιγάδας. Έξ
άλλου εις τους τομείς Έκπαιδεύσεως και Θρη-
σκείας, οι όποιοι βαθύτατα θά συνενώσουν τους
δύο λαούς, ύπάρχουν άπερίοριστα όρια συνεργ-
ασίας.

Οι Αιθίοπες μορφωμένοι, όμιλουν με σεβα-
σμόν διά την Έλλάδα. Ό πολός όμως λαός βλέ-
πει τους Έλληνας ως εμπόρους, οι όποιοι προσ-
παθούν να θησαυρίσουν από την γήν των.

Η θέσις του Dembi Dollo, τό κλίμα, ή προσ-
πτική άναπτύξεως της πλουσιωτάτης περιοχής,
διά της διανοίξεως όδου, ή Τουριστική άξιοποίη-
σις της γειτονικής Γκαμπέλλα και πρό πάντων
οι Έλληνες πάροικοι οι όποιοι κατέχουν έκτά-
σεις άναξιοποίητους, εύνοούν την έπιτυχή όργά-
νωσιν μιās Ίεραποστολής ή όποία κατ' άρχάς
θά τονώση τό Έλληνικόν στοιχείον και κατόπιν
θά δρῇ επί των έντοπίων.

Είναι ένας εύλογημένος τόπος με τεραστίας
δυνατότητας, τον όποιον κατοικούν δυστυχείς
άνθρωποι. Ούτοι θά εύγνωμονούν την Πατρίδα
μας και θά δοξάζουν τον Θεόν και ή παροικία θά
καταστή ένας Φάρος εις τό Κέντρον της Αφρι-
κής.

Εις ένθερμος Κληρικός, ένας Ιατρός 2-3 διδά-
σκαλοι της Δημοτικής και 2-3 της Μέσης άργό-
τερον, δύο νοσοκόμοι θ' άπετέλουν τό έπιτε-
λείον της Mission.

Αμερικανός Καθηγητής Πανεπιστημίου υπερ-
ήλιξ έργάζεται μεταξύ των Ιθαγενών.

Η Έλληνική Όρθοδοξία, πιστεύω άκραδάν-

τως, ότι έχει την δύναμιν να οργανώσει μίαν 'Ιεραποστολήν, ή όποία έχει πολλές δυνατότητας να επιτύχη.

2. Μή υπάρχουσης της δυνατότητος, απαραίτητον νομίζω ότι είναι να κτισθῇ μία 'Εκκλησία, ή όποία θα έξυπηρετῇ τοὺς 'Ελληνας καί τοὺς Ιθαγενεῖς, τὸ κόστος της όποίας θα εἶναι μικρόν.

Να ἀποσταλῇ ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἑγγαμοὶ ἀμφοτέρω καὶ μετὰ τὰς οἰκογενεῖς των εἰδικῶς ἐπιλεγμένοι καὶ νὰ διατεθῇ εἰς αὐτοὺς ἐν αὐτοκίνητον Landober ὥστε νὰ κινουῖνται καὶ ἐκτός, όπου αἱ φυτεῖαι τῶν 'Ελλήνων.

Μία ὁργάνωσις ἢ μία ἐπιχείρησις εἶναι δυνατόν νὰ διαθέσῃ ἕνα ποσὸν 50.000 - 100.000 διὰ μίαν ἐκκλησίαν καὶ ἕνα παρόμοιον ποσὸν διὰ τὸ αὐτοκίνητον εἶναι εὐκόλον νὰ εὐρεθῇ, ἂν δὲν ἐπικρατῇ τὸ «... ἔχε με παρητημένον, ἀγρόν ἡγόρασα, ἢ ζεύγη βοῶν...».

3. Καὶ τούτων μὴ ἐφικτῶν ὄντων καθίσταται ἀναγκαστική ἡ ἀξιοπρεπὴς ὁργάνωσις καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ 'Ελληνικοῦ Σχολείου, ὥστε νὰ σταματήσῃ ὁ ἀφελληνισμὸς.

Ἡ προσωρινὴ ἐνίσχυσις της Προικίας, νομίζομεν, ὅτι καὶ τοὺς 'Ελληνικῆς καταγωγῆς θὰ ἀφυπνίσῃ καὶ ἡ δυνατότης οἰκονομικῆς ἀξιοποιήσεως θὰ αὐξηθῇ.

Ὁ διδάσκαλος δέον ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι κατωχυρωμένος καὶ γνώστης της πραγματικότητος ἐξ 'Ελλάδος, πρὸ της ἀναχωρήσεως.

4. Ἀντὶ της λειτουργίας τοῦ σχολείου ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας εἶναι προτιμώτερον, τὰ ἔξοδα σχολείου, εἰσιτηρίων, διδασκάλων, ὑπὲρ

ρέτου κ.λ.π. νὰ διατεθοῦν εἰς τοὺς μαθητάς, ἵνα γίνωνται τρόφιμοι τοῦ Οἰκοτροφείου της 'Ελληνικῆς Κοινότητος Adis Ababa, όπου λειτουργοῦν λαμπρὰ 'Ελληνικὰ 'Εκπαιδευτήρια.

5. Κρίνεται σκόπιμον ὅπως μελετηθῇ ἡ ὁργάνωσις Ραδιοφωνικῆς 'Εκπομπῆς διὰ τὸν 'Ελληνισμὸν της Ἀφρικῆς, ἀπὸ Ραδιοφωνικὸν Σταθμὸν τοῦ Χαρτούμ ἢ της Ταγκανίκας ἢ της Adis Ababa καθ' ὅσον οὐδεὶς σταθμὸς 'Ελληνικὸς ἀκούεται οὔτε 'Ελληνικαὶ 'Εφημερίδες φθάνουν εἰς πλείστα σημεῖα όπου ὑπάρχουν 'Ελληνες. Οὕτω οἱ διψῶντες διὰ 'Ελληνικὰς εἰδήσεις συμπατριῶται τρέπονται πρὸς σταθμοὺς οἱ όποιοὶ παραποιοῦν τὴν 'Ελληνικὴν πραγματικότητα.

Προσωπικῶς δέ, ἀντελήφθην πλείστας προπαγανδιστικὰς ἐκπομπὰς ξένων κρατῶν, διότι οἱ ἐνδιαφερόμενοι γνωρίζουν ὅτι εἰς τὴν Καλύβαν τοῦ Ιθαγενοῦς ἔχει εἰσαχθῇ τὸ ραδιόφωνον.

6. Ὡσαύτως κρίνεται σκόπιμον ὅπως κληθοῦν πρὸς φιλοξενίαν εἰς τὴν 'Εθνικὴν 'Εστίαν «Βασιλεὺς Παῦλος» 9-10 νέοι 'Ελληνόπαιδες, ἐφηβικῆς ἡλικίας, φοιτῶντες εἰς σχολεῖα ξένων 'Ιεραποστολῶν.

Ὁ Συντάξας τὴν 'Εκθεσιν εἰργάσθη εἰς τὸ σχολεῖον ἐπὶ μικρὸν διάστημα, μέχρι τὴν 10ην Νοεμβρίου, ὁπότε ἐκλήθη πρὸς Μιετεκπαίδευσιν.

Ἐν Κηφισσίᾳ τῇ 26ῃ Νοεμβρίου 1971

Ὁ Διδάσκαλος
ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ ΜΠΑΚΟΛΑΣ



ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Του κ. **ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ**
Διδύλου 76ου Δημ. Σχολείου Θεσσαλονίκης

Μή ωλοκληρωμένην θεωρεί, ο γράφων, την κρίσιν του επί του υπό εξέτασιν θεματος, καθόσον καλείται ούτος να εκφέρει γνώμην μόνον εις την τάξιν την οποίαν έδίδαξε., προσέτι δέ το ανεπαρκές του χρόνου εφαρμογής τούτου, ως και αι συνθήκαι λειτουργίας υπό τας οποίας τó Σχολείον έλειτούργησεν, υπήρξαν παράγοντες, οι όποιοι δέν επέτρεψαν την εξαγωγήν καθολικών πορισμάτων (").

Παρ' όλα ταύτα κατεβλήθη προσπάθεια όπως ή θεωρήσις αντιμετωπισθῇ από γενικής άπόψεως εις σημεία τουλάχιστον όπου συναρτάται ή θέσις και ή διάταξις της ύλης με τας άρχάς επί των οποίων έβασίσθη τó όλον 'Αναλυτικόν Πρόγραμμα.

'Επί του άρθρου Ι. Σκοπός του Δημοτικού Σχολείου.

'Αποβλέπει εις την γενικήν μόρφωσιν, την παλυμερή και ισορρόπως έναρμονιζομένην. 'Ιδεώδες εις τó όποιον τείνει είναι τó κοινωνικο-έθνικοχριστιανικόν.

Πλεονεκτήματα.

α) Δέν άγνοεί τά πορίσματα της ψυχολογικής.

β) 'Υπηρετεί την ανάγκην κοινωνικοποίησης του μαθητού.

γ) Τονίζει την ανάγκην δημιουργίας προϋποθέσεων όμαλής μαθητοποίησης εις τó περιβάλλον του Σχολείου.

δ) 'Εξάιρει την ιδιοτυπίαν της φυλής μας ως λαού φορέως άξιών έχουσών πανανθρώπινον κύρος και άπαιτεί την οικειοποίησην, συντήρησιν, καλλιέργειαν και ανάπτυξιν αὐτών.

Χαράσσει με άλλους λόγους σταθερόν προσανατολισμόν εις την πορείαν της έθνικής και κοινωνικής ζωής μας.

Μειονεκτήματα.

α) 'Η ένταξις του σκοπού του δημοτικού σχολείου έντός των πλαισίων του 'Ελλαδικού χώρου χωρίς διέκρινσιν τούτου έν όψει έντάξεως της 'Ελλάδος εις την Κοινήν 'Αγοράν δέν συμβάλλει εις την καλλιέργειαν της ιδέας μιᾶς 'Ηνωμένης Εύρώπης.

β) 'Η γενιά της του σκοπού χωρίς να άκολουθῇ την άρχήν της διαφοροποίησης, της συνισταμένης επί του προκειμένου ότι, όταν μία περιοχή είναι γεωργική, εκεί θα πρέπει και τó Σχολείον να επιδιώκῃ περισσότερο την ανάπτυξιν της άγροτικής συνειδήσεως, όπως αναλόγως δέν να επιδιώκῃ, όταν είναι βιομηχανική κ.λ.π. κ.λ.π.

γ) 'Η μή ανάπτυξις και οικειοποίησης του λαϊκού πολιτισμού εκάστης τοπικής περιοχής περί του όποιου έν μέρει ποιεῖται μνείαν, ύλην δέ προβλέπει μόνον ευκαιριακή, δέν ένισχύει την έθνικήν μας συνείδησιν, εις θέσιν ώστε να προβληθῇ ως άσπις έναντίου της αλλοιώσεως του Πολιτισμού μας εξ αίτίας της ετερογενείας της 'Ελληνικής φυλής, έν σχέσει προς τους άλλους ευρωπαϊκούς λαούς με τους όποιους αναποφεύκτως θα συμπράξωμεν εις μιαν 'Ηνωμένην Εύρώπην.

δ) 'Η μή διαφοροποίησης της ύλης κατά περιοχάς, έξ άλλου, δέν ύπηρετεί την ανάγκην εφαρμογής της πατριδογνωστικής άρχης, την οποίαν τονώνει και εξάιρει τó πνεύμα της νέας άγωγής, ούτε φυσικά συντελεί εις την οικειοποίησην των μορφωτικών αγαθών, αντίθετως μάλιστα επιβάλλει την εκμάθησιν ύλης περιττής και πρακτικώς μη χρησίμου εις την ζωήν.

ε) 'Η κοινωνικοποίησης του μαθητού δέν δύναται να έπιτευχθῇ διά μόνης της διδασκαλίας και των άλλων σχολικών εκδηλώσεων, που συνστώνται διά του 'Αναλυτικού προγράμματος, εάν δέν όργανωθῇ τó Σχολείον έσωτερικώς, και του όποιου ή λειτουργία συνίσταται εις δύο σκέλη, της διδασκαλίας και της σχολικής ζωής. 'Αλλά περί σχολικής ζωής συντελούσης κατ' έξοχήν εις την κοινωνικοποίησην του μαθητού ούδέν προβλέπει.

στ) 'Η μεταβίβασις του προφορικού λόγου εις τόν γραπτόν, γλωσσικώς, άποτελεί άντινομίαν, καθόσον ή προσπέλασις από της δημοτικής εις την καθαρεύουσαν είναι προσπάθεια μη συντελεστική της άνυψώσεως της γλωσσικής εκφράσεως των μαθητών εις την γλώσσαν των μορφωμένων ανθρώπων.

Βεβαίως τούτο επιτάσσεται εις εφαρμογήν του άρθρου 6 του Συντάγματος, όρίζοντος ως γλώσσαν της εκπαιδεύσεως την καθαρεύουσαν, αλλά ή διδασκαλία αὐτῆς διά να άποβῇ καρποφόρος πρέπει να συνδυασθῇ με την παράλληλον επέκτασιν του δημοτικού σχολείου κατά δύο εἰσέτι έτη ή την ύπαγωγήν της στοιχειώδους και μέσης εκπαιδεύσεως εις ένιασον φορέα, δηλονότι, των δύο τούτων βαθμίδων εκπαιδεύσεως έντασσομένων εις ένιασον τύπον Σχολείων.

Πέραν τούτων θέλω να παρατηρήσω ότι ή άπαιτήσις να καταστούν οι μαθηταί ικανοί προς διάκρισιν μεταξύ παιγνιδίους ένασχολήσεως και αναλήψεως έργασίας προς πραγματοποίησιν καθωρισμένου σκοπού, είναι τι τó όποιον χρήζει διασαφήσεως και μεθοδικῆς ύποδείξεως, γνωστού όντος ότι μεταξύ παιγνιδίου και έργασίας μαθητού δέν υπάρχουν σαφή διαχωριστικά όρια.

Ἐξ ἄλλου παιχνιδι-ἐργασία εἶναι δύο ἐνέργειαι στενῶς συνυφασμέναι ἀλλήλων καὶ ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ κίνητρα μαθήσεως.

Θὰ ἔδει, συνεπῶς, ὁ ἐπὶ μέρους ἐν λόγῳ σκοπὸς νὰ εἶναι περισσώτερον σαφής, ἀφοῦ τοῦτο ἀποτελεῖ καινοτομίαν, καὶ ὑλοποίησις αὐτοῦ ἐν τῇ πράξει νὰ ἐγίνετο διὰ ἀναλυτικῶν μεθοδικῶν ὑποδείξεων.

Διάρθρωσις τῆς ὕλης, ἐκλογή καὶ διάταξις αὐτῆς.

Γενικὴ παρατήρησις: Ἡ ὕλη ὡς πρὸς τὴν δομὴν, τὴν ἐκλογὴν, τὴν ὀρίζοντιαν καὶ κάθετον διάταξιν καὶ τὰς μεθοδικὰς ὑποδείξεις (ὅν τως καινοτόμους), δὲν εἶναι συμμετρικὴ. Πάσχει ἀπὸ ὑπερτροφίαν καὶ ἀτροφίαν. Ἡ χρυσὴ τομὴ τοῦ μέτρου δὲν ἐφηρμόσθη πλήρως. Πιθανὸν τοῦτο νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν διαδικασίαν πού ἠκαλουθῆθη, ἥτοι εἰς τὴν διὰ τῆς συλλογικῆς ἐργασίας σύνταξιν τοῦ ὅλου προγράμματος.

α) Ὡς πρὸς τὰ γλωσσικὰ μαθήματα.

Ταῦτα καταλαμβάνουν ποσοστὸν 30%, περίπου, τῶν μαθημάτων τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Δέον ὅπως προστεθῇ μία εἰσέτι ὥρα περικοπτομένου ἀναλόγως τοῦ χρόνου τῶν τεχνικῶν μαθημάτων ἢ τῆς Μουσικῆς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ χρόνος διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τούτων θὰ ἀνέλθῃ εἰς 11 ὥρας. Ἐκ τούτων, περιοριζομένης τῆς διδακτικῆς ὥρας εἰς 40' ἢ 45' λεπτά, δύο ὥραι πρέπει νὰ διατεθοῦν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκθέσεως, δύο διὰ τὴν Γραμματικὴν, μία ὥρα διὰ τὴν Ὁρθογραφίαν, (ἢ ὅποια δέον νὰ διδάσκεται αὐτοτελῶς), μία ὥρα διὰ τὸ νέον μάθημα τῶν Λεξιλογικῶν ἀσκήσεων καὶ αἱ ὑπόλοιποι πέντε ὥραι διὰ τὴν Ἀνάγνωσιν.

Καινοτομία τοῦ Ἀναλυτικοῦ προγράμματος ὡς πρὸς τὰ Γλωσσικὰ εἶναι ἡ προσθήκη νέου μαθήματος ὑπὸ τὸν τίτλον: «Λεξιλογικαὶ ἀσκήσεις». Ἐνταῦθα ὁμῶς δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπάρχει ἀσάφεια. Εἶναι αὐτοτελὲς τὸ μάθημα τοῦτο; Ἄν ναί, ἐπὶ πόσον χρόνον θὰ διδάσκεται; Εἶναι θέμα, τὸ ὅποιον ὅπωςδῆποτε ἔχει ἀνάγκην διευκρινίσεως.

Ἡ ὀρθογραφία νὰ διδάσκεται (πρέπει νὰ διδάσκεται) μίαν τούλάχιστον ὥραν συστηματικῶς. Βεβαίως δὲν παροράται τὸ γεγονός ὅτι τὸ μάθημα τοῦτο θεραπεύεται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς διδασκαλίας τῶν ἄλλων μαθημάτων καὶ διὰ τῆς Ἀναγνώσεως, ἀλλ' ἡ διδασκαλία τούτου γίνεται κατὰ τρόπον φευγαλέον, σπασμωδικόν, μηχανικόν.

Οὕτως ἡ Ἀνάγνωσις, ἀποδεσμευομένη τῶν λοιπῶν μαθημάτων Ὁρθογραφίας καὶ Λεξιλογικῶν ἀσκήσεων, θὰ διδάσκεται πολυπλεύρως μὲ ἑξαρσιν ἐν τῇ τάξει ταύτῃ (ΣΤ'), κυρίως, τῆς ἐσωτερικῆς μορφῆς τῶν κειμένων, τουτέστι, τῶν λογοτεχνικῶν στοιχείων-ἀξιών τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας ἐν γένει, πράγμα ὅπερ θέλει χρησιμεύσει ὡς ἀντίδοτον ἐναντίον τῆς ψυχοφθόρου ἐπιδράσεως τῶν ποικίλης φύσεως καὶ ἀντιπαιδαγωγικῶν περιεχομένων ἐξωσχολικῶν περιοδικῶν.

Ὅθεν ἐπιβάλλεται ὁ ὑπερτονισμὸς τῆς ἀνάγκης ἀφομοιώσεως τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν-ἰδεῶν τοῦ Πολιτισμοῦ μας διὰ τῆς ἐξάρσεως τῶν στοιχείων-ἀξιών τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας διὰ τοῦ περιεχομένου τοῦ μαθήματος τῶν Νέων Ἑλληνικῶν, καὶ οὐχὶ ὡς σήμερον γίνεται διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς διδασκαλίας εἰς καλλολογικὰ στοιχεῖα καὶ τεχνολογήσεις.

Καὶ τοῦτο τὸ μὲν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εἰδολογικῆς μορφώσεως τῶν μαθητῶν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γενικῆς μορφώσεως αὐτῶν ἐν τῷ τέλει τὴν ἀνύψωσιν τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς στάθμης τοῦ λαοῦ μας, ὅστις αἰσθητῶς ὑπολείπεται τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης συνεπείᾳ τῆς Τουρκοκρατίας.

Ὡς πρὸς τὴν Γραμματικὴν.

Ἡ καθ' ὁμοκέντρους κύκλους διάταξις τῆς ὕλης, πλὴν τοῦ ὅτι ἐξαντλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν ἐπανεξέτασιν τῆς αὐτῆς ὕλης εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν, παρουσιάζει εἰς τὸν διδάσκοντα προβλήματα μεθοδικῆς διδασκαλίας.

Ἡ ἐπανεξέτασις τῆς γραμματικῆς ὕλης ὡς πρὸς τὸν ἑλεγχον καὶ τὴν ἐμπέδωσιν αὐτῆς, ὡς διαπιστοῦται ἐν τῇ σχολικῇ πράξει, ἀγεί εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξ ὑπαρχῆς διδασκαλίας τῶν γραμματικῶν φαινομένων. Ἀλλὰ ὁ διδάσκαλος, ὡς προελέχθη, ὑποχρεοῦται εἰς ἐπαναλήψεις, αἱ ὅποιαι ἀποτελοῦν ὅλως μηχανικὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν μὴ ὀδηγοῦσαι εἰς πραγματικὴν μάθησιν. Μὲ ἄλλους λόγους καλεῖται νὰ ὀλοκληρώσῃ ὅτι ἐδιδάχθη κατὰ τὰς προηγουμένας τάξεις.

Ὅθεν ἡ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς κρίνεται παιδαγωγικῶς σκόπιμον ὅπως, μέχρι καὶ τῆς Ε' τάξεως, διδαχθῇ μόνον κατὰ πλάτος, εἰς τὴν ΣΤ' δέ, τάξιν διδαχθῇ κατὰ βάθος.

Ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης ὡς αὕτη ἀναγράφεται ἐν τῷ Ἀναλυτικῷ Προγράμματι καὶ περιέχεται εἰς τὰ κυκλοφοροῦντα ἐγχειρίδια, ἔχω νὰ παρατηρήσω ὅτι ἐπιστημονικῶς εἶναι μὲν ὀρθή, ἀλλὰ διὰ λόγους ψυχολογικοῦς (Ἡ Γραμματικὴ εἶναι ἐπίννοια τῆς γλώσσης καὶ ὡς ἐκ τούτου φυσικὴ ἀπόρροια τοῦ λόγου) ἐνδείκνυται ὅπως ἡ ὕλη ἀκολουθήσῃ τὴν ἐξῆς διάταξιν: 1) Κανόνες τονισμοῦ 2) Ρήματα 3) Οὐσιαστικά β', α', γ', κλίσεως 4) Ὀνόματα ἐπιθέτα. (Τὰ ἄρθρα δὲν θὰ διδάσκωνται αὐτοτελῶς ἀλλ' ἐν συναρτήσει μετὰ τῶν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων) 5) Ἀντωνυμῖαι 6) Μετοχαί 7) Ἀριθμητικά 8) Προθέσεις, ἐπιρρήματα, σύνδεσμοι, ἐπιφωνήματα 9) Συντακτικὸν στοιχειωδῶς, 10) Ἑτυμολογικόν 11) Λέξεις, συλλαβαί, γράμματα συλλαγισμοί.

Θρησκευτικά - Ἱστορία

Πλεονεκτήματα: Ἡ ἀνάπτυξις θρησκευτικοῦ φρονήματος τῶν μαθητῶν διὰ ὁμαδικῆς λατρείας. Ὑπόδειξις ἡ ὅποια εὐρίσκει θεμελίωσιν Αἱ λατρευτικαὶ τελεταὶ ὅπως καὶ ἐθνικαὶ τοιαῦται μολονότι πολλάκις καταπονοῦν τὸν μαθητὴν, συντελοῦν ἐν τούτοις εἰς τὴν δημιουργίαν ἡθους διὰ τῆς μεταβιβάσεως ὁμαδικῶς τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πατριωτικοῦ συναισθήματος.

Μειονεκτήματα: Ἡ θρησκευτική δπως καὶ ἡ Ἑθνική διαπαιδαγώγησις εἶναι ἔργον κατ' ἐξοχήν τῆς οἰκογενείας. Τῆς οἰκογενείας δμως ἀδρανέουσιν ἢ πως ἄλλως σκεπτομένης ἢ ενεργούσης δέον δπως ἡ Πολιτεία μελετήσῃ τῶν τῶν καὶ μέσα παροχῆς ἐξωσχολικῆς καὶ μετασχολικῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος.

Φυσικά

Δέον δπως ἡ Ὁρυκτολογία προστεθῇ ὡς ἰδιαιτέρον μάθημα εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν, τῆς ὕλης τῶν φυσιογνωστικῶν μεταφερομένης εἰς τὴν Ε' τάξιν. Ἡ διδασκόμενη ἐν τῇ Ε' τάξει ὕλη τῶν φυσιογνωστικῶν περιορισθῇ σημαντικῶς ὡς πρὸς τὰ ζῶα τῶν ξένων χωρῶν, καθόσον αὕτη οὐδεμίαν πρακτικὴν ὠφέλειαν ἔχει διὰ τὸν μαθητὴν.

Γεωγραφία

Διάταξις τῆς ὕλης καὶ διδασκτέα ὕλη καλῶς ἔχουν. Ἐπισημαίνεται ἡ ὀρθότης ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τῆς Ἀρχῆς τῆς ἐπικαιρότητος καὶ τῆς χρησιμότητος.

Μαθηματικά

Μεταξὺ σκοποῦ ὀρίζοντος ἐπὶ τοῦ μαθήματος τούτου ἀπλᾶς ἀριθμητικὰς πράξεις ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ὕλης ὡς αὕτη ἀναγράφεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ὁργανισμοῦ ἀφ' ἑτέρου, ὑπάρχει διαφορὰ ἀποβαίνουσα εἰς βάρος τῆς μαθηματικῆς μορφώσεως τοῦ μαθητοῦ. Τὰ σύνολα διδασκόμενα εἴτε ἐν ἀρχῇ εἴτε εἰς εἰς τὸ τέλος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνυφανθοῦν λογικῶς μετὰ τὴν ὅλην μαθηματικὴν ὕλην τῆς ΣΤ' τάξεως.

Ἡ διάρθρωσις συνεπῶς τῆς ὕλης τῶν συνόλων πρέπει νὰ καλύπτῃ καὶ διαποτίζῃ τὴν ὅλην μαθηματικὴν ὕλην, τὴν διδασκόμενεν ἀπὸ τῆς Α' μέχρι τῆς ΣΤ' τάξεως.

Ἀγωγή τοῦ πολίτου

Ἡ διάταξις τῆς ὕλης ἀπαιτεῖ τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς κατὰ πλάτος. Τοῦτο εἶναι πλεονέκτημα διότι ἡ ὕλη τῆς Πολιτειακῆς ἀγωγῆς εἵναι κατ' ἐξοχήν περιεχόμενον μετὰ ἀφηρημένας ἐννοίας, ἡ δὲ ἀφομοίωσις αὐτῆς ἀπαιτεῖ ἀφαιρετικὴν πνευματικὴν ἱκανότητα μὴ παρατηρουμένην εἰς τοὺς

μαθητὰς τῆς ἡλικίας τῶν 11 ἐτῶν.

Πάσχει δμως ὡς πρὸς τὴν ἑκτασιν ἀπὸ ὑπερτροφίαν. Καὶ τοῦτο εἶναι μειονέκτημα. Ὑπάρχει τόση συσσώρευσις γνώσεων καὶ καθὼς εἶναι αὕτη διατυπομένη εἰς τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα θὰ ἔλεγε τις ὅτι ἕκαστον θέμα ἀποτελεῖ ἰδίαν ἐνότητα, ἥτις δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν συγκεντρώσεως τῆς ὕλης (Ἐνιαία διδασκαλία κ.λ.π.).

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐδὲν δύναται νὰ προτείνω, ἐπειδὴ πιστεύω ὅτι ἀποσυμφορήσις τῆς ὕλης εἶναι δυνατὴ μόνον, ὅταν μεταφερθῇ μέρος αὐτῆς πρὸς τὰ ἄνω, δηλαδή, νὰ συνδυασθῇ μετὰ τὴν προσθήκην Ζ' ἢ Η' τάξεως εἰς τὸ Δημ. Σχολεῖον.

Μὲ ἄλλους λόγους ὁ νομοθέτης ἐνῶ, ὡς παιδαγωγὸς γνωρίζει, ὅτι τὸ μάθημα τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Πολίτου ἀπαιτεῖ ἀνεπτυγμένην πνευματικὴν ἱκανότητα, ἡ ὁποία δὲν συναντᾶται εἰς τὸν μαθητὴν τῆς ἡλικίας τῶν 11 ἐτῶν, δι' αὐτὸ καὶ τοποθετεῖ τὸ μάθημα εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν, ἐν τούτοις ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τελικῶς ἐπιτυγχάνει εἶναι ὅτι ἡ κατὰ τρόπον ἀσφυκτικὸν συσσώρευσις τῆς ὕλης εἰς μίαν μόνον τάξιν, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν τυραννίαν μαθητῶν καὶ διδασκάλων.

Βοηθητικά βιβλία.

Τὰ συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ Σχολικῶν Βιβλίων βοηθητικά βιβλία θεωροῦμεν παιδαγωγικῶς ἀπαράδεκτα.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἐγένετο εἰς βάθος, πού ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν μαθητὴν πνευματικὴν ἱκανότητα μὴ ὑπάρχουσα εἰς αὐτόν. Ἐξ ἄλλου ἔχουν συνταχθῇ καὶ εἰς γλῶσσαν ἀδόκιμον λογοτεχνικῶς.

Θὰ πρέπει, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν βιβλία μετὰ περιεχόμενον προσηρμοσμένον πρὸς τὴν διανοητικὴν τῶν μαθητῶν μας κατάστασιν, νὰ προσέξωμεν ὡς πρὸς τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν ἐπιλογὴν τῶν καταλλήλων βιβλίων τὰ κάτωθι:

Ἡ σύνταξις τοῦ περιεχομένου ἑνὸς σχολικοῦ βιβλίου νὰ εἶναι ἔργον συλλογικῆς ἐργασίας.

Συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου δπως καὶ κριταὶ τούτου πρέπει νὰ εἶναι μία ἐπιτροπή, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ συμμετέχουν ἕνας εἰδικὸς ἐπιστήμων, ἕνας ψυχολόγος-παιδαγωγὸς καὶ δύο καλλιτέχναι ὁ ἕνας λογοτέχνης καὶ ὁ ἄλλος ζωγράφος, ἀμφότεροι, ἀνεγνωρισμένης ἀξίας.



Η ΟΛΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ Α' ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

Υπό κ. **ΑΝΤ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ**, διδ/λου Β' Περιφ. Καρδίτσης

Ἡ πρώτη ἀνάγνωσις καὶ γραφή εἶναι τὸ μάθημα πού συνεκέντρωνε πάντοτε τὸ μεγαλύτερο διαφέρον διδασκάλων, παιδαγωγῶν καὶ ψυχολόγων. Ἡ εἰσαγωγή τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο συνεπάγεται καὶ τὴν εἰσαγωγή του εἰς τὰ μυστικά τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς. Ἡ κατανόησις τῶν μυστικῶν τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς δεξιότητις τῆς γραφῆς ἀποτελοῦν διὰ τὸν μαθητὴν σπουδαῖον παράγοντα εἰς τὴν μελλοιτικὴν των ἐπίδοσιν εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἡ πλειοψηφία τῶν σημερινῶν ἀναλφαβήτων ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐφοίτησαν εἰς τὴν Α' τάξιν τοῦ Δ. σχολείου, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατανοήσουν τὴν λειτουργίαν τῆς ἀναγνώσεως καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὴν δεξιότητιν τῆς γραφῆς καὶ ἀπαγορευθέντες, τὸσον ἐκεῖνοι ὅσον καὶ οἱ γονεῖς των, διέκοψαν τὴν φοίτησίν των καὶ οὕτω παρέμειναν εἰς τὴν ἀγνοίαν καὶ τὸ σκότος τῆς ἀγραμματοσύνης. Σήμερον οἱ μεθοδικοὶ καταβάλλουν προσπάθειας ὥστε ἡ πρώτη ἀνάγνωσις, νὰ διδάσκεται μὲ ἐπιτυχεῖς καὶ ἐπιστημονικὰς μεθόδους. Αἱ μέθοδοι ἀναγνώσεως χωρίζονται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: α) τὰς συνθετικές, αἱ ὁποῖαι ἐκκινοῦν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν μεμονωμένων γραμμάτων καὶ διὰ τῆς συνθέσεως αὐτῶν εἰς τὸν σχηματισμὸν συλλαβῶν, λέξεων καὶ φράσεων. β) τὰς ἀναλυτικές, αἱ ὁποῖαι διδάσκουν πρῶτα λέξεις ἢ φράσεις καὶ δι' ἀναλύσεως αὐτῶν διδάσκονται τὰ γράμματα. Αἱ μέθοδοι τῆς πρώτης κατηγορίας ἀνήκουν πλέον εἰς τὸ παρελθόν. Σήμερον εἰς τὴν πατρίδα μας αἱ ἐπικρατέστεροι μέθοδοι ἐκ τῶν ἀναλυτικῶν εἶναι ἡ ἀναλυτικοσυνθετικὴ καὶ ἡ ὀλική. Αὗται διδάσκονται καὶ εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς μας Ἀκαδημίας.

Κατὰ τὴν ἀναλυτικοσυνθετικὴν μέθοδον εἶναι γραμμένον καὶ τὸ σημερινὸν Ἀλφαβητάριον, μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν πρώτων γραμμάτων κατὰ τὴν φωνημιμητικὴν μέθοδον. Ἡ ἀναλυτικοσυνθετικὴ ἐφαρμόζεται εἰς εὐρείαν κλίμακα, ὡς εὐκολωτέρα καὶ ἀσφαλής. Οἱ νέοι διδάσκαλοι τὴν προτιμοῦν, διότι δὲν ἀπαιτεῖ μεγάλην προετοιμασίαν, δαπάνην καὶ προσπάθειαν. Οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν ἔχουν πίστιν εἰς αὐτὴν διότι καὶ ἐκεῖνοι ἔμαθον μὲ αὐτὴν νὰ ἀναγινώσκουν.

Σήμερον τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθν. Παιδείας ζητεῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας εἰς τὰς μικρὰς τάξεις τοῦ Δημ. Σχολείου καὶ οὕτω ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀναλυτικοσυνθετικῆς εἶναι δύσκολος ἂν ὄχι ἀδύνατος, διότι ἡ ὕλη τοῦ α' μέρους τοῦ Ἀλφαβηταρίου δὲν ἐντάσσεται εἰς τὴν Ἑνιαίαν Διδασκαλίαν.

Πολλοὶ συνάδελφοι χρησιμοποιοῦν τὴν μέθοδον «τῶν προτύπων λέξεων». Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι θεμελιωμένη ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων καὶ αἱ διδασκόμεναι πρότυποι λέξεις ἐξάγονται ἐκ τῶν ἐνοτήτων τῆς Ε.Δ. ἄλλα τὰ ἑλληνόπουλα καὶ ἰδίως τῆς ὑπαίθρου ὕστερον εἰς τὴν ἐκφρα-

σιν καὶ ἂν διδάσκωνται μόνον λέξεις ὠθοῦνται εἰς τὴν μονολεκτικότητα, ἐνῶ θὰ πρέπει ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων νὰ διδάσκωνται νὰ ὁμιλοῦν καὶ γράφουν πλήρεις προτάσεις.

Τὸ νέον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα λέγει «Ὡς ἀφετηρία δύναται ἀκόμη νὰ χρησιμεύσουν λέξεις καὶ μία ἢ περισσότεραι φράσεις, διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς α' ἀναγνώσεως, λαμβανόμεναι ἐκ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας. Ἀλλ' εἰς τὴν περὶπτωσιν ἐμφάνσεως τῆς ἀναγνώσεως εἰς τὴν Ἑνιαίαν Διδασκαλίαν, πρέπει μία τουλάχιστον ὥραν καθ' ἑκάστην νὰ ἀφιερῶνται εἰς εἰδικὰς ἀσκήσεις τοῦ μαθήματος. Καὶ κατὰ τὴν ὀλικὴν μέθοδον ἀναγνωρίζεται σήμερον ἡ ἀνάγκη συστηματικῶν ἀσκήσεων ἀναλύσεως». Τοιοῦτοτρόπως τὸ Ὑπουργεῖον προβλέπει καὶ συνιστᾷ κατὰ κάποιον τρόπον τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὀλικῆς μεθόδου.

Ἡ ὀλικὴ εἶναι μέθοδος παλαιά. Ὁ Decroly τὴν συστηματοποίησεν καὶ τὴν ἐφήρμοσε εἰς σχολεῖα ἀνωμάτων παιδῶν μὲ καλὰ αποτελέσματα καὶ ἔδωκε μεγάλη ἐμφασίς εἰς αὐτὴν ὥστε πολλοὶ νὰ ὀνομάζουν—κακῶς βέβαια—τὴν ὀλικὴν ὡς «μέθοδος Decroly».

Ἡμεῖς ἐφηρμόσαμεν τὴν ὀλικὴν ἐν ἔτος εἰς τὸ Δημ. Σχολεῖον Προαστίου Καρδίτσης καὶ ἐπὶ 4/τίαν εἰς τὸ Πρότυπον Σχολεῖον τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Καρδίτσης ὑπὸ τὴν ἐμπνευσμένην καθοδήγησιν καὶ συνεργασίαν τῶν παιδαγωγῶν κκ. Βαρδάκη καὶ Θωίδη.

Ἐφαρμογὴ τῆς ὀλικῆς.

Α' Προετοιμασία.

1) Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους προέβημεν εἰς τὴν σύνταξιν προγράμματος τῆς Ἑνιαίας διδασκαλίας συμφώνως πρὸς τὰς τοπικὰς συνθήκας, ἑορτὰς καὶ ἀσχολίας τῶν κατοίκων καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Βιβλίων: Ἑνιαία Διδασκαλία Κ. Γιαννακοπούλου, Ἡ πρώτη Τάξις Α. Τσιάρρα, ΕΣΔ καὶ Ὀλικὴ Κοκκίνη κ.ἀ. Ὑπολογίζομε 2-3 ὑποενοτήτας ἑβδομαδιαίας. Ἡ τήρησις τοῦ προγράμματος δὲν εἶναι ὑποχρεωτική, διότι ὑπάρχουν καὶ ἀπρόβλεπτα γεγονότα καὶ περιστατικὰ τῆς σχολικῆς ζωῆς καὶ τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ διδαχθῶν. Παραπλεύρως τῶν ἐνοτήτων σημειώνομεν πιθανὰς περιεκτικὰς προτάσεις. Εἰς τὰς προτάσεις περιλαμβάνονται λέξεις εἰ δυνατόν μὲ ὁδὰς τὰς διφθόγγους καὶ τὰ συμπλέγματα τῶν γραμμάτων.

2) Ἐνημέρωσις τῶν γονέων τῶν μαθητῶν διὰ τὴν ἀκολουθητέαν μέθοδον καὶ ὁδηγίαι διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸ ὁποῖον θὰ πρέπει νὰ βοηθοῦν τὰ τέκνα των.

3) Κατασκευὴ προχείρου τυπογραφείου διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν καρτελλῶν μὲ ἐκτογραφικὴ μελάνη. (Διὰ τὴν κατασκευὴν του ἀπαιτοῦνται τὰ ἑξῆς ὕλικά 1 κιλό γλυκερίνη, 160 γραμ. ζελατίνης, 640 γραμ. ζάχαρι καὶ 640 γραμ. νερό. Βράζομε τὴν γλυκερίνη σὲ μεγάλῃ χύτρᾳ, στὸ μισὸ χλιαρὸ νερό λυώνομε τὴν ζάχαρι καὶ στὸ

άλλο μισό την ζελατίνη. Ρίχνουμε πρώτα την ζελατίνη και μετά την ζάχαρι στην γλυκερίνη και βράζουμε το μίγμα επί 15', κατόπιν ρίχνουμε το καυτό υγρό σε τσίγκινο δοχείο $20 \times 30 \times 0,3$ εκ. προσέχοντας να μην σχηματισθούν άφροί. 'Η πάστα όταν ψυχθεί είναι έτοιμη να βγάλει 50-60 αντίγραφα, έφ' όσον χρησιμοποιούμε έκτογραφική μελάνη διά την γραφήν του πρωτοτύπου.

4) 120 ταινίας μπιστόλ $0,10 \times 1$ μ. Τά μπιστόλ ($1 \times 0,70$ μ.) κόβονται από τους βιβλιοπώλας, οι όποιοι έχουν βιβλιοκοπτική μηχανή εις 7 ταινίας έκαστον τεμάχιον.

5) Καρτέλες μαθητών ($0,15 \times 0,03$) 140 ανά μαθητήν.

— φάκελλοι $0,20 \times 0,30$ δσοι και οι μαθηται διά να τοποθετούνται αι καρτέλλαι τών μαθητών.

— φάκελλοι έγγραφων όπου τοποθετούνται ανά δέκα αι καρτέλαι τών μαθητών.

— φάκελλοι έπισκεπτηρίων όπου θα τοποθετούνται τά τεμάχια τών καρτελών κατά την ανάλυσιν.

*Ανωθεν του πίνακος τοποθετείται χρωματιστό χαρτί (μπλε-πράσινον) και εις αυτό τοποθετούνται αι ταινίαι ανά δέκα. Αι ταινίαι γράφονται με χονδρό μαύρο μαρκαδόρο ώστε να διαβάζωνται εύκρινώς υπό όλων τών μαθητών.

Β' Τετράδια τών μαθητών.

1) Το ήμερολόγιον έργασίας, όπου το μισό είναι άνευ γραμμών και οι μαθηται έξωγράφιζαν σκηνάς εκ του διδασκομένου θέματος και κάτωθι άνέγραφον την διδαχθείσαν πρότασιν. 'Από τας άρχάς Μαρτίου οι μαθηται άντέγραφον έδω μικρά κείμενα 4-5 προτάσεων, το συμπέρασμα της εκ της 'Ενιαίας Διδασκαλίας συζητήσεως. Κάτωθι του κειμένου αυτού έγραφον και ιδιόκας των προτάσεις και ούτω έσυνήθιζον εις την διατύπωσιν και ιδιόκων των μικρών εκθέσεων. 'Η πρωτοτυπία τών μικρών μαθητών μας εις την αναπαράστασιν σκηνών και γραφήν ιδιόκων των προτάσεων ήτο καταπληκτική.

2) Τετράδιον γραφής, όπου την επομένην ήμεραν ή κατ' οίκον, οι μαθηται ήσκούντο εις την γραφήν της προτάσεως. Από του Β' εξαμήνου ότε χρησιμοποιείται το Αλφαβητάριον του ΟΕΔΒ οι μαθηται ήσκούντο εις την αντιγραφήν κειμένων εκ του 'Αλφαβηταρίου.

3) Τετράδιον 'Ορθογραφίας, όπου από του Νοεμβρίου οι εύφεις μαθηται άντέγραφον από μνήμης 3 φορές την διδασκομένην πρότασιν, οι μέτριοι 2 και οι δύσκολοι 1 φοράν.

4) ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ. Τετράδιον με άριγυτο χαρτί. Εις το κάτω μέρος επικολλάτο ή πρότασις γραμμένη εις το πρόχειρον τυπογραφείον ή έγράφετο με μαύρο μαρκαδόρο και οι μαθηται άνωθεν της προτάσεως έξωγράφιζον παραστάσεις σχετικές με το θέμα. Αυτό το βιβλίο ήτο δημιούργημα τών ιδίων τών μαθητών και μετά χαράς και ένθουςιασμού το έδιάβαζον διά την επανάληψιν τών διδαχθέντων προτάσεων.

5) Οι μαθηται έπρομηθεύοντο μολύβι, χρώματα κλπ. γραφικήν ύλην διά χειροτεχνικάς έργασίας ως και φαλίδι διά την κοπήν τών καρτελών κατά την ανάλυσιν.

Γ' Πονεία διδασκαλίας.

Το τελευταίον 10ήμερον του Σεπτεμβρίου ήτο αφιερωμένον εις γνωριμίαν μετά τών μαθητών μας, εις διηγήσεις παραμυθιών και αναπαραστάσεις αυτών, τραγούδια, παιχνίδια και χειροτεχνικά και ίχνογραφικά άσκήσεις, αι όποιοι προετοιμάζουν το χέρι του μαθητού διά την γραφήν. 'Από τας άρχάς 'Οκτωβρίου αρχίζει ή διδασκαλία 2-3 προτάσεων εβδομαδιαίως.

'Η άνάγνωσις συνυφαίνεται με τας έλευθέρας άνακοινώσεις και άσκήσεις παρατηρήσεως της 'Ενιαίας διδασκαλίας.

Κατά την έπεξεργασίαν ενός θέματος, την πολύπλευρον εξέτασιν αυτού και την σύνδεσιν τών έννοιών εις τον τόπον και χρόνον, το ένδιαφέρον τών μαθητών συγκεντρούται εις περιεκτικήν μέξιν ή πρότασιν τινά, ως συμπέρασμα της συζητήσεως. Αυτή ή πρότασις θα είναι το άναγνωστικόν ύλικόν 2 ήμερών.

Παράδειγμα έπεξεργασίας του θέματος «'Η σάκκα του μαθητού».

Οι μαθηται συζητούν διά την χρησιμότητα της σάκκας, τά είδη αυτής, ύλικά και τρόπος κατασκευής της, ή μαθητική σάκκα σήμερα και εις τας παλαιότερας εποχάς, καθαριότης και καλή χρήσις της σάκκας κλπ. 'Ως συμπέρασμα όλων αυτών οι μαθηται θα θελήσουν να μάθουν να διαβάζουν — μηχανικά — «'Η σάκκα μας». 'Η λέξις γράφεται υπό του Διδασκάλου επί του πίνακος ή έπιδεικνύεται ταινία με γεγραμμένην την λέξιν με μαύρο μαρκαδόρο. 'Ανάγνωσις της λέξεως υπό του Διδασκάλου. 'Ανάγνωσις υπό τών μαθητών (προσέχομεν ώστε όλοι οι μαθηται να προφέρουν όρθώς την φράσιν), υπό ομάδος μαθητών και έν συνεχεία οι μαθηται ένας-ένας διαβάζουν την φράσιν. 'Η άνάγνωσις των είναι μηχανική. Δίδεται ή φράσις γραμμένη εις καρτέλαν ($0,03 \times 0,15$) εις έκαστον μαθητήν και καλούνται οι μαθηται να παρατηρήσουν την νέαν φράσιν, ώστε να σχηματίζουν όπτικήν εικόνα της προτάσεως.

'Ακολουθεί το στάδιον της γραφής. 'Ο Διδάσκαλος παρακολουθούμενος υπό τών μαθητών γράφει άργά την φράσιν επί του πίνακος. Καλούνται έν συνεχεία 2-3 μαθηται αντιγράφουν επί του πίνακος την φράσιν ένω οι άλλοι μαθηται διορθώνουν τά τυχόν σφάλματα. 'Εν συνεχεία οι μαθηται αντιγράφουν εις τά τετράδιά των την πρότασιν είτε εκ του πίνακος, είτε παρατηρώντας την φράσιν εκ της ιδιόκης των καρτελάς. *Ανωθεν της γραφής των ζωγραφίζουν σκηνάς εκ του διδαχθέντος θέματος. Μετά την γραφήν ακολουθούν άναγνωστικά παιχνίδια διά την άναγνώρισιν και τον σχηματισμόν πλήρους όπτικής εικόνας της νέας φράσεως και την διάκρισιν αυτών εκ τών διδαχθέντων... Την επομένην οι μαθηται αντιγράφουν την νέαν φράσιν εις τετράδιον γραφής και από του Νοεμβρίου μαυθάνουν και γράφουν αυτήν από μνήμης διά την όρθογραφικήν άσκήσιν των.

'Η πρότασις γραμμένη με μαύρα εύκρινή γράμματα επί ταινίας μπιστόλ τοποθετείται άνωθεν του πίνακος. 'Η τοποθέτησις τών ταινιών γίνεται από επάνω προς τά κάτω και ανά δέκα δι' όμοιομορφίαν αλλά και διά την άσκήσιν

τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀριθμητικὴν.

Εἰς ἕκαστον μαθητὴν δίδεται καρτέλα διὰ κατ' οἶκον ἀσκήσιν, αὐταὶ ἀνὰ δέκα καρφιστῶνονται διὰ συρραφικῆς μηχανῆς διὰ νὰ μὴ χάνωνται. Ἐκ παραλλήλου οἱ μαθηταὶ ἔχουν φάκελλον εἰς τὸ σχολεῖον ὅπου φυλλάσσουν παρομοίας καρτέλας μετὰ τὰς διδασκομένας φράσεις (ἀνὰ δέκα εἰς φάκελλον ἐγγράφων) καὶ τὰς ὁποίας θὰ χρησιμοποιοῦσιν ἀργότερον διὰ τὴν ἀνάλυσιν.

Τὸ στάδιον αὐτὸ τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως διαρκεῖ μέχρι τὰ τέλη Νοεμβρίου. Οἱ μαθηταὶ εἶναι χαρούμενοι καὶ παρακολουθοῦν τὰ μαθήματα μετὰ ἐνθουσιασμόν καὶ ἐνδιαφέρον. Ἡ διδασκαλία προτάσεων θὰ συνεχισθῇ μέχρι τέλους Φεβρουαρίου (ἐδιδάξαμε ἐξήκοντα περίπου), ὁπότε ἀρχίζει ἡ διδασκαλία μικρῶν κειμένων.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου οἱ μαθηταὶ ἀρχίζουν νὰ ἀνακαλύπτουν ὁμοίας λέξεις καὶ ὁμοία κομμάτια λέξεων. Ἀρχίζει πλεον τὸ στάδιον τῆς ἡμισυνειδητῆς ἀναγνώσεως. Διαβάζουν πλεον τὰς προτάσεις καὶ δεικνύουν ἑκάστην λέξιν αὐτῆς. Τότε ἀρχίζομεν τὴν ἀνάλυσιν προτάσεων εἰς λέξεις. Μετὰ τὴν συνεργασίαν τῶν μαθητῶν ἀποφασίζεται ἡ ἀνάλυσις διδαχθείσης προτάσεως. Ὁ διδάσκαλος τοποθετεῖ τὴν ταινίαν ἐπὶ πίνακος μετὰ ὑποδοχὰς ὥστε νὰ φαίνεται ὅφ' ὧν τῶν μαθητῶν. Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν ἐκ τοῦ φακέλλου τῶν (τὸν ὁποῖον ἀφήνουν εἰς τὸ σχολεῖον) τὴν σχετικὴν καρτέλαν καὶ ἀντιγράφουν αὐτὴν ἐπὶ φακέλλου ἐπισκεπτηρίου. Ἀκολουθεῖ ἀνάλυσις εἰς λέξεις, ἀσκήσις μετὰ τὰς λέξεις, σχηματισμὸς τῆς προτάσεως μετὰ διαφορετικὴν τοποθέτησιν τῶν λέξεων ἐφ' ὅσον δὲν ἀλλάζει τὸ νόημα τῆς προτάσεως, π.χ. Σήμερα-βρέχει-πολύ βρέχει-πολύ-σήμερα, πολύ-βρέχει-σήμερα. Εἰς ἐδικὸν τετράδιον ἀναλύσεων οἱ μαθηταὶ γράφουν τὰς προτάσεις αὐτάς. Τοποθετοῦν δὲ τὰς λέξεις εἰς τὸν φάκελλον τοῦ ἐπισκεπτηρίου, ὥστε ἀργότερον κατὰ τὴν ἀνάλυσιν εἰς συλλαβὰς καὶ γράμματα νὰ τὰς χρησιμοποιοῦσιν πάλιν.

Ἡ ἐργασία αὕτη διαρκεῖ μέχρι τὰ μέσα Ἰανουαρίου, ὁπότε οἱ μαθηταὶ ἀρχίζουν νὰ ἀνακαλύπτουν ὁμοία γράμματα καὶ συλλαβὰς. Τότε ἀρχίζομεν τὴν συστηματικὴν ἀνάλυσιν εἰς συλλαβὰς καὶ γράμματα. Οἱ μαθηταὶ ἀναγνωρίζουν ὅτι, ὁμοία γράμματα καὶ συλλαβὰί, ἔχουν τὸν αὐτὸν ἦχον π.χ. ὁ λα, ὁ μορφος, ὁ ταν ἡ κά-νομε, κά-θομαι κα-λός.

Οἱ μαθηταὶ ἐκλέγουσιν τὴν πρότασιν τὴν ὁποίαν θὰ ἀναλύσουν καὶ εὐρίσκουν τὴν ἰδικὴν τῶν καρτέλαν, ἐνῶ ὁ διδάσκαλος τοποθετεῖ τὴν ὑπὸ ἀνάλυσιν ταινίαν εἰς τὸν πίνακα. Ἄν δὲν ἔχη προηγουμένως ἀναλυθῇ εἰς λέξεις, χωρίζονται εἰς λέξεις καὶ αἱ λέξεις εἰς συλλαβὰς καὶ γράμματα.

Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν λέξεις μετὰ τὴν ἀναλυθεῖσαν συλλαβὴν π.χ.

Σή με ρα βρέ χει πο λύ
σῆμα μέγας ράδιο βρέφος τρέχει πόδι λύω

Μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν λέξεων εἰς συλλαβὰς ἐμπεδώνεται ἡ διδασκαλία τῶν γραμμάτων καὶ μαθαίνεται ἡ ὀρθὴ προφορὰ αὐτῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλοι σχεδὸν οἱ μαθηταὶ γνωρίζουν ἤδη μόνοι τῶν τὰ γράμματα. Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν καὶ λέξεις ἀπὸ τὰ γράμματα π.χ.

Σ	Σωτήρης	Β	Βοριά	π	παπὶ
η	ἡλῖος	ρ	ράδιο	ο	ὄλα
μ	μαμά	ε	ἔχω	λ	λίγο
ε	ἐλα	χ	χάρακας	υ	ὕπνος
ρ	ρωτῶ	ει	εἰκόνα		

Ὁμοίως μετὰ τὰς συλλαβὰς συναρμολογοῦν νέας λέξεις.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου δι' ἀσκήσιν τῶν μαθητῶν μας ἀρχίζομεν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Α' μέρους τοῦ Ἀλφαβηταρίου. Προσπαθοῦμε, ὅπου εἶναι δυνατόν, νὰ συμπίπτουν ἀναλυόμενα συμπλέγματα τῶν προτάσεων καὶ τοῦ Ἀλφαβηταρίου.

Ἐκ παραλλήλου ἀντὶ προτάσεων διδάσκωμεν εἰς τοὺς μαθητὰς μικρὰ κείμενα ποιήματα καὶ εἰλημμένα ἐκ τῆς Ἑνιαίας διδασκαλίας.

Τὸν Ἀπρίλιον φθάνουν εἰς τὸ στάδιον τῆς συνειδητῆς καὶ εὐχεροῦς ἀναγνώσεως, ὅλοι σχεδὸν οἱ μαθηταί.

Ἔρευνα ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ὀλικῆς καὶ ἀναλυτικοσυνθετικῆς.

Τὸ σχολ. ἔτος 1966-67 εἰς τὸ 10/θέσιον Δημ. Σχολεῖον Προαστίου Καρδίτσας ἡ Α' τάξις ἐχωρίσθη εἰς δύο τμήματα ἐξ 28 μαθητῶν ἑκάστον. Εἰς τὸ Α' τμήμα ἐμεῖς ἐδιδάξαμε μετὰ τὴν Ἑνιαίαν Διδασκαλίαν καὶ τὴν ὀλικήν. Τὸ Β' τμήμα ἐδιδάχθη ὑπὸ τῆς διδασκαλίσσης Γ. Παύλου τὴν Α' ἀνάγνωσιν μετὰ τὴν ἀναλυτικοσυνθετικὴν μέθοδον. Οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἅπαντες τέκνα γεωργῶν καὶ τῆς αὐτῆς περίπου πνευματικῆς ἱκανότητος.

Τὸν Ἰούνιον πρὸ τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων προέβημεν εἰς ἔρευναν ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δύο τμημάτων καὶ διεπιστώσαμεν τὰ κάτωθι:

Α' Ἀνάγνωσις.

α) Τὸ μάθημα τῆς ἡμέρας, 20 σειραὶ ἐκ τοῦ Ἀλφαβηταρίου.

Α' τμήμα (ὀλικῆς) βαθμοὶ ἐπιδόσεως 62
λάθι, φραστικά 8 (7 μαθηταὶ)
λάθι ἀντιστροφῆς 3

Β' τμήμα
(Ἀναλ/τικῆς) βαθμοὶ ἐπιδόσεως 58
λάθι φραστικά 7 (4 μαθηταὶ)

β) Νέο μάθημα 15 σειραὶ ἐκ τοῦ Ἀλφαβηταρίου.

Α' τμήμα βαθμοὶ 46
λάθι φραστικά 27 (12 μαθητ.)
λάθι ἀντιστρ. 18 (6 μαθητ.)

Β' τμήμα βαθμοὶ 53
λάθι φραστικά 24 (11 μαθητ.)
λάθι ἀντιστρ. 8 3 μαθηταὶ)

γ) Ἀγνωστον κείμενον. 15 σειραὶ (50 λέξεις).

Α' τμήμα βαθμοὶ 59
λάθι φραστικά 13 (8 μαθητ.)
λάθι ἀντιστρ. 14 (5 μαθηταὶ)

Β' τμήμα βαθμοὶ 59
λάθι φραστικά 7 (5 μαθηταὶ)
λάθι ἀντιστρ. 7 (5 μαθηταὶ)

Συμπεράσματα. Οἱ μαθηταὶ τῆς ὀλικῆς ἦσαν καλύτεροι εἰς τὸ μάθημα τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ ὑστεροῦσαν εἰς τὸ νέον μάθημα καὶ ἔκαναν περισσότερα σφάλματα ἀντιστροφῆς. Οἱ μαθηταὶ, οἱ διδαχθέντες μετὰ τὴν ἀναλυτικοσυνθετικὴν μέ-

διαγωγή τῶν παιδίων τους καὶ πῶς, πράγματι, τὴν ἐπηρεάζουν; Δύο εἶναι οἱ βασικοὶ τρόποι: Ἡ χρῆσι ἀμοιβῶν καὶ ποινῶν, καὶ ἡ ἐκμετάλ- λευσι τῆς μιμητικότητος τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ ἀμοιβῆς καὶ ποινῆς ἔχουν τόσο συζητηθῆ καὶ ὑπάρχουν τόσες ἀντιτιθέμεναι ἀπόψεις γύρω ἀπ' τὴ σκοπιμότητα καὶ ἀποτελεσματικότητά τους, πού μιά συζήτησι στὰ περιθώρια τοῦ πα- ρόντος θέματος θὰ ἦταν ὅπωςδὴποτε ἀνεπαρ- κής. Τὸ μόνο βέβαιο στὴν περίπτωσι τῶν ἀμοι- βῶν εἶναι, πῶς ἡ χρῆσι τους εἶναι προτιμώτερη ἀπ' τὴν χρῆσι τῶν ποινῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὶς τελευταῖες ποτε δὲν μπορούμε νὰ εἴμαστε βέ- βαιοι γιὰ τὰ ἀποτελέσματά τους. Κι αὐτὸ γιὰτί, χρησιμοποιώντας λ.χ. τὴν σωματικὴ ποιητὴ σὰν συνέπεια ἐνὸς παιδιοῦ παραπτώματος, δὲν μπορούμε καὶ νὰ προεξοφλήσουμε τὴν «ἀπό- κρισι» τοῦ παιδιοῦ. Θὰ εἶναι ἡ σωματικὴ ποιητὴ μέσο ἀναχαιτίσεως τῆς τάσεως πρὸς ἐπανάληψι τοῦ ἰδίου παραπτώματος ἢ τὸ παιδί, κατα- φεύγοντας στὴν μίμησι, θὰ μᾶς δημιουργήσῃ πρόσθετα προβλήματα; Γιατί ὅταν κανεὶς χτυπᾷ ἓνα παιδί δύο πράγματα εἶναι πιθανά: Ἡ τοῦ διδάσκει νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἐπανάληψι μιᾶς πράξεως, πού συνεπάγεται τιμωρία ἢ κι ἐδῶ βρίσκεται ὁ κίνδυνος — τοῦ διδάσκει νὰ χτυπᾷ καὶ τὸ ἴδιο τὰ πιὸ ἀδύνατα ἀπ' αὐτὸ παιδιά, τοῦ διδάσκει τὴν ἐπιθετικότητα, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε παραπάνω.

Ἔτσι τὸ πιὸ ἀσφαλὲς μέσο ἐπηρεασμοῦ τῆς διαγωγῆς τοῦ παιδιοῦ, πρὸς τὴν ἠθικὴ κατεύ- θυνσι παραμένει τὸ παράδειγμα ἐνὸς ἠθικοῦ τρόπου ζωῆς, τὸν ὁποῖο τὸ παιδί, ὑποκείμενο στὸν παντοδύναμο νόμο τῆς μιμήσεως, θὰ προσπαθῇ ν' ἀντιγράψῃ.

Ἀς ἐπιστρέψουμε ὁμῶς στὸ θέμα τῆς σχέ- σεως τῆς ἠθικότητος τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐνηλίκου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάστασι τῆς διαγωγῆς. Βλέ- ποντας τὸν σπουδαῖο ρόλο τῆς μιμητικότητος στὸν καθορισμὸ τῆς ἠθικῆς ἢ μὴ συμπεριφορᾶς τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀναλογιζόμενοι ὅτι ὁ ἐνήλικος ἐπηρεάζεται, συγκριτικὰ, πολὺ λιγώτερο ἀπ' τὸ περιβάλλον του, συμπεραίνουμε ὅτι καὶ ἡ ἠθικὴ διαγωγή αὐτῶν τῶν δύο διαφέρει σὲ βαθμὸ ἀξιόλογο. Μὲ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν, καὶ καθὼς τὸ παιδί ἀντιγράφει ὅλο καὶ λιγώτερο τὸ περι-βάλλον του, ἡ διαφορὰ αὐτὴ μειώνεται. Κι ὅταν φθάσουμε στὸ σημεῖο, πού ὁ νέος ἐνεργεῖ μὲ κριτήρια, τὰ ὁποῖα ναι μὲν ἀπορρέουν ἀπ' τὴν πείρα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἐπιλέγονται ὁμῶς ἐλεύθερα ἀπ' τὸν ἴδιο καὶ στηρίζονται στὴν βα- θειά του πίστι γιὰ τὴν ἠθικὴ τους ἀξία, τότε μπορούμε νὰ μιλήσουμε γιὰ ἓνα ὥριμο ἠθικὰ ἀνθρώπο.

Ε. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἀνασκοπώντας τὰ στοιχεῖα τῶν ἐρευνῶν, πού ἀναφέραμε, μπορούμε νὰ συμπεράνουμε μὲ βεβαιότητα, ὅτι ἡ ἠθικότης τοῦ παιδιοῦ διαφέρει ριζικὰ ἀπ' τὴν ἠθικότης τοῦ ἐνηλί-κου κι ἡ διαφορὰ αὐτὴ ὀφείλεται βασικά, στὸ ὅτι ἡ α' ἀκολουθεῖ ἐξελικτικὴ πορεία.

Ὁ νεογέννητος ἄνθρωπος ἔχει προδιαθέ-σεις γιὰ τὸ καλὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ κακὸ. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ τὰ νήπια δὲν μποροῦν νὰ χαρακτη-ρισθοῦν ἠθικὰ (moral) ἢ ἀνῆθικα (immoral).

Εἶναι, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, «ἠθικῶς οὐδέ-τερα» (amoral).

Τὰ παιδιὰ δὲν ἔχουν στὰ πρῶτα τους χρό-νια συνείδησι. Ἡ διανοητικὴ τους ἐξέλιξι δὲν τους ἐπιτρέπει τὴν κατανόησι κανόνων, τὴν ἐκτίμησι ἀξιῶν, τὴν ὑπαρξὶ συνειδητῆς μιμή-σεως, τὴν κατοχὴ τῆς ἱκανότητος νὰ κρίνουν τὶς πράξεις τους καὶ τὶς πράξεις τῶν ἄλλων ἀπὸ ἠθικὸ πρίσμα. Βασθμιαῖα, ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν 4 ἐτῶν, στὶς σκέψεις, τὰ συναισθήματα καὶ ἐνέρ-γειες τοῦ παιδιοῦ ἐμφανίζεται μί α μ ο ρ φ ῆ ἠθικότης. Εἶναι ἡ ἠθικότης, πού ὑπαγορεύει ἡ ἐξουσία (= ἐνήλικος), ἡ «ἐτερόνομη» ἠθικό-τητα. Τὸ παιδί ἀρχίζει νὰ σχηματίζει τὴν ἠθικὴ του θεωρίαν τοῦ ἐνηλίκου. Ἡ τελευταία εἶναι ἓνα μᾶλλον ὠλοκληρωμένο σύστημα ἀξιῶν, ἐνῶ τὸ παιδί κτίζει μὲ ἐκεῖνα μόνον τὰ ὑλικά, πού εἶναι κάθε φορὰ προσιτὰ στὶς διαρκῶς ἐξελισσό-μενες πνευματικὲς του δυνάμεις. Συνεπῶς τὸ παιδί ἠθικὰ — ὅπως καὶ διανοητικὰ — ὑπόκειται συνε-χῶς σὲ ἐξέλιξι.

Πότε σταματᾷ αὐτὴ ἡ ἐξελικτικὴ πορεία τῆς ἠθικότητος; Κατὰ τὸν Freud αὐτὸ συμ-βαίνει στὰ 5, μόλις, πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ μὲ τὴν ἀπόκτησι τοῦ ὑπερεγῶ. Ὁ Piaget τοποθετεῖ τὸ τέρμα τῆς στὴν περίοδο τῶν 8-12 ἐτῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας θεωρεῖ ὅτι τὸ παιδί ἀποκτᾷ τὴν «αὐτόνομη» ἠθικότητα. Τέλος ὁ Kohlberg παρατείνει ἀκόμα περισσότερο τὸ ὅριο τῆς ἐξελίξεως καὶ τοποθε-τεῖ τὸ τέρμα τῆς μεταξύ τοῦ 17ου καὶ 25ου ἐτους τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχουμε τὴν γνώμη πῶς ὁ τελευταῖος βρίσκεται πλησιέστερα στὴν πραγματικότητα. Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἠθικότητος, ὅπως θὰ πρέπη νὰ ἔγινε φανερό, συνδυάζεται στενὰ μὲ τὴν διανοητικὴ, συναισθηματικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξέλιξι τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ὁποῖες καλύπτουν ὀλόκληρην τὴν παιδικὴ καὶ ἐφηβι-κὴ του ἡλικία. Ἔτσι ἐμφανίζεται πολὺ ἀμφίβο-λη ἡ παρουσία μιᾶς, πράγματι, «αὐτόνομης» συνειδήσεως πρὸ τῆς ἐφηβείας.

Ἡ ἐξελικτικὴ πορεία τῆς ἠθικότητος τοῦ παιδιοῦ συνεπάγεται βαθμιαία μείωσι τῶν δια-φορῶν τῆς ἀπ' τὴν ἠθικότης τοῦ ἐνηλίκου. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ «ἠθικοποίηση» τοῦ παιδιοῦ ἀποτελεῖ μίαν βαθμιαίαν προσέγγισι πρὸς τὰ πρό-τυπα ἠθικότητος τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου. Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα: Ταυτίζεται τελικὰ ἡ ἠθικότης τοῦ νέου μὲ ἐκεῖνη τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου;

Ὅχι πάντοτε. Ἡ πικρὴ σύγχρονη ἐμπειρία τοῦ «χάσματος τῶν γενεῶν», ἀλλὰ καὶ ἡ σπου-δαιότητα τοῦ παράγοντος «ἀτομικὲς διαφορές», μᾶς ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ τέλος τῆς ἐξελίξεως τῆς ἠθικότητος δὲν συνεπάγεται, ἀπα-ραίτητα, τὴν πλήρη ἀντιγραφή τῆς ἠθικότητος τοῦ ἐνηλίκου. Ἡ ἠθικὴ θεωρία, πού σχηματίζει τὸ κάθε ἄτομο, ἔχει στενὴ σχέσι μὲ τὴν ἰδιοσυγ-κрасία του, ἡ ὁποία «μπορεῖ νὰ γίνῃ αἰτία νὰ ἀπορρίψῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς τυπικῆς ἠθικότητος».

Φυσικὰ θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἓνα γενικὸ πλαίσιο ἠθικῶν κανόνων καὶ ἀξιῶν. Μέσα ὁμῶς σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ὑπάρχει πάντοτε μίαν δια-φορετικὴ, ἢ μᾶλλον μοναδική, ὁργάνωσι αὐτῶν τῶν ἀξιῶν στὴν συνείδησι κάθε ἀτόμου.